ՕՆՆԻԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ ԵՒ ՍԻՄՈՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

ԱՐՈՒՆԱՑ

ԴԱՍԱԳԻՐՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

Զ. ՏԱՐԻ

Բ· ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1965 ՏՊ. ՍԵՒԱՆ ՊԷՅՐՈՒԹ

1135

ՕՆՆԻԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ ԵՒ ՍԻՄՈՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

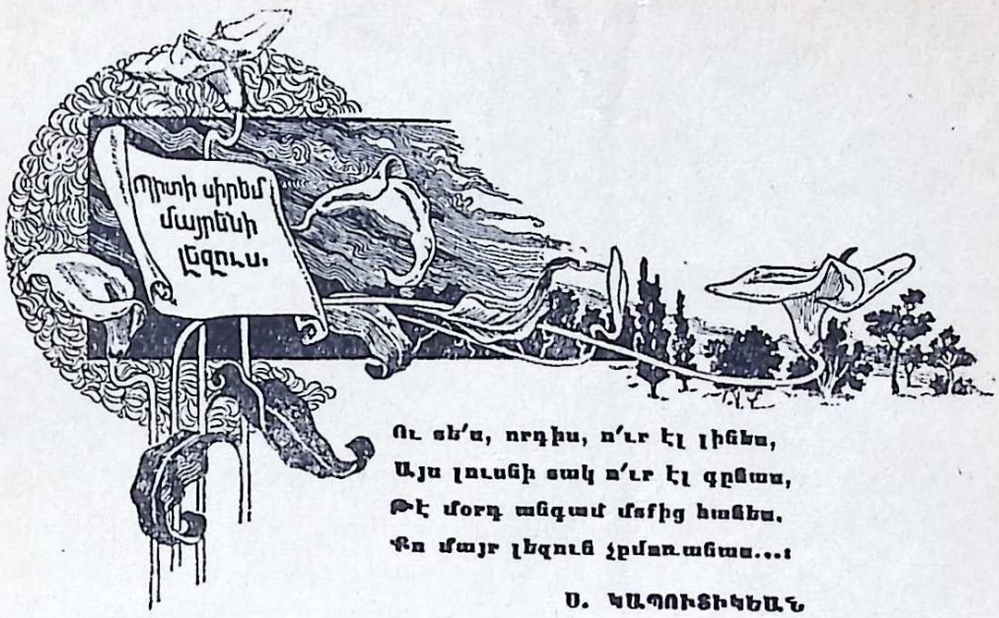
ՎՐԱՑՔ

ԴԱՍԱԳԻՐՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

Զ. ՏԱՐԻ

1965 ՏՊ. ՍԵՒԱՆ ՊԷՅՐՈՒԹ

Ու ես՛ս, որդիս, ո՛ւր էլ լինես,
Այս լուսցի տակ ո՛ւր էլ գրնաս,
Թէ մօրդ անգամ մոխից հանես,
Քո մայր լեզուն չմոռանաս...։

Ս. ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ

1.— ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԸ

Մի համեստ կրակ էր պլպլում դեռատիին եւ լուսաւորում մի քանի դէմքեր՝ թանձրացող մթնշաղի մէջ:

Վարդանը դանդաղ մօտեցաւ կրակին, որ լուսաւորեց մի բաւական հասակաւոր մարդու խոշոր ու խոհուն դէմքը: Մարդը ծալապատիկ արձանացել էր կրակի դիմաց: Նրա խրոխտ դէմքը, մինչեւ ականջները չրջուած հաստ ընչացքները, թիկնեղ իրանը զօրավարի տեսք էին տալիս նրան: Նա մտասոյզ ու լուրջ նայում էր հեռուն:

Երբ Վարդանը մօտեցաւ, մարդը անվրդով ու աղատ նայեց նրան, արժանապատիւ չարժումով վեր կացաւ եւ բարեւ բռնած կանդնեց: Նա ուժեղ էր եւ խստահայեաց:

— Բարի իրիկո՛ւն, չինակա՛ն, — ասաց Վարդանը հեզ ու բարի ձայնով:

= Աստուծոյ բարի՛ն,— թաւ ձայնով ասաց մարդը եւ հազիւ նայելով Վարդանին՝ աւելացրեց հանդարտ ու դանդաղ.

= Զգիտեմ՝ իշխա՞ն ես, թէ զօրական, որ էնպէս էլ պատիւ անեմ:

— Ո՛չ մի պատիւ հարկ չէ, չինակա՛ն:

= Դէ՛, էն ժամանակ նստիր:

Վարդանը նստեց կրակի մօտ:

— Տեսնում եմ որ հնձուոր ես, — ասաց Վարդանը, — բայց օգնականդ մանուկ է, չի՛նական:

= Օգնականներս պնացին,— հանդիստ բացատրեց չինականը: Մէկը Աստմ նախարարի դունդը մտաւ, միւսը Հայոց այրուձիի զինուոր է: Գիտէ Սպարապետը: Աստուա՛ծ օգնական,— երեսը խաչակնքեց չինականը:

Վարդանը դիտեց եւ դլուխը հակեց կրակին, որ ժպտում էր բացուած վարդի պէս: Չինականը չէր փոխում դիրքը՝ դէք ու խաղաղ, եւ իր խիստ ու բարի հայեացքով նման էր իր տակի անսահման հաստատուն երկրին՝ լռակեաց ու մտախոհ:

— Դժուար է զործերդ, հը՞, չինական,— հարցրեց Վարդանը:

= Վա՛յ քո տունը չէն. «դժուա՛ր է»...: Տաժա՛նք է տաժանելի: Հող է, բան կը տա՞յ ձրի: Աչխատեցնում է: Աչխատեցնում է ու թանկանո՛ւմ...

Չինականը լռեց՝ մտքում չարունակելով ասածը: Ապա խօսեց.

— Ա՛յ, ասում են Ցազկերտը կռիւ է գալիս մեր հողի վրայ: Կը գայ, ու հողը է՛լ աւելի կը թանկանայ:

Վարդանը վեր նայեց չինականին. սա կատակ չէր անում. ընդհակառակը՝ լուրջ էր և անվրդով: Վարդանը չխօսեց. կրկին սկսեց նայիլ կրակին. ապա մեղմ ու մտախոհ հարցրեց.

— Ի՞նչ է, չի՛նական, ուզում ես, որ կռի՛ւ լինի, որ թանկանա՞յ հողը:

= Կռիւը չե՛ն ուզի, զօ՛րական,— կռիւը չարի՛ք է: Ա՛յ,— բուռը դրեց դեռնին,— արիւնով է լցուած. ո՞վ է ուզել արիւն...: Բայց ո՛րքան է միջի արիւնը, էնքան էլ թանկ է: Ու հայրենին էլ դա է:

— Հո՞ղը, ասում ես, հը՞,— խորհեց Վարդանը:

= Հա՛, հողը դառն լմաստո՛ւն, դառն սիրելի է: Հողը կեանք է, մե՛ծ խորհուրդ է, զօրակա՛ն... Հիմի Յաղկերտը գալիս է կոտռչը հողին զարկելու... Հը, հողին ո՞վ է յաղթել...

— Շի՛նական,— զարթնեց մտքերից Վարդանը,— ապա չի՞ պատահում, որ ազգը չի ապրում:

= Պատահում է,— հանդիստ ասաց չինականը: Աչխարհքն անզաղար է, զօ՛րական,— եւ ցոյց տուեց Տղմուտ գետը.— տեսնո՞ւմ ես:

= Տեսնում եմ:

— Գնա՛ց: Էլ էն չի՛:

= Հա՛, մինչեւ նայեցի՛... հը՛մ...

Կրակը քուն էր մտնում: Հովը թեւերը կախեց յոգնած՝ Աւարայրի վրայ: Ասօսակիցները լռեցին: Վարդանը մտածեց այն մասին, որ չինականը ոչ մի անգամ չհարցրեց ճամբարի մասին, ոչ էլ նայեց կարաւանի կողմը, կամ ուզեց լմանալ, թէ ով է իր հետ խօսողը: Ինչպէս իր գլխի վրայով անցնող ամպ, որի ո՛վ լինելը չէր հարցնում, վրան չէր էլ նայում, այդ բոլորը անց էր կենում, եւ նա մշտական նստած էր անվրդով ու խմաստուն:

Վարդան ո՛չ մի խօսքով չկամեցաւ խախտել չինականի արժանավայել անտարբերութիւնը: Նրան ազդեց այդ անտեսումը իր հուրջ կատարուող անցուդարձի: Այդպէս լաւ էր. այդպէս այդ մարդը լցնում էր Վարդանի հոգին իբրեւ մի անսպառ ուժ, որ գալիս էր այդ «դառն», «արիւնալի» հողից, որով հայրենիքը դառնում էր «լմաստուն»:

Վարդանը զգաց, որ ժամ է մեկնելու: Գիշերը վրայ էր հասնում, եւ չինականը կարօտ էր քնի: Ինքն էլ յոգնած էր:

— Է, Աստուած յաջողութիւն տայ, սիրելի՛ չինական. գիշեր բարի,— ասաց ու վեր կացաւ Վարդան:

= Լո՛յս բարի, զօրական,— ասաց չինականը եւ վեր կացաւ ինքն էլ:

ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ.— Այս հատուածը առնուած է «Վարդանանք» մեծածաւալ վէպէն: Կտորին մէջ յիշուած դէպքը կը պատահի, երբ Հայոց նախարարները կը վերադառնան Պարսկաստանէն, երեսանց ուրացած, եւ կը բանակին Շաւարշանայ դաշտին մէջ:

ԲԱՌԵՐ.— *Դէզ* — իրարու վրայ դրուած կամ շարուած իրեր. շեղջ, կոյտ: 2. խոտի մեծ քանակ: *Մթնշաղ* — մուքնուլոյս. վերջալոյսին յաջորդող ժամանակը: *Ընչացք* — պէս: *Մտածոյզ* — մտածումներու մէջ ընկղմած: *Գիտնալ* — (հոս) ճանչնալ, ծանօթ ըլլալ: *Դիք* — (թրքերէն) ուղիղ: *Անվրդով* — տակնուվրայ չեղած, հանգիստ, խաղաղ: *Թանկանալ* — սղիլ: *Ճամբար* — ժամանակաւոր կայան խմբովին ապրելու:

ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ (1877 — 1956)

Բանաստեղծ, թատերագիր, վիպագիր եւ թարգմանիչ:

Ծնած է Ալեքսանդրապոլ (Կովկաս): Նախնական կրթութիւնն ստացած է ծննդավայրին եւ Արտահանի մէջ, իսկ երկրորդական ուսումը՝ Գէորգեան ճեմարանի եւ Ներսիսեան վարժարանի մէջ, զոր կ'աւարտէ 1897-ին:

Շրջան մը կը զբաղի զանազան գործերով: Կ'աշխատակցի «Տարազ» եւ «Մուրճ» ամսագիրներուն: Բանաստեղծութեան իր առաջին հատորը լոյս կը տեսնէ 1898-ին:

1905-ին, բարձրագոյն կրթութիւն ստանալու նպատակով կը մեկնի Եւրոպա: Կը հետեւի Ժընեւի համալսարանին: Միաժամանակ կը յաճախէ երաժշտանոց, իբրեւ ջութակահար:

1910-ին աւարտելով միայն մանկավարժական ճիւղը՝ կը վերադառնայ Թիֆլիս եւ կը զբաղի ուսուցչութեամբ:

Հայաստանի խորհրդայնացումէն ետք կը փոխադրուի Երեւան եւ կը զբաղի միմիայն գրականութեամբ:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — ա) «Բանաստեղծութիւններ»: բ) Թատերգութիւններ են «Երկիր Հայրենի», «Վասակ», «Դատաստան», «Բաջ Նազար» եւայլն: գ) Վէպեր են «Վարդանանք» եւ «Մեսրոպ Մաշտոց»:

Երկերու հաւաքածոն հրատարակուած է 8 հատորով:

Կը նկատուի հայրենիքի ամենէն մեծ վիպագիրը: Հասցուցած է սերունդ: Ողջութեան իսկ անմահացած՝ կը մահանայ 1956-ին:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. Ներկայացուցէք կրակի մօտ նստած չինականը: 2. Խօսակցութիւնը ի՞նչպէս սկսաւ սպարապետին եւ չինականին միջեւ: 3. Չինականը ի՞նչ կարծիք ունի հողի մասին: 4. Այս տեսակցութեան ընթացքին ի՞նչ բան ամենէն աւելի ազդեց Վարդանին վրայ: 5. Ինչո՞ւ մտահոգ էին սպարապետն ու չինականը:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Խօսիլ դէպքին եւ ժամանակին մասին: 2. Ներկայացնել հեղինակը որպէս հասարակական մեծ գործիչ: 3. Անդրադառնալ «Վարդանանք» պատմական վէպի արժանիքներուն: 4. Յիշել պատմական վէպ մշակող հեղինակները: 5. Ջարգացնել Տղմուտ գետի մասին կատարուած նկատողութիւնը: 6. Ցոյց տալ այն տողերը, ուր կը գովուի ժողովրդական իմաստութիւնը:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—

Ա. Սկիզբի մասը, մինչեւ խօսակցութիւն, վերածել արեւմտահայերէնի:

Բ. Ընդգծեցէք այն բառերը (էջ 6), որոնց ուղղագրութիւնը չի համապատասխաներ արեւմտահայերէնի ուղղագրական կանոններուն:

❀ ❀ ❀

2.— ՀԵՔԻԱԹԸ

Ա.

Այդ երեկոյ էլ երեխաները հաւաքուել էինք Մարզարի տանը եւ անհամբեր սպասում նրա խոստացած հեքիաթին:

Դուրսը ձիւն էր: Ինչից յետոյ մենք նրա վազեցինք այն ժամանակ, երբ Մարզար՝ իր համեստ ընթրիքը վերջացնելով, թիկնել էր թախտին, օջախի մօտ, ու քթի տակ մրմռում էր — «Ննջեա՛, վարդան, անուշ քնով»...

Օջախում թշշում էին թաց փայտերը, սենեակը լցնելով ծխով: Մի թխթխկեայ ճրագ հազիւ էր լուսաւորում սենեակն ու երեւան հանում խեղճուկ պարագաները — դիմացի պատին թարէքն իր հասարակ ամանեղէնով:

Մարզարի կինը երեխաների լուացքն էր անում, լաթերը վռելով բուխարու մօտ, իսկ մայրը՝ ծալապատիկ նստած կրակի մօտ՝ դուլպայ էր դործում, ասէպ-ասէպ յօրանջելով ու երեսը խաչակնքելով: Երեխաներից փոքրերը քնած էին, իսկ երկու տղաները խաղում էին բրդոտ կատուի հետ, որ ուշադրութիւն չդարձնելով նրանց վրայ, հանդիստ մռլտում էր:

Բ.

Եւ Մարզարն սկսում է կարծես երդելով, աչքերը փակ, կոյր աշուղի նման, սկսում է պատմել իր սիրած էն մեծ հեքիաթը՝ Հրեղէն Թռչունի եւ երեք եղբայրների մասին: Մենք, չնչերս զսպած, ապահովութեամբ որսում էինք նրա ամէն մի խօսքը: Ու չնայած դուրսը ձիւն-ձմեռ էր, մենք մտքով տեսնում էինք մայիսեան դաշտեր ու ծաղիկներ, ջինջ երկինք, ամրոյներ...

... Եօթը սարերի ետեւում Հրեղէն Թռչունն է ապրում իր ոսկէ վանդակում: Նրա շուրջը հաստ, ամրակուռ պատեր են քաշած ու երկաթէ մեծ դռների մօտ սեւ, դաժան վիշապներ հսկում են դիշեր-ցերեկ:

Եւ ահա երեք եղբայրներ, մէկ-մէկու ետեւից, գնում են այդ Հրեղէն Թռչունը վինտռելու, բայց միայն փոքր եղբայրն է տիրապետում նրան, յաղթելով ահռելահաս վիշապներին: Սակայն ճամբին դաւաճան եղբայրները, որոնց նա ազատել էր վիշապներից, խաբելով իջեցնում են նրան հորի մէջ, ապա առնելով նրա վաստակած Հրեղէն Թռչունը՝ թռցնում են ու գնում...

Գ.

Յանկարծ դրան չեմքում չունը հաչեց եւ վազեց դէպի փողոց, միանալով ուրիշ շներին, որոնք յարձակուել էին ինչ-որ անցորդի վրայ: Աղմուկի մէջ դրսից լսուեց մի ձայն.

— Մարզա՛ր, ա՛յ Մարզա՛ր...

— Քեզ են կանչում,— յայտնեց Մարզարի կինը վախեցած ձայնով:

Մարզարը կարծես քնից նոր արթնացած՝ ականջ դրեց, ապա դուրս եկաւ փողոց: Դուռը բաց մնաց, եւ դրսից մի անախորժ սառնութիւն եկաւ, ցնցեց մեզ:

Նա չուռով վերադարձաւ այլայլուած դէմքով:

— Աղան կանչել ա,— ասաց նա եւ սկսեց ամրացնել իր տրեխները:

Նա գնաց, մենք էլ նրա հետեւից տխուր դուրս եկանք փողոց:

Մեր երեւակայութիւնից չքացաւ հրաշալի հեքիաթը. մեզ կծկում էր ձմրան ցուրտը, իսկ տների մութ անկիւններից չարագուշակ փսխուքով կարծես անուններ էին տալիս դաժան աղային, որ կտրեց մեր վառ հեքիաթը...

Դ.

Բայց ինչո՞ւ այդ օրուանից Մարզարը պատանձուեց, ու մենք երբեք չլսեցինք նրա հեքիաթները: Երկար ժամանակ չէինք հասկանում, բայց ահա մի օր մեր առաջ բացուեց տխուր դաղտնիքը:

Այդ օրը երկու աստիճանաւորներ եկան տանուտէրի ու նրա օղնականի հետ, եկան նայելին Մարզարի տունը, ինչ–որ գրեցին:

Հարեւաններն ասում էին թէ փող էր պարտ աղային, ժամանակին չտուեց, հիմի տունը խլում են ձեռքից...:

Մարզարը կանգնել էր դռնակոր, անշարժ, քարացած դէմքով:

Մի քանի երբ նրա ականջին հասաւ իր երեխաների լացը՝ նա մօտեցաւ աստիճանաւորին եւ խնդրեց.

— Աղա՛, խնդրում եմ համբերէք...կ՚աշխատեմ, պարտքս կը տամ...:

Բայց աստիճանաւորը չթողեց որ նա իր խօսքը վերջացնի.

= Գնա քո պարտատէրին խնդրիր. օրէնքը չի՛ համբերում:

Նրանք գնացին, բայց դեռ երկար լսում էր Մարզարի մօր աղերսական լացը, նրա յուսահատ դոչերը: Սակայն զուր էր նա ծնկները թակում, ձեռքերը բարձրացնում: Մարզարի տունը խլեցին, իսկ դարնան վերջերին նա հեռացաւ մեր գիւղից:

Ահա թէ ինչո՛ւ աղան կանչեց նրան էն մութ, ցուրտ գիշերը, ահա թէ ինչո՛ւ կտրուեց Հրեղէն Թռչունի հեքիաթը եւ երրորդ եղբայրը մնաց մութը հօրում...:

Ե.

Անցել են տարիներ...

Այն տեղը, ուր Մարզարի տունն էր, երեւում է փլատակների մի կոյտ:

Մի քանի սեւացած պատի մի բեկոր յիշեցնում է, որ այնտեղից երբեմն ծուխ էր ելնում: Խափանուած է վաղուց նաեւ ջրհորը տան առաջ, իսկ նրա տեղը երեւում է կիսով չափ հողի մէջ թաղած մի քար:

Ու ծղրիթներն անվերջ, անդադար կրկնում են երգը տխուր.

— Այստե՛ղ... այստե՛ղ... երբեմն մարդիկ էին ապրո՛ւմ...:

Ու այս ժամերին թւում է, թէ խափանուած ջրհորից ձայներ են գալիս: Էն հեքիաթի երրորդ եղբայրն է, էն ինքը Մարզարն է, որ ճգնում է ելնել մութ հորից...

ԱՐԱԶԻ

ԱՐԱԶԻ (1878 — 1964)

Արձակագիր եւ խմբագիր:

Ռուն անունն է Մովսէս Յարութիւնեան: Ծնած է Վրաստանի Շահումեան գիւղաքաղաքին մէջ:

Նախակրթութիւնը ստացած է ծննդավայրին մէջ, իսկ երկրորդական ուսումը՝ Թիֆլիսի դպրոցին մէջ, զոր կ'աւարտէ 1898-ին:

1899-ին կը մեկնի Փեթերսպուրկ (Լենինկրատ) փոլվագիտական ուսում ստանալու համար: Հոն կը ձերբակալուի եւ կը բանտարկուի երկու անգամ: Կ'աքսորուի Անդրկովկաս:

1906-ին կը սկսի գրել «Մուրճ»ի մէջ:

1915-ին, Յակոբ Յակոբեանի հետ կը հրատարակէ «Կարմիր Մեխակներ» եւ «Հանուորի Ալպոմ» ժողովածոները:

Յաջորդաբար լոյս կը տեսնեն իր պատմուածքներուն հաւաքածոները:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Ապրողները», «Լոյսերը», «Եկուորները», «Արձակ Պոէմներ», «Ակունքները», «Ընտիր երկեր»:

Երկերու հաւաքածոն հրատարակուած է 3 հատորով:

ԲԱՌԵՐ.— *Թիկնել* — թիկունքով կռթնիլ: *Թարէք* — պատին վրայ՝ բարձր տեղ ամրացած տախտակ, որուն վրայ անօթներ կը շարեն: *Ստէպ-ստէպ* — յաճախ: *Ամբակուռ* — ամուր կառուցուած, հաստատուն կերպով շինուած: *Սրթսրթալ* — ցուրտէն դողդղալ: *Զքանալ* — չիք դառնալ, անհետանալ, կորսուիլ: *Թակել* — թակով հարուածներ տալ, ծեծել:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. Երախաները ե՞րբ մտան Մարզարէ տունը: 2. Ինչ կ'ընէր Մարգար: 3. Ներկայացուցէք Մարզարին տունը եւ ընտանիքը: 4. Ինչո՞ւ հաւաքուեր էին Մարգարին տունը: 5. Տանտէրը կրցա՞ւ ամրողջացնել հեքիաթը: 6. Ինչ խնդրեց Մարգար եկող պաշտօնեաներէն: 7. Ո՞վ դրաւեց Մարգարին տունը. — Ինչո՞ւ:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Տղաք թող գրի առնեն հեքիաթ մը: 2. Ծանրանալ Դ. մասով թելադրուող գաղափարին վրայ: 3. Ի յայտ բերել հեղինակին գեղեցիկ արտայայտութիւնները եւ նախադասութեանց կշռոյթը: 4. Դասարանին մէջ կարդալ հեղինակին արձակ պոէմներէն:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—

Ա. Գրել՝ հեքիաթ, հեքիաթային:
Բ. Ընդգծել օտար բառերը:
Գ. Ընդգծել բնաձայնները:

3.— ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Եկեղեցին Հայկական ծընընդավայրն է հոգւոյս՝
Ինչպէս բարայր մ'ընդարձակ, պարզ ու խորունկ, մութ ու լոյս·
Իր գաւիթ-ով հիւրընկալ, իր լայն բեմով ու հեռուն
Կանգնած իր լուռ խորանով՝ որ կարծես ևա՛ւ մ'է ծընփուն···:

Եկեղեցին Հայկական ես աչէս գոց կը տեսնեմ
Ու կը շնչեմ, կը լըսեմ՝ իր Ցիսուսով մանկադէմ,
Իր սեղանէն մընչացող ֆուլայ–ֆուլայ խունկերով
Եւ իր պատերը ցնցող աղօթ-ֆներով ալեխառն···:

Եկեղեցին Հայկական բարձրը բերդն է հաւատքին
Իմ պապերուս՝ որ հողէն զայն բար առ բար հանեցին
Եւ երկինքէն իջուցին զայն ցօղ առ ցօղ, ամպ առ ամպ,
Ու թաղուեցա՛ն անոր մէջ հանդարտութ-եամբ, հեզութ-եամբ···:

Եկեղեցին Հայկական մեծ վարագոյր մ'է բանուած՝
Որուն ետեւ սրկիհին մէջ կ'իջնէ ինքը Աստուած,
Որուն առջեւ՝ գլխահակ կու գայ իմ ազգըս ամբողջ,
Հաղորդըւիլ Անցեալին հաց ու գինւով կենսառողջ···

Եկեղեցին Հայկական՝ ծովուն դիմաց ալեկոծ
Նաւահանգիստ մ'է խաղաղ· ցուրտ գիշերին՝ հո՛ւր եւ բոց,
Ու տօթ-ակէզ ցերեկին անտա՛ռ մընչ է ստուերոտ՝
Ուր շուշաննե՛ր կը ծաղկին Շարականի գետին մօտ···:

Եկեղեցին Հայկական մէն մի բարին տակ գետնի
Դէպի երկինք բարձրացող գաղտնի ճամբայ մը ունի···:
Եկեղեցին Հայկական Հայ Հոգիին եւ Մարմնոյն
Զրըահանդերձն է փայլուն՝ մինչ իր խաչերն են դաշոյն

Եւ զանգակներն են բոմբիւն, եւ երգն է մի՛շտ Յաղթութիւն···:

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ԲԱՌԵՐ.— Գաւիթ — 1· բակ: 2· գոգ, փարախ: *Քուլայ-քուլայ* — ծուէն-ծուէն, կտոր-կտոր: *Ալեխառն* — տագնապեցնող, ցնցող: *Սկիհ* — եկեղեցիներու արծաթ-եայ բաժակ, որուն մէջ գինի կը լեցնեն պատարագի ատեն: *Տօթակէզ* — շատ տաք, հեղձուցիչ, կիզիչ: *Զրահանդերձ* — զրահ հագած, զրահով պաշտպանուած: *Բոմբիւն* — խուլ աղմուկ, թնդիւն:

ՎԱՀԱՆ ԹԻՒՐԵԱՆ (1878—1945)

Բանաստեղծ, վիպագիր, հրապարակագիր եւ խմբագիր:

Ծնած է Պոլիս, Միջագիւղ: Նախակրթութիւնը կը ստանայ Իւսկիւտարի Ներսէսեան վարժարանին մէջ, իսկ երկրորդական ուսումը՝ Պերպերեան եւ Կեդրոնական վարժարաններուն մէջ:

1896-ին կ'անցնի Եւրոպա, որպէս առեւտրական պաշտօնեայ: Կը տեղափոխուի Եգիպտոս:

1908-ին կը դառնայ Պոլիս:

Տեսչական պաշտօններ կը վարէ Կեսարիոյ, Պոլսոյ եւ Կիպրոսի մէջ:

Հիմնադիրներէն կ'ըլլայ «Արեւ», «Շիրակ» եւ «Զարթօնք» թերթերուն:

1934-ին, համազգային շուքով կը տօնուի մեծ բանաստեղծին հառասնամեայ յոբելեանը:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Հոգեր», «Հրաշալի Ցաւութիւն», «Կէս գիշերէն մինչեւ արշալոյս», «Սէր», «Տաղարան», «Հայերգութիւն»:

Իր մահէն ետք, Եգիպտոսի մէջ, սկսաւ հրատարակել «Ամբողջական գործերը»:

Թէֆէեան մեր բանաստեղծութեան փառքերէն է: Ունեցաւ խոր ազդեցութիւն յետպատերազմեան սերունդին վրայ:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ· — 1· *Բանաստեղծը ի՞նչ բաներու կը նմանցնէ եկեղեցին (հետեւիլ տուն առ տուն):* 2· *Ի՞նչ ըսել է «Իմ պապերս եկեղեցին իջեցուցին երկինքէն, ամպ առ ամպ»:* 3· *Ի՞նչ կը հասկնաք «Շուշաննէ՛ր կը ծաղկին Շարականի դեռին մօտ» ըսելով:*

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ· — 1· Ամբողջ էերթուածը բացատրել տող առ տող: 2· Հետեւիլ բանաստեղծի պատկերներուն եւ պատգամին: 3· Դասարանին մէջ կարդալ Հայց· եկեղեցիին մասին գրուած այլ էերթուածներ: 4· Խօսիլ չափի, հատածի եւ յանգի մասին:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ·

Ա· Ընդգծել վանկ ճշդող ը-երը:

Բ· Անդրադառնալ *պրահանդերձ* եւ *կեղծամ* բառերուն կազմութեան: Ի՞նչ թերիներ կան անոնց մէջ:

Գ· Գրեցէք եկեղեցական տասը առարկաներու անուններ:

4.— ՊԱՏԱՐԱԳԸ

Առաջին Կիրակին էր որ պիտի անցընէինք Աստանայի մէջ. հազիւ թէ լուսցած՝ արկածեալներու բազմութիւնը խռնուած էր եկեղեցիի բակին մէջ. դլխիկոր եւ յուսաբեկ, ձեռքերնին ծալած կուրծքերնուն վրայ՝ այրիներու չարքը պանդաղօրէն կը դիմէր դէպի եկեղեցի: Պատարագ պիտի մատուցուէր մեռեալներու հոգեհանգիստին ու սգաւորներու մխիթարութեան համար:

Երբ մենք եկեղեցի մտանք, պատարագը սկսած էր արդէն: Խուռն բազմութիւն մը, դրեթէ բոլորովին կազմուած այրիներէ եւ որբուհիներէ, կը լեցնէր տաճարը, դաւիթներն ու վերնատունը: Ցնցոտիներով ծածկուած, խղճալի եւ թշուառ կանացի ամբոխին մէջ՝ այրերը ցանցառ բացառութիւն կը կազմէին: Տժդոյն ու դողահար, անարիւնցած իրենց ստացած վէրքերէն, անոնք՝ աւելի տխուր եւ յուսաբեկ քան այրիացածները՝ չոր ու տենդոտ աչքերով կը հետեւէին արարողութեան:

Դասը կանգնած էին խստադէմ եւ տխուր քահանաներ, ամէնքն ալ մէյմէկ աղետեալ վայրէ հրաշքով ազատուած ու ապաստանած հոն: Անոնց արեւակէզ դէմքերը չրջանակուած էին ճերմակ մօրուքներով եւ անոնց մթին աչքերը դեռ պահած էին սարսափի արտայայտութիւնը, երբ բաղկատարած կը հետեւէին աղօթքներուն:

Որչափ աւեն որ ժողովուրդը ինքզինք բռնեց, որքան աւեն որ հառաչանքները խեղդուած մնային իրենց կուրծքերուն մէջ, կարելի եղաւ հետեւիլ կրօնական արարողութեան: Երբեմն ցաւի ու վերյիշումի սարսուռ մը կ'ալեկոծէր սգաւոր ամբոխը, երբեմն ալ խաղաղութեան ու հանդիստի մոլեռանդ տենչանքը կը փայլատակէր աչքերու մէջ...: Այդ պահուն էր որ պատարագիչը, ժողովուրդին դարձած, խաչակնքելով միջոցին մէջ՝ ըսաւ.

— Խաղաղութի՛ւն ամենեցուն...

Օ՛հ, այն տենչալի հառաչանքը, որով այդ սիրուխարար խօսքերը ընդունեցան. ժողովուրդին զանգուածը իր հիմէն դղրդեցաւ ու արցունքներ մեղմօրէն հոսեցան այտերու վրայ. ու այդ խաղաղութեան բաղձանքը ո՛չ թէ միայն այդ րոպէին համար էր, ոչ թէ այդ որոշ մարդկային բեկորին համար, այլ անիկա կը հնչէր դարաւոր տառապանքին տակ կքած Ցեղին համար:

Պատարագը կը յառաջանար. աղօթքներու եւ չարականներու մեղեդիներէն օրօրուած մտածումս կը սլանար դէպի հեռուները, դէպի ապրուած անցեալ սեւ օրերը:

Նոյն այս եկեղեցիին մէջ, սարսափահար եւ հալածական ժողովուրդը հաւաքուած էր նո՛յն այս տաճարին մէջ. այն օրն ալ կիները մեծամասնութիւն կը կազմէին եւ ամէն անգամ որ հրացանի մը ձայնը կը թափանցէր պատերը, չէին գիտեր թէ իրենցմէ ո՛րն էր որ այդ րոպէին կ'այրիանար... աղջիկներ ու կիներ, իրենց ճերմակ քօղերուն մէջ պատանքուած, մեռելներու

երեւոյթով, մէկ րոպէէն միւսը դոյժերու կը սպասէին... արիւնը կը հոսէր:

Այդ նոյն տաճարին մէջ էր... հրացանները կ'որոտային աւելի մերձաւոր, աւելի յաճախ... ոդեւարներուն հռնդիւնները խառն էին անէծքներով... կիները ղողղոջուն կը սեղմուէին՝ տեղ տալու վերադարձողներուն եւ իրենց պաղատող նայուածքները ի զուր կը կառչէին սուրբերու պատկերներուն:

Բոցավառուած երեւակայութեանս մէջ կը չփոթուի այն օրը եւ ա՛յս օրը, որովհետեւ զարձեալ ժողովուրդը խոնարհած եւ լինկած է դեռին, հընձուած հասկերու նման. խորանին մէջ, պատարագիչին ձայնը սլացաւ. «Խոնարհեալ երկիւղիւ երկիրպագանեմ...»:

Ճակատնին դետնի քարերուն զարնելով, քամակը կորացուցած ժողովուրդը՝ կրօնական սարսուռէ մը թրթռուն՝ իր ցաւը մոռցաւ... ու մխիթարութիւնը, ճերմակ աղաւնիի մը պէս, րոպէ մը սաւառնեցաւ իրենց արցունքէ աղօտացած աչքերուն առջեւ...:

Բայց երբ քիչ ետքը պատարագիչը արտասանեց վերջին մաղթանքը, — «Հանդի՛ստ ոսկորներուն կիլիկիոյ նահատակաց, արանց եւ կանանց, ծերոց եւ տղայոց, երիտասարդաց եւ կուսանաց»՝ սգաւոր ժողովուրդին յուզմունքը՝ այնպիսի աստիճանի մը հասաւ որ բարձրաձայն հեծկլտուքներու մէջ խեղդուեցան աղօթքի ձայները...:

Այդ մէկ օրուան, մէկ տարուան, մէկ դարու ցաւ չէր որ կ'արտայայտուէր. ամէն մէկ հառաչանքով կը յայտնուէր հաւաքական ու անանձնական սուգը, անմխիթարելի ու անդադրմանելի սուգը Ազգին...: Բոլոր մարտիրոսացածները հեռաւոր ժամանակներուն, բոլոր նահատակուած զինուորեալները Լ՛Էյսի, Ազատութեան եւ Խաղաղութեան խոչալներուն՝ իրենց դարաւոր ամխուններէն կենդանացած՝ անգամ մըն ալ կը տառապէին, ու Ցեղին վիշտը առաւօրէն կը հոսէր այդ նոր արկածեալներու աչքերէն:

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

ԲԱՌԵՐ.— *Խռովք* — շփոթութիւն, յուզում: *Ծուէն* — բամպակի, բուրդի փոքրիկ մասեր. ամպի ծուէն: *Անօսրանալ* — նօսր դառնալ, բարակնալ: Հկր.՝ թանձրանալ: *Դաս* — խորանին առջեւ ու ձախ կողմը, հոն ուր դպիրներ կը կենան երգելու համար: *Արհաւիրք* — 1. Զափազանց վախ. սոսկում: 2. Դժբախտ պատահար: 3. Սպանդ: *Ամենայն* — բոլորին: *Մեղեդի* — 1. Մեղմ, տխուր եղանակ: 2. եկեղեցական երգ, որ կ'երգուի պատարագէն առաջ:

ԶԱՊԵԼ ԵՍԱՅԵԱՆ (1878 — 1938)

Ծնած է Պոլիս, Սկիւտարի Սելամսըզ թաղը: Նախակրթութիւնը կը ստանայ նոյն թաղի վարժարանին մէջ: Սկսած է գրել իր ուսուցչին՝ Ա. Զօպանեանի «Ծաղիկ»ին մէջ:

1895-ին կ'երթայ Փարիզ եւ կը հետեւի Սորպոնի համալսարանի գրական դասախօսութեանց: Կ'աշխատակցի Փրանսական յայտնի գրական հանդէսներու:

1909-ին կը վերադառնայ Պոլիս: Կ'ունենայ հայ կնոջ դատին նուիրուած հռանդուն գործունէութիւն: Կ'աշխատակցի Պոլսոյ մամուլին:

1914-ին դարձեալ կ'անցնի Եւրոպա, ապա Կովկաս, ուր կը նուիրուի հանրային եւ գրական աշխատանքներու: 1934-ին վերջնականապէս կը հաստատուի Հայաստան:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Շնորհիճով մարդիկ», «Սպասման սրահին մէջ», «կեղծ հանճարները», «Իւսկիւտարի վերջալոյսերը», «Անձկութեան ժամեր», «Երբ այլեւս չեն սիրեր», «Աւերակներու մէջ», «Վերջին բաժակ», «Պրոմեթէոս ազատագրուած»: Հայաստանի մէջ հրատարակած է «Սիլիհտարի պարտէզները»:

Հոյակապ գրագիտութիւն եւ հայ արձակի վարպետներէն: Նշանակալի դէմք մը՝ մեր կիներ գրողներու մէջ:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ. — 1. *Ո՛ւր տեղի կ'ունենայ յիշեալ պատարագը:* 2. *Ո՞ր թուականի աղէտին կ'անհարիւէ հեղինակը:* 3. *Ինչո՞ւ այրերը քիչ էին ներկայանալուն մէջ:* 4. *Ներկայացուցչէք դասը կանգնած քահանաները:* 5. *Ե՞րբ վերճիւեցաւ ժողովուրդը:* 6. *Ըստ հեղինակին որո՞նց համար կարծես կը մատուցուէր պատարագը:*

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — 1. Հակիրճ կերպով խօսիլ համիտեան ջարդերու մասին: 2. Անդրադառնալ Ատանայի կոտորածէն թելադրուած Սուրէն Պարթեւեանի եւ Արշակունիի Թէոդիկի գիրքերուն: 3. Աշակերտներուն նկատառման յանձնել գլխաշղթուած բառերուն թելադրանքը: 4. Խօսիլ ընդհանրապէս հայ գրագիտուհիներու եւ մասնաւորաբար Զ. Եսայեանի մասին: 5. Յարմար մասեր կարդալ «Սիլիհտարի պարտէզները» հատորէն:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. —

Ա. Կազմեցէ՛ք դասին յատակագիծը:

Բ. Գրաբարով տրուած նախադասութիւնները վերածեցէք աշխարհաբարի:

5.— ԺԱՄԿՈՉԸ

Ժամկոչ է ան չատ տարիներէ ի վեր:

Հովիւ էր ան պզտիկուց. կ'արածէր հօրը գառները՝ չէն սիրտով: Ինքզինք տղայ, մարդու հետ չվնկող՝ սիրեր էին զինք: Գեղի այն տղոցմէն էր, որոնք տաւարի հետ կը մեծնան, կը խենթենան ուլերուն ու մաքիներուն վրայ, տակաւին չատ պզտիկ հասակէն իսկ կ'ունենան սեպհական գառնուկ ու այծեր: Կոչումը հանդիսաւոր է անոնց մէջ. ու երբ ճանչնան լեռները եւ գտնապանեն չուքերը՝ անոնք կը սորվին սրինգ նուագելը եւ մաքի կթելը:

Ու անոնց հոգին բարի կ'ըլլայ կենդանիներու հոգիին պէս:

Սարի հովիւ մըն էր արդէն Վարդան, երբ իրիկուն մը պզտիկ սարաստուով մը հիւանդ ինկաւ իր լերան հիւղակին մէջ:

Կէս–պիչերին կրակներու մէջ էր: Մինչեւ առաւու չարչարուեցաւ: Աբեւը բաւական ելեր էր լեռնէն, երբ ընկերները գինք գտան անղգայ վիճակի մէջ. աչքերը՝ խուփ, լեզուն՝ կապուած:

Հայրը եկաւ, դեղ տարաւ գայն: Ֆացախ դրին դլուխին, պաղ ջուրով լողցուցին: Տղան կ'եփէր բոցերու մէջ:

Տէրտէրը եկաւ, չորս դլուխ Աւետարան կարդաց: Տեղը կը չարունակէր:

Կնիկները իրար ինկան, վնտռեցին, մոխիր ըրին տղուն կիսահալած արտաբերուժները, ու եղրակացուցին թէ Աւազանին Սուրբ Սարդիսը զարկեր էր խնդճ տղան:

Աւազանի անտառը համբաւ ունի դիւղին մէջ: Ֆանի մը տարին անդամ մը, գաչտէն ու լեռնէն հիւանդներ կու գան, որոնք յանցանքը գործած կ'ըլլան անտառէն վայր վերցնելու, կամ տաւար պտըտցնելու:

Կասկածի տեղ չկար: Ս. Սարդիսը զարկած էր հիւանդը:

Ատոր գարմա՞նը: Կնիկները շերպէք թափեցին անտառին խորհրդաւոր աւազանին մէջ, որ մեծկակ քարէ գուռ մըն է: Պիտէ բաժնեցին մինչեւ իրիկուն, չորս ճամբուն բերանը կեցած, անցնող ու գարձողին: Սուրբ Սարդիսին մատունքի տուփը ժամէն բերին հանդէսով՝ խաչահանդիստի համար:

Ոչ մէկ միջոց բացաւ տղուն լեզուն:

Ու հայրը, յուսահատ արցունքն աչքին մէջ, հանդիսաւոր կերպով, դրացիներուն ու տէրտէրին ներկայութեան, տղան նուիրեց ժամուն.

— Լեղո՛ւն բաց, Տի՛րուկ, տղան քեզի ըլլայ:

Ժամուն նուիրումը չատ հազուադէպ պարագայ մըն է դիւղերուն մէջ: Ծերերըն, Թոռան-Թոռ տեսնողները հազիւ կը յիշեն անկէ օրինակներ: Նուիրուած տղան, աղեկնալէ ետք կրնար գնուիլ ժամէն՝ իր ծանրութեամբ ոսկիի փոխարէն: Աղքատ տղան յարատեւ է ժամուն ծառայելու կրցած ձեւովը: Երբ տէրտէրը լաւ սիրտ ունենայ, անոր կը սորվեցնէ մէկ–երկու կտոր գիր, ժամու չարական: Ան գալիք կ'ըլլայ, տարիւսպի մօտ բան մը: Երբ կարդալ–գրելը պակսի անոր՝ կ'ըլլայ ժամկոչ մը:

Նուիրուածը չի կրնար կարդուիլ, չի կրնար թողուլ իր դեղն ու տուն, չի կրնար դուրս դնուիլ ժամու երդեցողութիւն եղած պահուն: Սաստիկ անհնդքներ կը դառնան անոր դլուխին չուրջ: Գեղացին կը դողայ Սուրբին վրէժխնդրութենէն:

Վարդանը չմեռաւ: Երկու չարաթ ետք բաց էր լեղուն:

Մայրը սեւ խոյ մը մորթեց Աւազանի անտառին մէջ: Պրուսայէն ապըսպրուած եւ տղուն հասակով մոմը վառեց այն ծառին տակ, ուրկէ հովիւը անխոհեմութիւնն ունեցեր էր քիչ մը փայտ առնելու:

Ու տղան աղեկցաւ: Հիւանդութիւնը, ուրկէ անցեր էր հովիւը, շատ բան տարած էր անոր մարմինէն ու հոդիէն: Մազերը թափեր էին, ակռանեըը նետուած՝ իր կղակներէն: Ու ականջին մէկը յաւիտենապէս դոցուեր էր աշխարհքի լուրերուն:

Երբ խմացաւ թէ ի՛նչպէս տղատեր էին դինք՝ տրտմեցաւ, աչքերը լեցուեցան, սակայն ամչցաւ լալու: Ու տառնհինդ տարուան այդ տղան լեռնէրէն իջաւ ժամ:

Պզտիկ ժամուն հետ ընտանեցաւ կամաց-կամաց: Պատի պատկերներուն պատմութիւնը հասկցաւ կէս մը տէրտէրէն, կէս մըն ալ Օհան ամճայէն: Ամենէն աւելի սիրեց մեծ խորանին քոմպուլ մխերով Յիսուսին անոյշ նայուածքը: Աղուոր Աստուածամայր մըն ալ չհեցաւ իր համակրանքը: Աւազանի Սուրբին համար միշտ պահեց տեսակ մը անխոստովանելի առելութիւն, վախով ու սարսափով չինուած:

Սորվեցաւ ժամուն բոլոր անկիւնները: Սեղաններուն խորհրդաւոր հիւսքը դաղտնիք չունէր իրեն համար: Մուկերուն ծակերն ամրացուց հաղարումէկ տեղերով, նորոդեց քակուած ծեփերը, տեղաւորեց ձեղունէն կախ տախտակները: Վերնատունին դառնուկի մորթէ բազմոցները դամեց իրենց տեղերը՝ կնիկներուն մէջ կռիւը քիչցնելու համար:

Գովուած ու սիրուած հովիւէն պարտաճանաչ, համեստ ժամկոչ մը դուրս եկած էր:

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ

ԲԱՌԵՐ· — *կիսահազար* — կէս բերնով, պարզ չարտասանուած, ամորոշ կերպով: *Շէրպէթ* — (թրք·) շաքարջուր կամ ճօսրացած բուպով օշարակ: *Գուռ* — խարէ կամ փայտէ փոքր աւազան, զոր կը դնեն աղբիւրի առաջ, բաղնիքներու մէջ· գուշ: *Պիտէ* — լապշ, շօք: *Թոմպուլ* — (թրք·) լեցուն միսերով, լեցունկեկ ու կլորիկ:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ· — 1· *Ինչպիսի՞ հովիւ մըն էր Վարդան:* 2· *Ինչո՞ւ հիւանդացաւ:* 3· *Ի՞նչ միջոցներու դիմեցին բուժելու համար:* 4· *Ինչո՞ւ եկեղեցին նուիրեցին դինք:* 5· *Նուիրուածը ի՞նչ օրէնքներու ստիպուած էր հնազանդիլ:* 6· *Մարմնական ի՞նչ փոփոխութիւններ կրած էր, երբ աղեկցաւ:* 7· *Ներկայացուցէք ժամկոչ Վարդանին աշխատանքը:*

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ (1883—1948)

Արձակագիր, վիպագիր, թատերագիր, ճննադատ եւ գրականութեան ուսուցիչ: Բուն անունով՝ Յակոբ Քիւֆէնեան:

Ծնած է Պրուսա: Նախակրթութիւնը կը ստանայ ծննդավայրի ազգային վարժարանին մէջ: Ապա՝ երկու տարի կը հետեւի Արմաշի դպրեվանքին:

1900-ին կը լքէ Արմաշը: Ուսուցչական պաշտօն կը վարէ Պրուսայի, Սէօլէօզի եւ շրջակայից մէջ: Անխոնջ ընթերցասիրութեամբ և ինքնաշխատութեամբ կը տիրանայ բարձր զարգացման:

1912-ին կը փոխադրուի Պոլիս, իբրեւ ուսուցիչ հայ լեզուի եւ գրականութեան: Կը հրատարակէ «Մեհեան» եւ «Բարձրավանք» գրական հանդէսները:

1922-ին կը հեռանայ Պոլսէն եւ մինչեւ մահը կը պաշտօնավարէ Գահիրէ, Նիկոսիա եւ Երուսաղէմ:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Խոնարհները», «Խորհուրդներու Մեհեանը», «Երբ պատանի եմ», «Մնացորդաց», «Հայ գրականութիւն», «Համապատկեր արեւմտահայ գրականութեան»:

Թատերգութիւններ են «Օրն օրերուն», «Երբ մեռնիլ գիտեն»:

Օշական կը մնայ իր շրջանի ամենէն յաճդուգն գրագէտը եւ բազմահմուտ ճննադատը: Որպէս ուսուցիչ պաշտամունքի առարկայ դարձուցած է հայ գրականութիւնը: Ունի գրագէտ բազմաթիւ աշակերտներ:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Խօսիլ աւանդութիւններու եւ նախապաշարումներու մասին: 2. Ընդլայնել գիւղական բարբերէ խօսող պարբերութիւնները: 3. Շեշտել մեր գրականութենէն ներս Օշականին բերած նորութիւնները: 4. Ծանրանալ ուսուցիչ եւ ճննադատ Օշականին մասին:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—

Ա. Բառարանէն հաւաքեցէք հետեւեալ բառերուն նշանակութիւնները.— *ոչխար, մաքի, խոյ, գառնուկ, ուլ, նոխազ, եղ, ցուլ, երինջ, զուարակ, զամբիկ, նժոյգ:*

Բ. Ինչ կը նշանակեն.— *մարդուն հետ չինկողց, չուքերը զանազանել, սրինգ նուագել, կրակներու մէջ էր, տղան կ'եփէր բոցերու մէջ, կխահագագ արտաբերում, ակռաները կըզակներէն նետուած, թոմպուլ մխերով:*

6.— ՔԱՐ Է, ՉԷ՞...

Գնացքը ծռեց աջ, անվերջանալի մի սուլոց արձակեց եւ մտաւ Սարդարապատ:

Դեղնած, մոխրացած, մեռած մի երկիր: Հրալառ արեւի եղունգները ճանկռտում էին այդ տարածութիւնը: Ո՛չ մի խրճիթ, ոչ մի ծառ, ոչ մի կենդանի մարդ:

Հերեան չորս կողմ շրջեց տխրած աչքերը. նայեց անապատին, նայեց մարդկանց: Ի՛նչ աւերածութիւն...

— Ջո՛ւր, ջո՛ւր, — ասաց մէկը նեղսիր:

= Ջո՛ւր, ջո՛ւր,— կրկնեցին ուրիշներ:

Հերեան յետ նայեց:

— Բանը նրանումն է,— նրան մօտենալով ասաց մէկը,— բանը նրանումն է, որ երկիրը ծարաւ է...: Ամբողջ հարցը հէնց դրա մէջն է. երկիրը ծարաւ է...: Էս հողերը ջրել, կեանք տալ նրանց, իրենց մէջ թաքնուած անբասպառ հարստութիւնները դուրս հրաւիրել, էդ է մեզ պէտք, է՛դ...: Եթէ մարդ լաւ մտածի, էդ դժբախտ հողերը ճիշդ ու ճիշդ նմանում են մեր ազգին...: Նո՛յն ճակատագիրը, նո՛յն բախտը...: Մի լաւ նայեցէք. էդ հողերը, ինչպէս նաեւ մեր ազգը, տառապում են նոյն բանի համար. տառապում են, որ չեն կարողանում տալ էն ամէնը, ինչ որ կարող են տալ...

= Այո՛— ջերմ չնչառով համաձայնուեց Հերեան: Այո՛, էդպէս է...:

— Ահա քանի-քանի դարեր են որ էս երկիրը սպասում է. ահա քանի-քանի դարեր են, որ էս ժողովուրդը սպասում է...: Ես դար եմ ասում՝ դուք հասկացէք տառապանք, թշուառութիւն, մարտիրոսութիւն...: Էնպէս չէ՞...

= Էնպէս է:

— Հիմա, որ էնպէս է, չեմ հասկանում մի բան. չեմ հասկանում, թէ ինչո՞ւ համար մեզ հանդիստ չեն թողնում. չեմ հասկանում, թէ ի՞նչն են ուզում մեզանից...: Մեր երկրում նաֆթ ասես չկայ, ոսկի չկայ, արծաթի հանքեր չկան: Բաղաքները քարուքանդ են, գիւղերը կէս աւերուած...:

Եթէ մեզ հարց տանք, ի՞նչ է մեր էս Հայաստանը, կը պատասխանենք՝ քա՛ր: Ճշմարտութիւնը դա է, Հայաստանը քա՛ր է: Որտեղ որ ոտքդ կպցնես՝ քար է դընդում: Ամէն կողմ, ամէն տեղ: Լեռներ, ժայռեր, լեռներ ու ժայռեր: Այծերը երկու հարիւր կանդուն վեր պիտի բարձրանան, որպէսզի քարերի մէջում թաքնուած երկու խաբուած խոտեր պոկեն: Եւ եթէ մարդ չունենայ աւանակի յամառութիւն եւ հայրենիքի սէր, էստեղ չի կարող ապրել: Էստեղ ապրելու համար սէ՛ր պէտք է, կրա՛կ պէտք է, եզան ճակատով խեւութիւն պէտք է...: Քար է, չէ՞. պէտք է մաքառել, պէտք է բաղուկների, ոտքերի, ամբողջ լարուած մարմնի դնդերները դէմ տալ եւ ճակատիդ քրտինք վար թափելով՝ պէտք է տքնել եւ չարչարուել: Իսկ էդպիսի աշխատանքի ո՞վ կարող է դիմանալ...: Թուրքը եթէ աշխատանքը սիրէր՝ իր եր-

կիրը արքայութեան կարող էր վերածել եւ անապատ չէր մնայ, ինչպէս որ մնացել է:

Աղբե՛ր, մենք սիրում ենք էս քարերը, էսքան դարեր կապուել ենք նրանց եւ չենք ուզում բաժանուել... պէտք ունենք նրանց եւ նրանք էլ պէտք ունեն մեզ...: Լաւ, եթէ էդպէս է, ախր էն ժամանակ ինչի՞ համար մեզ հանդիստ չեն թողնում, ինչի՞ համար ուզում են մեր ձեռքից էդ քարերն էլ խլել...: Ուզղակի չեմ հասկանում:

Գլուխը խոնարհեց, լռեց: Ապա յուղուած աչքերը Հերեանի վրայ յառելով ասաց.

— Դուք հասկանո՞ւմ էք...:

= Չէ, ես էլ չեմ հասկանում:

— Ասում են Հայաստան եւ անցնում դնում...: Երգում են, ոտանաւորով խօսում...: Չեն մտածում, որ էդ անունը, Հայաստանի էդ անունը, մի շատ ծանր բեռ է... չա՛տ, շա՛տ...: Իսկ հայ լինե՞լը...: Զարքաշ, քարտաշ, դժուարին մի վիճակ... հայ լինելը, պարո՛ն Ջան, նշանակում է դործ ունենալ ժայռերի, քամիների, ցրտի, ձիւնի հետ և նաեւ՝ մեռաղի նման հալուող արեւի հետ...: Զարմանալի է ասել. մինչդեռ ուրիշ երկիրներ կերակրում են իրենց վրայ ապրող ժողովուրդներին, էստեղ, հայ ժողովուրդը պէտք է կերակրի իր երկրին...: Գլուխդ ծռել եւ բարձր բուսած խոտը քաղել, ձեռդ վեր բարձրացնել եւ պատրաստ խնձորը պոկել՝ էդպէս բան չկայ...: Մինչեւ որ մի ծառ ծաղկի, պէտք է ոքնել, քրտնել, չարչարուել, եւ երբ ծաղկէ, մեծցաւ՝ պէտք է նրան նորից խնամել, ամառուան չորութիւնից եւ ձմեռուան ցրտից պաշտպանել...: Էդ պայմաններում, ի՞նչ են ուզում մեղանից, ուզղակի չեմ հասկանում...:

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

ԲԱՌԵՐ· — *Թաքնուիլ* — պահուըտիլ: *Նաֆտ* — գետնին տակ գտնուող ջրալի կամ քանձր հեղուկ, զոր հանելով եւ գտելով կը ստանան վառելանիւթ, լուսաւորութեան ցիւթ, կուպր եւայլն: *Զրնգել* — զրընգ ձայն հանել· մետաղի շերտի հնչելը՝ երբ կարծր բանով կը զարնեն վրան: *Մաքառիլ* — 1· թշնամիի դէմ կենալ· պայքարիլ: 2· դիմադրել, խօսքով վիճաբանիլ:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ· — 1· *Հեղինակին բառերով նկարագրեցէք Սարտարապատի չրջանը:* 2· *Զարեան ի՞նչ բանի կը նմանցնէ հայրենի հողը եւ որո՞ւ հետ կը բաղդատէ զայն:* 3· *Ըստ Հերեանի խօսակիցին, թշնամիները ինչո՞ւ պէտք չէ Հայաստան յարձակին:* 4· *Ըստ նոյն խօսակիցին, ինչպիսի՞ մարդիկ միայն կրնային ապրիլ այդ չրջանի Հայաստանի մէջ:* 5· *Ի՞նչ կը նշանակէ հայ ըլլալ, ըստ Զարեանի:*

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ (Ծն. 1885)

Բանաստեղծ, արձակագիր եւ վիպագիր:

Ծնած է Շամախի (Ատրպէյճան): Կը յաճախէ ռուսական վարժարան: 10 տարեկանին զինք կը ճամբեն Փարիզ, ուր կը մտնէ Անիէրի գիշերօթիկ վարժարանը: 17 տարեկանին կը դառնայ Պաքու եւ կը մասնակցի բաքուական պատերազմներուն: Ապա կ'անցնի արտասահման եւ ուսումը կը շարունակէ եւրոպական համալսարաններու մէջ: Հայերէնը կը սորվի վենետիկ՝ Ս. Ղազար, առանձնական դասեր առնելով Հ. Արսէն Ղազիկեանէն:

1908-ին կը փոխադրուի Պոլիս եւ կը մասնակցի ազգային շարժումին: Հիմնադիրներէն է «Մեհեան» գրական հանդէսին:

1915-ին ընտանեօք կը փախչի Պուլկարիա, հաստատուելու համար Իտալիա: 1922-1925 կը դասախօսէ Երեւանի Համալսարանին մէջ: Ապա կ'ուղեւորուի թափառական կեանքի, շրջելով Եւրոպայի զանազան երկիրները, Ամերիկա եւ Միջին Արեւելք: Կարճ ժամանակ մը կը դասախօսէ նաեւ Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանին մէջ:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — Բանաստեղծութիւններ են «Օրերի պսակը», «Երեք երգ» եւ «Տատրագոմի հարսը»: Վէպ է «Նաւը լերան վրայ»: Խորհրդածական եւ նկարագրական ուժեղ գործեր են «Անցորդը եւ իր ճամբան», «Երկիրներ եւ աստուածներ»: Ունի փրանսերէնով եւ իտալերէնով գրուած երկեր ալ:

Կոստան Զարեան ունի խիզախ երեւակայութիւն, բանաստեղծական հզօր շունչ եւ արուեստագէտի ներուժ ապրում: Մեծ գրող մըն է:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ· — 1· Ներկայացնել Հայաստանի 1918—1920 տարիներուն դժուարութիւնները: 2· Խօսիլ ներկայ Հայաստանի յառաջդիմութեան մասին: 3· Զարեանի թափառումները եւ գրականութիւնը: 4· Պատկեր, ոճ, երեւակայութիւն:

7.— ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

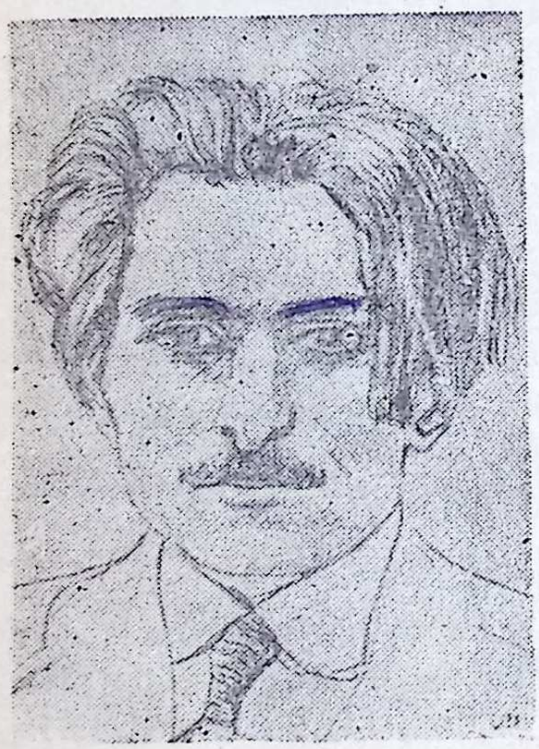
Բարակ ամպերը մաղում են ոսկի,
Ջրերը անուշ հեբիաթ են ասում.
կարօտ է սիրտըս մըտերիմ խօսքի,
Յոգնատանջ հոգիս քալստ է երազում...:

Լըռին դաշտերի հանգիստը խօսուն
Մի հեզ տխրութեան լոյս է ստուերում.
Խաղաղ ջրերի վրնիտ ալմասում
Դողում է ոսկէ ամպերի հեռուն:

Եւ իմ սրտի մէջ, այն խաւարումն էլ,
Մի բաղցըր վիշտ է մեղմաբար խօսում.
Մէկը այնտեղ իր հեռուն է վառել,
Որպէս երկինքը ջըրի ալմասում:

Քո բաղցըր վիշտը, սի՛րտ իմ մենաւոր,
Քո վիշտն է փըռուած անհուն աշխարհում,
Քո սէրն է վառուած, ե՛ւ պայծառ, ե՛ւ խոր,
Քո խենթ կարօտն է ամէն տեղ լըռում...:

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ (1885 — 1920)

Բանաստեղծ եւ հրապարակագիր:

Ռուն անունով՝ վահան Տէր-Գրիգորեան, բահանայի զաւակ:

Ծնած է Ախալքալաքի մօտ, Գանձա գիւղին մէջ: Նախակրթութիւնը կը ստանայ ծննդավայրին եւ Ախալքալաքի մէջ, իսկ երկրորդական ուսումը՝ Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանի մէջ: Բարձրագոյն կրթութեանը համար կը հետեւի Մոսկուայի եւ Փեթերսպուրկի համալսարաններուն:

Սկսած է գրել ուսանողութեան տարիներուն: Խմբագիրներէն է «Գարուն» գրական պարբերագիրքին: Գործօն մասնակցութիւն կ'ունենայ ռուսական յեղափոխութեան: Կը մեռնի բոլշեւիկ՝ Օրենպուրկի մէջ:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Մրջնաղի աւուրջներ», «Բանաստեղծութիւններ»։

Հայպետհրատը բանիցս հրատարակած է իր էջերուն։ 1956-ին կրկին լոյս տեսաւ «Վահան Տէրեան» ստուար հատոր մը, իսկ 1963-ին սկսաւ հրատարակել ամբողջական գործը, երեք հատորով։

Ունի բազմաթիւ թարգմանութիւններ։

Վահան Տէրեան Արեւելահայերու ամենէն զգայուն եւ էնարական բանաստեղծն է։

ԲԱՌԵՐ.— *Ծոզնատանջ* — յոգնած եւ տանջուած։ *Ալմաս* — ադամանդ։ *Ջրերի ալմասում* — ջուրերու բիւրեղային յստակութեան մէջ։

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. *Բացատրեցէք բ. տունը։* 2. *Ինչ վիշտի մասին կը խօսի բանաստեղծը։* 3. *Ինչ ըսել է «խաղաղ ջրերի վճիտ ալմասում»։* 4. *Ինչ զիտէք Վահան Տէրեանի կեանքին մասին։*

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Աշակերտներուն ուշադրութիւնը հրաւիրել էջերուածի երաժշտականութեան վրայ։ 2. Գրատախտակին վրայ գրել ա. տունը եւ ցոյց տալ էջերուածին չափը։ 3. Դասարանին մէջ կարդալ Տէրեանի էջերուածներէն։ 4. Տէրեանի ազդեցութիւնը արեւելահայ բանաստեղծութեան վրայ։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—

Ա. Դրէք վանկ կազմող անհրաժեշտ ը-երը։

Բ. Գիրքին մէջէն գտէք էջերուածներ, որոնք ունին 4+3+4+3, 4+4+3 եւ 5+5 չափեր։

8.— ԲԱՐԻ ԼՈՅՍ, ՄԱՐԳԱՐ ԱՂԱ

Ամէն օրուան պէս, առտուն կանուխ, Մարկոս աղբար դուռը բացաւ ու դուրս ելաւ՝ լեռ երթալու, վառելու փայտ բերելու:

Դուրսը, փողոցի պատին կապուած էր էշը, որ գլուխը կախած կը մրափէր: Մօտեցաւ իշուն եւ ըսաւ բարձր ձայնով ու դորովով.

— Հ...ը... Զերթա՞նք... Երթանք, երթանք...: Ականջներդ մի կախեր այդպէս. աչքերդ բաց որ երթանք... Հիմա պիտի բանինք որ ձմեռն ալ ուտենք, պապս... Եթէ չերթանք, չբերենք, վաղը ձմեռ որ պայ եւ պո՛ւ ընէ քամին, ո՞վ փայտ կու տայ մեզի: Աս դործը ես ու դուն պիտի ընենք... Եզը թող կերը ուտէ, արտ վարողը յայտնի է...

Ու իշուն ականջները չոյելով, ու քակելով պախուրցը՝ անցան անոնք պիւղին ամայի փողոցներէն:

Գիշեր էր. խորունկ լռութիւն մը կար, ու լիալուսինը կը փայլէր դաշտին վրայ: Աղբիւրի մը առաջքը հասան: Էշը կայնեցաւ ինքնաբերաբար, առանց ըսել տալու, ու սկսաւ խորհիլ ջուրին վրայ: Մարկոս աղբարը ծռեցաւ լուացուելու համար:

— Ձե՞ս խմեր... Ինչո՞ւ... խմէ՛, խմէ՛..., — վերսկսաւ խօսիլ, միաժամանակ ափով ջուր շաչեցնելով իր երեսներուն, — մի՛ մտմտար: Երբ խելքդ փչէ՝ փողոցներուն սեւ ջուրերը, հաւերու կրիճին աղտոտ ջուրերը կը խմես, իսկ հիմա արծաթի պէս ջուրին վրայ կայներ կը խորհիս... տատիդ դի՞ւղը դառեր էիր ասանկ ջուր մը, պա՛պս:

Էշը լռեց, ու Մարկոս ոտքի ելաւ, չորցուց երեսներն ու մօրուքը: Ճեւտոյ բիրը առաւ, խթեց իշուն ու միասին բարձրացան դաշտին միւս կողմը:

— Հիմա չխմեցիր, ետքն ալ երկուան պէս ըրէ, քե՛զ տեսնեմ, — շարունակեց ան: Հոս նայէ՝ էշ չկայ, հոն նայէ՝ չկայ. ա՛լ ձոր չմնաց որ չփնտռեմ քեզ: Որո՞ւ միտքը կու գայ թէ պիտի ելլես մինչեւ Խորունկ Ձոր պիտի երթաս ջուր դառնելու՝ խմելու համար:

***

Արտերուն մէջէն կ'երթային: Մարկոս, բիրը ձեռքը, հետեւելով հանդերձ իշուն քայլերուն՝ կը նայէր ճամբու երկու կողմի դաշտին, որ ցորենի արտերով ծածկուած էր մինչեւ հեռուները: Մեղմ հով մը առեն-առեն կ'ալեւեաէր հասկերը, ու Մարկոսին սիրտը կը բացուէր, կը թեթեւնար վաղորդեան այդ թարմութիւններուն դիմաց:

Արտի մը թումբին՝ քարեր չարեր էին ցանքերուն մէջ չմտնելու համար: Կիրակոսին արտն էր: Տէրը՝ Կիրակոս վեց ամիս չէր եղեր որ մեռեր էր, ու կինը այդ չարքաշ կ'ամուսնանար:

Դաշտին ամենէն ծայրը, արտի մը քով հասան: Նեղ արտ մըն էր, որ նոր վարուած, տափնուած էր: Մարկոս նայեցաւ ուշի ուշով, ծռեցաւ, նայեցաւ, նայեցաւ, բայց չկրցաւ հասկնալ ցանուածը:

— Կրնաս ըը հասկցիր,— խօսեցաւ ինքնիրեն: Մէկն ալ այս Օձգնտողին տղան է. հօրը պէս՝ ամէն դործը սրտ է: Միայն երէկ չանցայ հոսկէ. անկէ առաջ արօս էր. այս մէկ օրուան մէջ եկաւ եւ ի՞նչ ցանեց: Վիկ ըսեմ՝ առնը անցաւ. ալ ասկէ ետք ե՞րբ պիտի բուսնի, ե՞րբ պիտի հասնի: Որոմ ըսեմ՝ հիմա որո՞մը ով ուղէ, ո՛վ հարցնէ: Զգիտեմ, խելքիս բանը չէ աս տղուն ըրածը:

Դաչտը վերջացաւ, լեռներուն մէջ մտան: Ամէն դի կաղնիի ծառեր, թուփեր կ'երեւէին: Տեղ–տեղ ալ այդ թուփերը ա՛յնպէս կանոնաւոր կարգեր կը ձեւացնէին լուսնի լոյսին մէջ որ ձորին զառիթափերուն վրայ կարծես այդիներ ըլլային: Ուրիշ տեղեր ալ՝ դաշտները կտրուած ըլլալով՝ հողերուն երեսը մնացած ծառերուն բունները կ'երեւէին թղուկ մարդոց պէս, որոնք պիչերին մէջ լեռն ի վեր ճամբայ իննկեր կը քալէին: Մօտակայ ձորէ մը գորտերու «ուապ, ուապ» ձայները լսեց, երբեմն մէկ–մէկ, երբեմն խմբովին:

Մացառուտքի մը մէջ վայրի կեռասենի մը նշմարեց, որ ուղիղ ու երկայն կը բարձրանար:

— Տղաքը ի՞նչպէս մինչեւ հիմա հոս թողեր են, — յարեց դէպի հոն երթալով: Եթէ տեսնէին, չէին ձգեր: Ընկոյզ ձաղկելու աղուոր ձող կ'ըլլայ. խաղնակիչ մը անցընես վրան՝ արտ վարելու լաւ մասսա կ'ըլլայ:

Ու խկոյն կտրեց յօտոցովը:

***

Զառիվերին դաղաթը, ուր ճամբան խիտ թուփերուն մէջէն ոլորապտոյտ կ'ուղղուէր, մէկը նստած էր մացառուտքով չրջապատուած միակ վայրի տանձենիին առաջքը: Կը ծխէր. ծուխը կը բարձրանար լուսնի լոյսով, ծառին ճիւղերն ի վեր:

Մարկոս աղբար ընդեց կորացած քամակը չտեսնելով: Մարդաը աղային կը նմանէր: Իրաւ ալ ան էր: Անոր մեծ, թիկնեղ կազմը, ընկողմանելու ձեւը, կոճիկը ուսերուն վրայ, ծխափողը՝ բերանը:

— Մարդաը աղա, բարի լո՛յս, — ըսաւ:

Անպատճառ չլսեց, մտածեց:

— Բարի լո՛յս, Մարդաը աղա:

= . . .

— Մա՛րդ, մեր դեղը՝ ես, ձեր դեղը՝ դուն, Զորակն ալ՝ Լէյլեկոնց տղան:

= . . .

— Առտուն կանուխ ո՞ւր կ'երթաս ասանկ. նստեր ես կծու–կծու չըպտուխդ կը քաշես. դիշերը քունդ չտարա՞ւ ինծի պէս:

= . . .

— Ինչ առաջ Կիրակոսին արտին քովէն անցայ. ան է կ'ըսէի. հէ՛յ կիտի, հէ՛յ... սո՛ւտ աչխարհ (չօ...): Ես ինծի ան է կ'ըսէի. երբ «մեր Անանա խաթունը» ըսէր՝ հատ մըն ալ կը թափէր չուրթէն: Հալէպէն չէ, Շամէն չէ՝ Հնդկաստանէն բերել կու տար լաթերը... աս չէ՞. վեց ամիս ալ չկեցաւ,

եղեր է կարդուելու: Աչքերը բանայ ու թող հիմա տեսնէ կիրակոսը: Ամէն բան սուտ է, բանի մը չի վստահուիր:

= . . .

— Օձդնտողին տղան, ան է կ'ըսեմ, արտը ի՞նչ է ցաներ, չհասկցայ: Վիկ ըսես՝ առենը անցաւ. որոմ ըսես՝ առնող չկայ հիմա... չգիտեմ ի՞նչ է ցաներ:

= . . .

— Այս մասասցուն ալ տեւնոցի մը մէջ տեսայ. վայրի կեռաս է. կը նայի՞ս, ինտռեմ ըսես՝ չես գտներ. մեր տղաքը ի՞նչպէս մինչեւ հիմա թողեր են հոն:

Վերջին բառերը, յանկարծ, մնացին բերնին մէջ. չկրցաւ շարունակել: Մարդալր աղան չէր հոն, իր դէմը:

Ա՛րջ մը ընկողմանած էր. գլուխը ծառին բունին յեցած՝ կը քնանար:

. . . . . .

Արջը արթննալով հոնդաց խոր-խոր եւ իսկոյն ետեւի սրունքներուն վրայ կայնեցաւ, յարձակելու պատրաստ:

Զարհուրած՝ Մարկոս աղբար սկսաւ կակազել.

— Մա... Մա... Մար-դար... չէ...

Բառերը անխմանալի ձայներու վերածուեցան ու խեղդուեցան կոկորդին մէջ:

Արջը քիչ մը ատեն մնաց այդ դիրքին մէջ, անթարթ նայեցաւ, յետոյ հոնդաց, մրմռալով իջաւ դետին ու թուփերուն մէջ անյայտացաւ:

Երբ անցան առաջին րոպէները, փարատեցաւ վախը ու Մարկոս գտաւ իր հանդարտութիւնը՝ երկար ատեն չկրցաւ որոշել թէ պատահը երա՞զ էր, թէ իրականութիւն:

Աչքերը ճմլելով նայեցաւ շուրջը ու տեսաւ էշը, որ զառիվարին ստորոտը իջեր, գլուխ կախեր՝ կ'արածէր: Արշալոյսը պարզուեր էր արդէն. արեւը ծագելու վրայ էր, ու լեռնային տեսարանը կը բացուէր յետին մանրամասնութիւնով:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՋՈՒՐԻ

ԲԱՌԵՐ.— *Կրիճ* — հողի մէջ փորուած փոսիկ, ուր ջուր կը լեցնեն հաւերու համար: *Խթել* — խթանով կամ նման բանով մը թեթեւօրէն մշտել. հրել: *Ալեւհտել* — ալիք-ալիք ըլլալը. ծփծփալ: *Թումբ* — հողի փոքրիկ բարձրութիւն: *Տափնել* — ցանուած ատեն երեսը տափանով հարթել. տափակցնել: *Սըռ* (բրբ.) — գաղտնիք: *Արօս* — բանի մը տարի հերկուած չըլլալով՝ խոպան եղած արտ: *Վիկ* — առուոյտներու տեսակին պատկանող բոյս: *Որոմ* — գարիի նմանող բոյս: *Զաղկել* — ցպոտով, գաւազանով ծեծել: *Խազնակիչ* — եռանկիւնաձեւ երկաթի գլուխով ակիշ, որով կը բերեն խոփին կպած հողը: *Ճօտոց* — յօտելու երկաթէ գործիք: *Կոճիկ* — կարճ մուշտակ: *Տեւնոց* — մացառուտ տեղ:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— *Ո՞ւր պիտի երթար Մարկոս աղբար։ 2. Ի՞նչ կ'ըսէր իր իշուն։ 3. Երբ աղբիւր հասան՝ Մարկոս աղբար ինչո՞ւ ուզեց որ էշն ալ ջուր խմէ։ 4. Աղբիւրէն մինչեւ բլուր հասնիլը՝ ի՞նչ բաներ ուշադրութիւնը գրաւեցին Մարկոս աղբօր։ 5. Ինչո՞ւ Մարդաբ աղան չէր պատասխաններ Մարկոսի հարցումներուն։ 6. Ի՞նչ ըսել է «մեր գիւղը՝ ես, ձեր գիւղը՝ դուն, Զորակն ալ՝ Լէյլեկոնց տղան»։*

ՅԱԿՈԲ ՄՆՋՈՒՐԻ (Ծն. 1886)

Բուն անունով Յակոբ Տեմիրճեան։ Ծնած է երզնկա գաւառի Փոքր Արմտան գիւղը։

Նախակրթութիւնը կը ստանայ ծննդավայրին եւ Դալաքիոյ (Պոլիս) նախակրթարաններուն մէջ, իսկ երկրորդական ուսումը՝ Բոպերթ Գոլէճի մէջ։ Կը վերադառնայ ծննդավայր, ուր կը վարէ ուսուցչական պաշտօն։

1915-ին կը փոխադրուի Պոլիս։

Առաջին գրութիւնը՝ պատմուածք մը, լոյս կը տեսնէ «Մասիս»ի մէջ։ Այնուհետեւ գիւղի կեանքէ առնուած իր գրութիւններով կ'աշխատակցի հայ մամուլին։

1958-ին միայն իր գրութիւններէն մաս մը մէկտեղուեցաւ հատորի մը մէջ, որ կը կրէ «կապոյտ լոյս» խորագիրը։

Մնձուրիի գրական ցայտուն նկարագիրն է գիւղագրութիւնը, ուր ունի իւրայատուկ տեղ մը՝ անցեալ եւ ներկայ գիւղագիրներու կարգին։

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Բացատրել *պախուրց, լիալուսին, կրիճ, բիր, վաղորդեան, վարել, տափնել, արօս, վիկ, որոմ, ճաղկել, խազնակիչ, մասաս, յօտոց* բառերը։ 2. Մասնաւորաբար ծանրանալ գրութեան պատմումի ձեւին վրայ։ 3. Աշակերտներուն մատչելի դարձնել *մենախօսութիւն* եւ *տիալոգ* տարազները։ 4. Բեմականացնել կտորը։

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ.— Բնագիրին մէջ՝ փայտահատը կը կոչուի Շիրին։

9.— ԵՕԹՆ ԱՆԴԱՄ ԶՈՀՈՒԱԾ ԶԻՆՈՒՈՐԸ

Հայաստանի զօրակոչէն երկու ամիս ետք էր որ հանդիպեցայ երիտասարդ բարեկամիս: Զարմանքս պահել չկրցայ, վասնզի, ես որ աղէկ կը ճանչնայի զինք եւ դիտակ էի անոր անհամբեր աղգասիրութեան ու յախուռն անձնուիրութեան, կը սպասէի որ վաղուց արդէն զոհուած ըլլար Հայաստանի հեռաւոր մէկ ճակատին վրայ՝ անչիրիմ ու մենաւոր:

Աչքերս կը ճմլեմ... սակայն ա՛ն է առաջիս: Կ՚ուզեմ չհաւատալ աչքերուս. չ՚ըլլար: Ուստի իրեն կը մօտենամ խօսելու այն թերահաւատութեամբ, ինչ թերահաւատութեամբ որ Յիսուսին աշակերտները մերձեցան երեք օրէն յարութիւն առած իրենց վարդապետին...

— Դուն ա՞ն ես, որուն համար կ՚ըսէին թէ պիտի զոհուի ազգին համար...

= Լռէ՛, Աստուածդ սիրես, ու մի՛ ծաղրեր զիս: Մեր ազգին զլուխները այն օրին են հասեր, որ զո՛հ իսկ չեն կրնար ընել, չնայած որ հազարաւոր նոխազներ իրենց հրամանին կը սպասեն: Ինծի՛ նայէ, զօրաժողովի առաջին իսկ կոչին, որ եղաւ ասկէ երկու ամիս առաջ, ես արդէն պատրաստ էի ու ուրքի ելայ:

— Ո՞ւր այդպէս չտապ, — ըսաւ կինս անդիէն:

= Ազգիս համար զոհուելու, — ըսի ու թռայ, առանց հրաժեշտ իսկ առնելու պզտիկէս, զոր ազգէն ետք ամենէն շատ կը սիրեմ այս աշխարհին մէջ: Շիտակ Ապտէչնայա փողոց դացի, ուր կը նստէր Զինուորագիր Ատեանը, ու զոհուեցայ, ը... ը... ը.., արձանագրուեցայ պիտի ըսէի: Իրիկունը փոխանակ ճակատ ճամբելու զիս՝ ղրկեցին դա՛րձեալ տունս, ուր քնաւ զինուորի պէտք չկար, վասնզի արդէն տասնհինգ օրէ ի վեր իմ եւ կնոջս միջեւ հաշտութիւն էր կայացեր... Երկու օր տունը նստելէ ետք, երրորդ օրը թերթ մը կարդացի, որուն մէջ աղիողորմ օգնութիւն կ՚ուզուէր Հայաստանէն: Սիրտս չդիմացաւ, նորէն Ապտէչնայա դացի, մտածելով թէ գուցէ անունս աչքառու տեղ մը չէ գրուած տոմարին մէջ, կամ մատիտով է եղեր ու՝ աւրուեր: Ահա այս մտածելով դիւանատուն մտայ, բայց դիւանապետը պաղ կերպարանքով մը ինծի դարձաւ ու ըսաւ. «Գնա՛ զաւակս, տունդ նստէ, մենք քեզ չենք կանչած...»: Բայց սիրտս չհամբերեց. խնդրեցի անդամ մըն ալ արձանագրել զիս, ու երկրորդ անգամ զինուոր դարձած՝ դէպի տուն քալեցի...

Ասկէ վե՞ց թէ եօթն օր ետք էր որ լոյս կը տեսնէր Անդրանիկի կոչը, ուր ըսուած էր թէ այն կիները, որոնք տուն կը պահեն իրենց ամուսինները՝ դաւաճան են: Կինս զիս դուրս ըրաւ տունէն, բայց զօրանոցէն ներս չառի՛ն: Գիշերը փողոցն անցուցի ու առտուն դացի... նո՛րէն արձանագրուեցայ: Ասոր հետ համընթաց՝ ամէն օր Զինուորակոչ Դիւանին աղմերն արեւէն առաջ դուրս կու գային ա՛յսպէս.

— Տասն օր ետք՝ Հայաստանցիներու զօրակոչը. պատրա՛ստ եղէք:

Յաջորդ օրը.

— Ինն օր ետք կը սկսի Հայաստանցիներու զօրակոչը. պատրա՞ստ էք:

Օր մը ետք՝

— Ութ օր մնաց զօրակոչին հրամանը դուրս դալուն համ, դիտցէ՛ք:

Եւ այսպէս՝ եօթն անդամ:

Ես, հարկաւ, որպէս պարտքիս դիտակ քաղաքացի, իւրաքանչիւր անդամ արձադանդած եմ կոչերուն՝ արձանադրուելով: Պիտի ըսես թէ արձանադրուելով Հայաստան չի փրկուիր: Ի՞նչ ընեմ, ա՛խպար, ի՛նչ ընեմ համպա. մեղի արձանադրուիլ կ՝ինդայ, անոնց ալ՝ դրկել: Կ՝ըսես թէ ադդին համար դեռ չես զոհուեր... ես եօթն անդամ պառկեցայ զոհի սեղանին վրայ, ու մէկը դանակը չքսեց վրիս:Ի՛, հիմա որ կենդանի եմ, մեղաւո՞ր եմ, ըսէ՛:

— Գիտեմ, գիտեմ, — պատասխանեցի իրեն: Միայն կը զարմանամ թէ ի՛նչպէս կ՝ըլլայ որ եօթն անդամ կը զոհուիս ու այսօր ադդը ղլացեր է չդանչան մը կախել կուրծքէդ. ապերախտութի՞ւն...

= Պա՛րզ ապերախտութիւն, այո՛, ուրիչ ի՞նչ կրնայ ըլլալ, — ըսաւ բարեկամս ու չօշափեց սիրտը, ուր բան մը կախուած ըլլալ կը կարծէր:

— Է՛, ըսել է հիմա բան մը չես ըներ, — վերջաբանի եղանակով ըսի ես ու պատրաստուեցայ հրաժեչտ տալ բարեկամիս:

= Այսինքն ի՞նչպէս, բան մը չընել... հարկաւ չէ կարելի, երբ մեր կենաց–մահու խնդիրն է դրուած մէջտեղը: Իրաւ է թէ ցարդ դործի չենք կանչուած, բայց ի՞նչ ըսել է, մենք ալ մարդ ենք... Աստուած դիտէ թէ երկու ամիսէ ի վեր քուն չունիմ: Գիչերը մինչեւ լոյս կը հայհոյեմ ու կը սպառնամ թչնամիին, որ չիասիտէ դինադադարը: Երադիս մէջ կը մարդուիմ անդադար: Հիմա, եթէ հրացանը ձեռքս բլլար, պիտի դնէի ուսիս ու բալէի՝ մէ՛կ–երկու, մէ՛կ–երկու... եթէ ուսիս բլլար, պիտի վար առնէի ու դէպի թչնամին ուդղէի՝ մէ՛կ–երկու... եթէ փամփուչտակալը մէջքիս բլլար, պիտի լեցնէի՝ մէ՛կ–երկու, նայած թէ քանի՞ բադուանի էր հրացանը: Եթէ թչնամին առաջս բլլար, պիտի ոլորէի՝ մէ՛կ–երկու... եթէ «յարձակո՛ւմ» պոռտոցէր՝ սուրս պիտի մերկացնէի ու խոթէի՝ մէ՛կ–երկու, մէ՛կ–երկու, մէ՛կ–երկու...

— Լա՛ւ, լա՛ւ, հասկցանք, հիմա այդ մատիտը փորս պիտի խոթես:

Բարեկամս նոր անդրադարձաւ որ ձեռքինը մատիտ էր:

= Բայց չուտով երթալու ենք, դիտե՞ս:Մնաս բարով, եթէ դացինք...

— Յաջողութիւն, երթաս բարով՝ եթէ դացիք, — ըսի, սեղմեցի բարեկամիս ձեռքը ու բաժնուեցանք:

ԼԵՌ-ԿԱՄՍԱՐ (Ծն. 1888)

Երգիծաբան եւ խմբագիր:

Բուն անունով Արամ Թադէոսեան: Ծնած է վան. Խահանայի գաւակ:

Նախակրթութիւնը կը ստանայ ծննդավայրին մէջ: Երկրորդական ուսման համար կ'երթայ Գէորգեան Ճեմարան, զոր կը լքէ 1909-ին եւ կը վերադառնայ ծննդավայր: Կը զբաղի ուսուցչութեամբ:

1915-ի աղէտի օրերուն, իր հայրենակիցներուն հետ կը գաղթէ Հայաստան: Կը զբաղի մեղուաբուծութեամբ եւ ուսուցչութեամբ, նոյն ատեն աշխատակցելով խորհրդային Հայաստանի գրական շարժումին: 1921-էն սկսեալ կը դառնայ «Սովետական Հայաստան» օրաթերթին երգիծանքի բաժնին գլխաւոր աշխատակիցը:

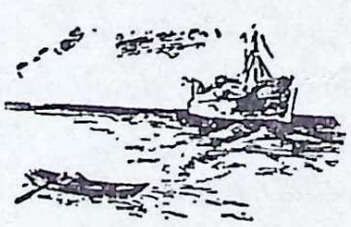
ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Անվաւեր մեռելներ», «Ազգային Այբբենարան», «Վրիպած արցունքներ» եւ «Գրաբար մարդիկ»:

Լեռ-կամսար խորհրդային Հայաստանի ամենէն ինքնատիպ երգիծաբանն է: Անոր երգիծանքին առարկայ դարձած են ընտանեկան, ընկերային եւ հաղաքական կեանքէ առնուած դէմքեր եւ դէպքեր:

ԲԱՌԵՐ·— *Ճախուռն* — առանց կշռադատելու, անխորհրդաբար կատարուած· համարձակ, խիզախ: *Թերահաւատ* — 1· ան որ կատարեալ հաւատք չունի: 2· ան որ շատ հաւատացած չէ բանի մը: *Մերժենալ* — մօտենալ: *Նոխազ* — 1· արու այծ: 2· ուրիշին մեղքերը բառնալու համար անմեղ զոհ: *Զօրաժողով* — զօրք ժողվելը, զինուոր տանիլը: *Ճակատ* — պատերազմական ճակատի գիծ, զօրքի շարուածք՝ պատերազմի համար: *Աղիողորմ* — խղճալի: *Դիւանատուն* — որեւէ հաստատութեան մօտ մասնաւոր սենեակ, ուր կը կատարուի գործերու գրագրութիւնը: *Համընթաց* — միասին ընթացող, նոյն ատեն: *Զինադադար* — պատերազմող կողմերու համաձայնութեամբ պատերազմին դադրեցուիլը:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ·— 1· Ինչպիսի՞ բնաւորութեան տէր էր յիշեալ բարեկամը: 2· Ինչո՞ւ թերահաւատութեամբ կը խօսի հեղինակը: 3· Ե՞րբ արձանագրուած է խնդրոյ առարկայ բարեկամը: 4· Ինչո՞ւ ճակատ չէ զացած: 5· Ո՞վ է Անդրանիկ: 6· Հարազատ մնալով բնադիրին՝ պատմեցէ՛ք մնացեալը:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ·— 1· Խօսիլ կտորին մէջ ակնարկուած շրջանի Հայաստանի կացութեան մասին: 2· Ներկայացնել Անդրանիկ փաշան եւ իր գործը: 3· Երեւան բերել երգիծանքի տակ թաքնուած տխուր իրողութիւնը: 4· Խօսիլ արեւմտահայ եւ արեւելահայ երգիծաբաններու մասին: 5· Դասարանին մէջ հատուածներ կարդալ «Գրաբար Մարդիկ» հատորէն:

10.— ՄԱՅՐՍ

Ես կարծում եմ, որ աշխարհում եղել են երկու քրիստոնեայ: Մէկը՝ Քրիստոս, իսկ միւսը՝ մայրս:

Նա միայն մի գլուխ էր կարդում՝ Աւետարանը: Ամբողջ օրը նա ջանում էր միայն մի բան անել՝ իրագործել Աւետարանի պատուէրները: Աղքատների հետ ճաշի էր նստում, բարեգործութիւններ անում, պայմանով որ ոչ ոք չիմանայ, եւ... աղօթում էր:

Խոնարհւում էր այդ կինը մինչեւ ոսկորների ծուծը: Խոնարհութեան գերին էր: Թող բոլորն անպոռնկին իրեն, թքէին եւ մրէին — նա տանում էր միայն խոնարհութեամբ. այդպէս էր պատուիրում Աւետարանը:

Հայրս պահանջում էր, որ մայրս դառնայ խանում, նստի դահլիճի վերեւի կողմը, բարձերով շրջապատուած, ոչ մի բանի չխառնուի:

Մայրս խոնարհութեամբ, բայց աներեւակայելի յամառութեամբ, պայքարում էր հօրս աղայական փիլիսոփայութեան դէմ:

Գաղտնի, բոլորիս պատուիրելով, որ հօրս լուր չտանք, նա գնում էր եւ լուացարարուհուն օգնում, աւլում էր տունը, աղախինների հետ յատակն էր սրբում՝ փոշու մէջ կորած, ճաշ էր եփում, կրակ վառում, վերջապէս անում էր այն, ինչ որ մի դաւառացի կին առհասարակ անում է:

Առանց այդ աշխատանքի՝ մեռած էր այդ կինը:

Գ.

Մօրս գերագոյն մխիթարութիւնն էր ամէն երեկոյ կամ կիրակի ցեղակները ծալապատիկ նստել սեղանակի մի անկիւնը եւ Աւետարան կարդալ, առաջ՝ մեռած հօրս հոգուն, ապա պանդուխտ եղբայրներիս համար:

— Գէորգիս համար մի գլուխ Աւետարան կարդամ, — ասում էր նա եւ մի էջ բաց անում: Բանալուց յետոյ, նախ քան սկսել կարդալը, նրա պայծառ եւ չաղանակատոյն աչքերը լցւում էին արցունքի կաթիլներով:

Մի գլուխ կարդալուց յետոյ՝

— Մի գլուխ էլ Լեւոնիս համար կարդամ:

Մենք բոլորս լցւում էինք խոր եւ դողահար երկիւղածութեամբ. անծանօթ մի սարսուռ պատում էր մեր հոգին, եւ մայրիկը դառնում էր մեր աչքին բոլորովին կերպարանափոխուած մի կին: Ընթերցումից յետոյ լռին աղօթք էր անում:

***

Մայրս առողջ էր, ժիր եւ սիրուն:

Օրս յիշելիս՝ ես միշտ յիշում եմ նաեւ մեր պարտէզի նոճին: Նրան շատ էր նման:

Նա բռնում էր ջրով լցուած տաշտը, վեր էր բարձրացնում եւ, առանց ճիգի, միայն դաստակների ուժով, թափում էր: Մի որեւէ սեղան, մի ծանր առարկայ տեղափոխելիս՝ չէր կանչի ոչ ոքին օգնութեան: Բոլորն ինքն էր անում, անում էր թեթեւ, կարծես մի փոքրիկ ճիւղ էր տեղափոխում:

Ամենամռայլ թախիծն է պատում ինձ այժմ, երբ յիշում եմ, որ մի քանի անգամ կաթկթել են մօրս արցունքները իմ անառակութիւնների պատճառով:

Ես ուզում եմ, որ այժմ մէկն ինձ դաժան կերպով խոշտանգի այն անառակութիւնների համար, որպէսզի խաղաղի մշտնջենական ողբն իմ ողբալին հոգում:

Բայց մայրս ժպտում է մեր կապոյտ լեռներից բարձրացող արեւի մէջից, տեսնում եմ նրա չողերի ճայնը.

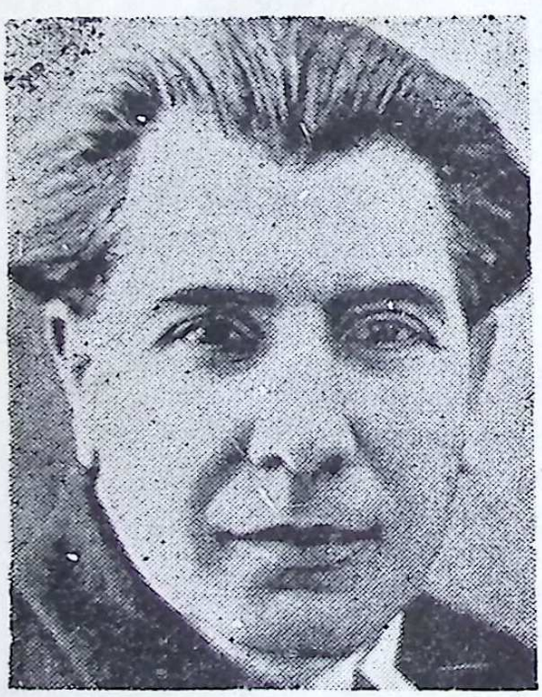
«Տուր թախիծդ ինձ, մանուկ իմ, ցնծա դարնան մէջ, դարուն իմ ցընծագին, վաղիր բաց եւ դալար դաշտերում, իմ եղնիկ թեթեւասոյր, սուրա՛ փրփրադէզ ալիքների վրայ, ժպտա՛ ինձնից ծնած կաթի մաքրութեամբ, ջերմագին է աչխարհը, իմ ծառ երկնասլաց, իմ խնդութիւն, իմ սէր»:

Արեւի մէջից լսում եմ նրա ճայնը:

Արեւը ինքը՝ մայր է խարտեաշ աչքերով եւ ոսկեայ մազերով: Թափւում է կանաչների վրայ ոսկեհնչիւն երգը:

Ողջ դալարն է սարսռում, իմ ջերմագին մօր սիրտն է չչնջում բոլոր պարտէզների բոլոր ծաղիկների բաժակներում:

ՎԱՀԱՆ ԹՈՓՈՎԵՆՑ

ՎԱՀԱՆ ԹՈՓՈՎԵՆՑ (1889—1938)

Արձակագիր, թատերագիր, վիպագիր:

Ծնած է Խարբերդ գաւառի Մեզրէ բաղաքը: Նախակրթութիւնը կը ստանայ ծննդավայրին մէջ, իբր ուսուցիչ ունենալով Թլկատինցին եւ Զարդարեանը:

1908-ին կ'անցնի Պոլիս, ապա Եւրոպայի զանազան բաղաքներ, յետոյ՝ Նիւ Եորք: Հոն կ'աշխատի իբրեւ հասարակ գործաւոր, միաժամանակ հետեւելով համալսարանական դասընթացքներու:

1915-ին իբրեւ կամաւոր կը մեկնի կովկաս, ուրկէ դա'րձեալ կ'անցնի Պոլիս, փարիզ եւ Նիւ Եորք, ապա՝ կը վերադառնայ Հայաստան:

Սկսած է գրել կանուխէն: Առաջին փորձերը հրատարակուած են 1907-ին, «Արեւելեան Մամուլ»ի մէջ:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — Թատերգութիւններ են «Սասմայ ծռեր», «Նոր Բիւզանդիոն», «Երկու սուր» եւ «Բաֆու-Լոնտոն»: Պատմուածքներու ժողովածոյ մըն է «Հրկիզուած բըզքեր», իսկ վէպ է՝ «Կեանքը հին հռոմէական ճանապարհի վրայ»:

վահան Թոթովենց կը մնայ տիրական դէմքերէն մէկը Հայաստանեան արձակին:

ԲԱՌԵՐ.— *Անդոսնել* — արհամարհել, բանի տեղ չդնել, յարգ ու պատիւ չտալ: *Թախիծ* — տեւական խիստ տխրութիւն. վիշտ, հոգեկան կսկիծ: *Խոչտանգել* — սաստիկ տանջել, փիզիքապէս չարչարել, ծեծել: *Թեթեւասոյր* (թեթեւ եւ սոյր = սուրալ, վազել) — թեթեւօրէն վազող, թեթեւընթաց:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. Ըստ հեղինակին քանի՞ քրիստոնեայ կար աշխարհի մէջ. — Որո՞նք էին: 2. Թոթովենցին մայրը ո՞ր դիրքը կը կարդար մխայն: 3. Կը հետեւէ՞ր Աւետարանի պատուէրներուն: 4. Հայրը համաձա՞յն էր կնոջ ընթացքին: 5. Իր ամուսինէն գաղտնի՝ ի՞նչ կ'ընէր Թոթովենցին մայրը: 6. Քանի՞ եղբայր ունէր Թոթովենց եւ ի՞նչ կը կոչուէին անոնք: 7. Հեղինակը ի՞նչ կ'ըսէ, ցոյց տալու համար թէ ուժեղ էր մայրը: 8. Մօրը մահէն ետք ի՞նչ բաներու մէջ զարձնալ կը տեսնէ զայն:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Խօսիլ մօր մը նուիրումին եւ զաւակներուն դաստիարակութեան մէջ անոր ունեցած կարեւոր դերին մասին: 2. Անդրադառնալ թէ Մեծ-Եղեռնին, երբ առհասարակ ջարդուեցան տան այրերը, մայրերն են որ պահեցին ու պահպանեցին հայ օճախը: 3. Հայուհեան գոյատեւումը բացատրել հայ առաքինի մայրերու ընտանեկան սրբրութեանց նուիրումով:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—

Ա. Ածանցեալ եւ բարդ բառեր կազմեցէք *մայր* արմատով:
Բ. Խմբեցէք *մայր* բառին պէս հոլովուող բառերը:
Գ. Գրեցէք *նայ* վերջաւորութիւնն ունեցող եօթը գոյականներ:

11.— ՈՍԿԻՆԵՐԸ

Բաղդատ քաղաքում մի կաթնավաճառ է լինում՝ անունը Սուլէյման: Սա ինչքան կաթ է ունենում՝ մէկ–երկու էլ ջուր է խառնում ու այնպէս ծախում: Այդ առեւտրով այնքան է հարստանում, որ մի օր էլ որոշում է գնալ Մեքքա՝ հաջի դառնալ: Հետը վերցնում է ուտելիքի մեծ պաշար, երկու–երեք ծառայ, նամազի մի գորգ և ճանապարհ է ընկնում դէպի սրբազան քաղաքը:

Ճանապարհի կէսը քարաւանով է կտրում, կէսը՝ նաւով: Ինչպէս ցամաքում, այնպէս էլ ծովի վրայ Սուլէյման նամազ է անում:

Երբ աղօթքի ժամը գալիս է, նա ծառաներից մէկին հրամայում է նամազի գորգը փռել նաւի տախտակամածին, ապա ինքը չոքում է, շալ գօտին արձակում գնում է գորգի մի ծայրին՝ իր աչքի առջեւ, ու սկսում ջերմեռանդ աղօթել, երեսը դէպի հարաւ, ձեռներով հինայած մօրուքը չփելով ու խոնարհումներ անելով:

Նաւապետը մի կապիկ ունենում է, որ նկատելով Սուլէյմանի առջեւ ընկած կարմիր գօտին, վերցնում է, վիզը գցում ու ցատկոմներով վազում, բարձրանում նաւի կայմի ծայրը:

Սուլէյման խոկոյն տեղից վեր է թռչում, ուզում է վազել կապիկի ետեւից, բայց տեսնելով, որ նա բարձրացաւ կայմը՝ վերադառնում է ու նորից սկսում նամազը.— հիմա նա աղօթում է միայն, որ Ալլահը խնայի իրեն եւ խելք տայ կապիկին, որ գօտին յանկարծ ծով չգցի, որովհետեւ քսան տարուան վաստակած նրա ամբողջ ոսկին այդ գօտու մէջ է լինում չարաճպահած:

Իսկ կապիկը, բարձրանում է կայմի ծայրը թէ չէ՝ սկսում է իր փոքրիկ մատներով տնտղել գօտին, յետոյ յանկարծ՝ ուրախ–ուրախ այնտեղից հանում է մի ոսկի եւ, նրա դեղին փայլով շլացած, նայում է զարմանքով, հոտ քաշում ու, համոզուելով, երեւի, որ հոտ չունի կամ գուցէ լաւ հոտ չի գալիս, դժգոհ նետում է ծովը:

Սուլէյման վեր է թռչում տեղից ու ձեռները երկինք պարզում.

— Ալլա՛հ, Ալլա՛հ...:

Բայց մի քիչ յետոյ հանդստանում է, երբ կապիկը մի նոր ոսկի է հանում գօտուց եւ, դարձեալ հոտոտելով, ոչ թէ ծովն է նետում, այլ ցած՝ նաւը, ուղիղ Սուլէյմանի գորգին վրայ:

Ու, կարծո՞ւմ էք թէ բանը դրանով վերջանում է: Չէ՛:

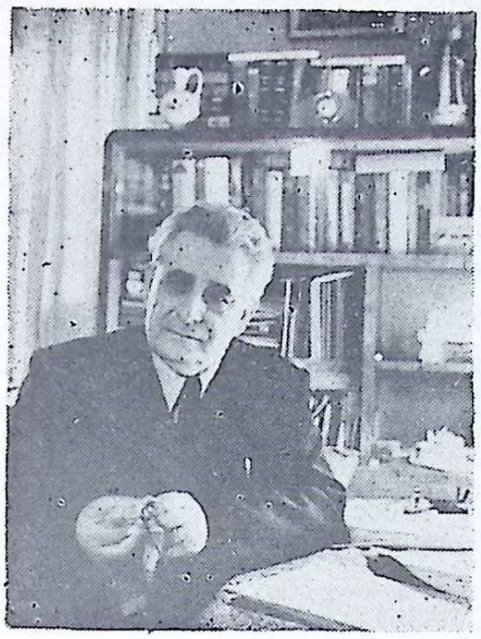
Իր այդ բարձրութեան վրայ, կապիկը չարունակում է այդ տարօրինակ աշխատանքը. իրար ետեւից դեղին ոսկիները հանում է Սուլէյմանի գօտուց, մէկ–մէկ հոտ է քաշում ու մէկ–երկուսը ծովն է գցում, մէկ–երկուսը ցած՝ Սուլէյմանի առաջ: Ու երբ աւարտում է այդ աշխատանքը, նա ճարպիկ ոստիւններով իջնում է կայմից, գօտին նետում Սուլէյմանին ու, պոչը ցցած՝ գնում դբօսնելու:

Իսկ Սուլէյմանը, որ վաղուց աղօթքը թողած, գորգի վրայ ծնրադիր

նայում է կապիկին, վեր է կենում տեղից, վերցնում է դաստարկ գօտին ու սկսում հաւաքել թափած ոսկիները:

— Էն՝ ինչ կաթի վողն էր՝ ինձ մնաց, ինչ ջրի վողն էր՝ ջուրը դը— նաց, — ասում է նա ու հետն էլ ծանր–ծանր հոգոցներ քաշում:

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ

ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ (Ծն. 1890)

Արձակագիր, վիպագիր եւ թարգմանիչ:

Ծնած է Ղարաբիլիսա (Կիրովական) գիւղաքաղաքի մէջ: Նախակրթութիւնը կը ստանայ ծննդավայրի հայկական եւ ռուսական վարժարաններուն մէջ: Ուսումը շարունակելու նպատակով, 1906-ին կը մեկնի Թիֆլիս, սակայն նիւթական պայմանները չեն ներեր ուսանելու: Ապրուստը հոգալու համար նախ կ'աշխատի տպարանի մէջ, ապա թերթերու խմբագրութեանց մէջ:

Զօրեանի առաջին պատմուածքը լոյս կը տեսնէ 1909-ին: Այդ թուականէն ետք կ'աշխատակցի կարեւոր թերթերուն:

Մեր հայրենիքին խորհրդայնացումէն ետք կը զբաղի միմիայն գրականութեամբ:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — Պատմուածքներու հաւաքածոներ են «Տխուր մարդիկ», «Ցանկապատ», «Պատերազմ», «Կրակ», «Առաջին օրեր»:

Վիպակ են «Գրադարանի աղջիկը» եւ «Վարդածորի կոմունը», իսկ պատմական վէպեր են «Պապ թագաւորը» եւ «Հայոց բերդը»: Գեղեցիկ է նաեւ «Մի կեանքի պատմութիւնը»:

Ս. Զօրեան մեր լաւագոյն վիպագիրներէն է: Գործերը թարգմանուած են բազմաթիւ լեզուներով:

1960-ին Հայպետհրատը սկսաւ երկերը հրատարակել 10 հատորով:

ԲԱՌԱՐԱՆ.— *Հաջի* — ուխտի համար Մեքքէ գացած մահմետական: *Նամազ* — (արաբ.) — մահմետականի աղօթք: *Զերմեռանդ* — 1. եռանդուն: 2. Բարեպաշտ, կրօնական պարտականութիւններ կատարելու մէջ փութաջան: *Գցել* — ձետել: *Կայմ* — բարձր ուղիղ եւ կլոր գերան, զոր կը կանգնեն նաւու տախտակամածին վրայ եւ ան որ վրայ կը կապեն պարանները եւ կը կախեն առագաստները: *Տնազել* — այս ու այն կողմ դարձնել, զննելու համար: *Հոգոց* — ախ ու վախ ընել, հառաչանք:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. Ի՞նչ գործով կը զբաղէր Սուլէյման: 2. Ի՞նչ ձեւով հարստացած էր: 3. Ո՞ւր կ'երթար ուխտի: 4. Ի՞նչ պատահեցաւ նաւու վրայ: 5. Ի՞նչ ըրաւ կապիկը: 6. Ո՞ւր նետից զրամին մէկ մասը: 7. Նկարագրեցէք Սուլէյմանին վիճակը: 8. Հանեցէք դասին բարոյականը:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Խօսիլ մահմետականներու կրօնքին, կրօնական պարտաւորութիւններուն եւ սուրբ քաղաքին մասին: 2. Բացատրել *ապահէթ, նամազ, մզկիթ, մուեզզին, էզան, հաճի* բառերը: 3. Խօսիլ «հալալ հաց», «արդար ըրտինք» եւ «պարկեշտ վաստակ» բացատրութիւններու մասին:

12.— ԱՐՀԱՄԱՐՀԱՆՔ

Ցաւիս խորերէն, տե՛ս, ճակատագիր,
Անսահման ծիծաղ մ'ունիմ ինձի դէմ.
Գիտցի՛ր որ ծորէն ինձ կ'արհամարհեմ,
Չըկարծես թէ ա՛լ զիս կործանեցիր...

Ի զո՛ւր կը թափես մոխիր սրտիս վրայ.
Ճառագա՛յթ կայ հոն՝ իջած անհունէն...:
Ձոհերն հարուածիդ լոկ ոսկորներս են,
Անոնց պէտք չունի՛ միտքս որ սուրայ...:

Պայծա՛ռ է ճակատս՝ արշալոյսի պէս.
Հոգիս՝ միշտ աղուոր, միշտ հրպարտ, ժպտուն՝
Դեռ կը սաւառնի՛ անհունէ անհուն...:

Ի զո՛ւր սրտիս վրայ մոխիր կը թափես.
Աստուածնե՛ր կան հոն՝ իջած երկինքէն,
Ցաւիս խորերէն, տե՛ս, անոնք կ'երգե՛ն...:

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՓԵԱՆ

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՓԵԱՆ (1894—1924)

Ծնած է Պոլիս: Նախակրթութիւնը կը ստանայ Սկիւտարի ազգային վարժարանին մէջ, իսկ երկրորդական ուսման համար կը յաճախէ Պերպերեան, Պարտիզակի ամերիկեան վարժարանը, Պոլսոյ Րոպերթ Գոլէճը եւ դարձեալ Պերպերեան, որուն ընթացքը կ'աւարտէ 1913-ին:

Կը մեկնի Ատանա, ուսուցչական պաշտօնով: Անհանգստութեան հետեւանքով կը փոխադրուի Լիբանան: 1915—9 կը գործէ բրբական բանակին մէջ, որպէս ենթասպայ: 1919-ին կը վերադառնայ ուսուցչական պաշտօնին, բայց թոքախտը կը զգետնէ զինք:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Տրտմութեան եւ խաղաղութեան երգեր», «Կեանքի եւ մահուան երգեր»:

1957-ին, Պէյրութի մէջ, իր գրագիտուհի քոյրը՝ Սեզա հրատարակեց Զարիփեանի «Ամբողջական Գործը»:

ԲԱՌԵՐ.— *Արհամարհանք* — բանի տեղ չդնելը, կարեւորութիւն չտալը: *Անհուն* — 1. Հուն՝ անցք չունեցող: 2. եզր՝ ծայր՝ սահման չունեցող:

13.— ՍԻՐՏ ԻՄ

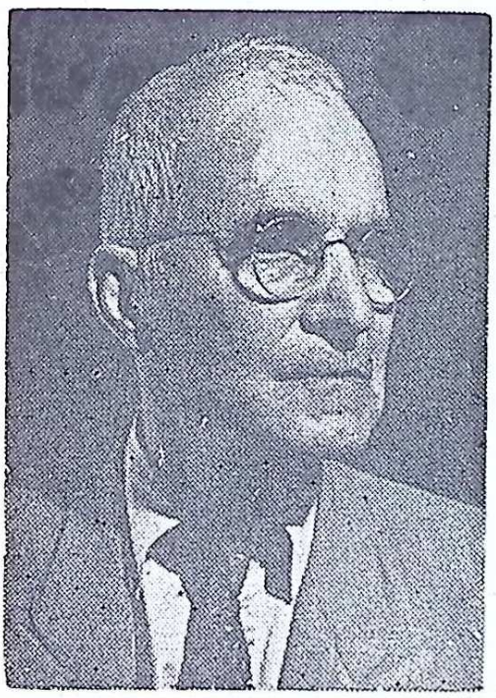
Կեանքը գարուն է հիմի, գարուն է ջերմ ու խնդուն,
Սիրտ իմ, կանչիր, կարկաչիր, կանաչիր վառ հողի պէս,
Ցոյզի, սէրի, պայքարի հնչուն երգեր են թռնդում,
Սի՛րտ իմ, երգիր, շեփորիր աշխարհականչ փողի պէս:

Դիւթական է երկիրն իմ՝ ե՛ւ անսահման, ե՛ւ անծիր,
Սի՛րտ իմ, սի՛րտ իմ, շառաչիր անեզր ու մով ծովի պէս.
Ամէն ընկեր–ծանօթին գրկիր, ժպտիր եւ անցիր,
Սի՛րտ իմ, վառուիր աշխարհում արեւաշաղ շողի պէս:

Կեանքը թռնդում է թափով, պայքար, թըռիչք ու ցաւեր,
Սի՛րտ իմ, ճուղուիր պայքարին եւ ալացիր հողմի պէս.
Ու դեռ բանի՛ յաղթանակ, բանի՛ աւեր ու դաւեր...
Սի՛րտ իմ, եղիր իմաստուն՝ աշխարհի չորս կողմի պէս...:

Հըզօր ու զիլ զըրընգա յարահունչ զանգի պէս,
Սի՛րտ իմ, սի՛րտ իմ, սի՛րտ իմ վառ, հազարահունչ զանգի պէս,
Աշխարհը խոր ժըխոր, ծովածաւալ, արեւշաղ,
Սի՛րտ իմ, սի՛րտ իմ, զըրընգա հազարահունչ զանգի պէս:

ԱԶԱՏ ՎՇՏՈՒՆԻ

ԱԶԱՏ ՎՇՏՈՒՆԻ (1894—1958)

Բանաստեղծ եւ խմբագիր:

Ծնած է Վան: Նախակրթութիւնը կը ստանայ ծննդավայրին մէջ, իսկ երկրորդական ուսումը՝ Պոլսոյ մէջ: 1911-ին կը մեկնի Փարիզ՝ հետեւելու համար Սորպոնի գրականութեան դասընթացքներուն:

1914-ին, համաշխարհային Ա. պատերազմի բռնկիզրները, կ'անցնի Կովկաս եւ որպէս ուսուցիչ կ'աշխատի Թիֆլիսի, Պաքուի եւ Ստեփանաւանի մէջ:

1915-էն սկսեալ կ'աշխատակցի հայ մամուլին:

1922-ին կը փոխադրուի Երեւան եւ կը խմբագրէ «Մուրճ»ը, իսկ աւելի ուշ՝ «Խորհրդային արուեստ»ը:

Հայրենական պատերազմի ընթացքին շրջած է ճակատէ ճակատ:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Սրտի լարեր», «Բանաստեղծութիւններ», «Սալամ նամէ», «Արեւելքը հուր է հիմա», «Լուսադէմին», «Սէր եւ Ատելութիւն», «Ընտիր երկեր»:

Հայպետհրատը բանիցս հաւաքածոներ հրատարակած է Ազատ Վշտունիի երկերէն:

ԲԱՌԵՐ.— *Հիմի* — հիմա, այժմ: *կարկաչել* — հեզասահ ընթացքով երթալ, գլգլալ: *Շեփորել* — ուժգին հնչեցնել: *Շառաչել* — մեծ աղմուկ հանել: *Անեզր* — եզերք չունեցող, անսահման: *Արեւաչաղ* — արեւ տարածող, արեւ սփռող: *Ցարահունչ* — անընդհատ հնչող:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. *Բանաստեղծը ինչո՞ւ կեանքը գարնան կը նմանցնէ «հիմա»:* 2. *Իր ուրախութիւնը որո՞նց կ'ուզէ փոխանցել Ազատ Վշտունի:* 3. *Բացատրեցէ՛ք դ. տունը:* 4. *Քերթողը ինչո՞ւ կ'ուզէ որ սիրտը զընդայ հաղարահունչ զանգակի պէս:*

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Ծանրանալ վերակառուցուող Հայաստանին նուիրուած բանաստեղծութիւններու վրայ: 2. Շեշտել թէ հայրենիքի բանաստեղծները իրենց ստեղծագործութեանց նիւթերը յաճախ կը քաղեն մեր երկրին շինարարութիւններէն, կեանքէն:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—

Ա. Քերթուածին մէջէն հաւաքեցէք հրամայական բայերը եւ անոնց դէմ դրէք արեւմտահայերէնի համապատասխան ձեւերը:

Բ. Քերթուածին մէջէն հաւաքեցէք ածանցեալ եւ բարդ բառերը:

14.— ՊՈՉԱՏ ՄԱՓԻՆ

Ա.

Զոր գեղն ունէր Ունէր տէրտէր,
Կըտուր կտրան Ունէր տարտեր,
Երեսուն տուն, Ունէր ժամկոչ,
Հազար գերան: Վանիք ու խորան:

Հարսնիք ըլլար՝ զուռնի ձայն կար.
Մեռել ըլլար՝ լացի ձայն կար.
Ախլորի ձայն, հաւեր ածան,
Եզներ, ճիժեր, շուներ խածան:
Զոր գեղն ունէր
Կըտուր կտրան
Երեսուն տուն,
Հազար գերան:

Բ.

Ուրբաթ օրն էր մեծ պասէին:
— Հաւա՛ր, հաւա՛ր...:
Որ լծվար էի՝ դաշտէն դարձէի,
Որ ճահիլ էի՝ շուտով հասէի:

Գիւղին մէջը կաղ ժամկոչը՝
Ձայնն է ձըգեր, ձայնը ուժգին՝
Թէ մեր վանիին ֆոսոտ մաին
Թողեր այգին, տնկեր ագին,
Ժամէն շիտակ ներս է մըտեր
Ու գողցեր է խաչը անգին:

Հալուռը, ֆաւռը, ճահիլ բանուռը՝
Հաւար տուին ճամբաներէն գորշ ու դեղին,
Որ շուտ բռնեն ֆոսոտ մաին,
Որ գողցեր է խաչը անգին:
— Բռնենի՛ մաին, բռնենի՛ մաին,
Բռնենի՛ մաին, ֆերթենի՛ ագին,
Միսը մաս–մաս տանի՛ ամէնին,
Խաչն ալ բաժին՝ տէր Մարուին:

Գ.

Ուրբաթ օրն էր մեծ պասէին:
Հեղ մ'ալ տեսան գիւղին ճամբան
Ստուեր մը մուք, խենք ու խելար,
Ոտքը կաղլիկ, ափալ-թափալ
Կը մօտենար լեղապատառ՝
Ետեւ ձըգած գեղ ու անտառ:

Բոլորը մէկ կեցան յանկարծ,
Կեցան յանկարծ հարեր կտրած բոլորը մէկ,
Երբ ժամկոչն հէգ գետինն ինկաւ
Կրկին անգամ, լեզուն կարկամ ու յոգնաբեկ:

— Ըսէ՛, ըսէ՛, ա՛յ, հէր օրհնած,
Է՞ր շուարար այսպէս յանկարծ:
Մենք կը բռնենք վանքին մահին,
Մենք կը բերթենք անոր ագին,
Մենք կը փրկենք խաչը անգին:

= Ա՛յ, աղբրտիք, մըտի՛կ ըրէք:
Երբոր ժամտուն մըտաւ մահին,
Որ գողնայ մեր խաչը անգին,
Շուրջառն հագին՝
Մեր տէրտէրը, մեռնի՛մ կարգին,
Վըրայ հասաւ ու ժիր բռնեց կեղտոտ մահին:

Պոռաց մահին, պոռաց ուժգին,
Տէրտէրը մեր՝ իրեն կարգին:
Տէրտէրն աշեց,
Ագին ֆաշեց:
Մահին ագին իրեն ֆաշեց:

Դ.

Որը տուներն ակիշ բերաւ, որը մասաս,
Ու մահիի փորին, գլխին տուր որ կու տաս:

Այդ անիրաւ մահին իրաւ
Ոնց որ վիշապ կըռիւ տարաւ:
Այդ կռուին մէջ տէր Մարուխէն,
Հեռո՛ւ կարգէն,
Բաց չըձըգեց ագին ձեռէն:

Հեղ մ'ալ տեսանիք, ի՛հ, ի՛նչ մեծ ցաւ,
Սուգը մեծցաւ, գեղի գլխին շիւանն կեցաւ:
Գող մաքին կարճ ագին թաւ
Յանկարծ փրթաւ:

Տէր Մարուխէն թափով ուժգին
Ինկաւ գետին, ագին ձեռքին:

Երբոր տեսան ագին ձեռքին,
Թէ՛ այր, թէ կին
Արշաւ տուին, հաւար կրկին,
Գող մաքին ժիր կըռուկին:

Մաքին փախտաւ, փախաւ մըտաւ բակը վանքին:
Այնպէս փշաց, այնպէս ոռնաց,
Կ'ըսես գեղի գլխին նստած
Վիշապն ըլլար պըղըծաւոր հին խաղաքին:

Ե.

— Ո՞ւր կը վազէք, խելքի՛ եկէք,—
Ձայնեց հեռուէն տէր Մարուխէն:
Ա՛յ, օրհնածներ, խելքի՛ եկէք,
Դուք ո՛ր տեղէն պիտի բռնէք.
Ելքի բան չէ եւ ոչ խելքի
Բռնել մաքին, երբոր ետին չունի ագի:
Տէր Մարուխէն, մեռնի՛մ խելքին,
Պոռաց ուժգին, ագին ձեռքին:

Է՛հ, ի՞նչ ըսել խելօք խօսքին:
Թէ՛ այր, թէ կին,
Բոլորը մէկ կեցան յանկարծ,
Ու յուսահատ ու ցիրուցան՝
Տէրտէրի շուրջ հաւաքուեցան:

Տէրտէրն ելաւ քարին վրայ,
Ոնց որ աթոռ թառին վրայ,
Քարին վրրէն, թառին վրրէն,
Սա շատ իրաւ խօսքերն ըրաւ.

— «Փոքրորիկին պարան նետել չի՛ ըլլար·
Վարար ծովին մտրակ զարնել չի՛ ըլլար·
Հեղեղին դէմ դուռ ու կղպանք չի՛ ըլլար·
Ագին փրթած մաքին բռնել չի՛ ըլլար»։

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ (Ծն· 1895)

Բուն անունն է Համբարձում Կելէճեան։

Ծնած է Խարբերդի Փերչենճ գիւղը։ Նախակրթութիւնը կը ստանայ իր ծննդավայրին մէջ, իսկ երկրորդական ուսումը՝ Մեզրէի կեդրոնական վարժարանին մէջ։

Կը զբաղի ուսուցչութեամբ։ 1913-ին կը մեկնի Ամերիկա, ուր կը սկսի աշխատիլ եւ միաժամանակ հետեւիլ համալսարանական դասընթացքներու։

1928-ին շրջապտոյտ մը կ'ընէ, անցնելով Եւրոպա, Եգիպտոս, Սիւրիա եւ Լիբանան։

Գրական իր առաջին էջերը հրատարակուած են Ամերիկայի «Փիւնիկ»ին եւ «Հայրենիք»ին մէջ։

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Գիւղը», «Անձրեւը», «Բաջն Նազար եւ Տասներեք Պատմուածքներ», «Սպիտակ Ձիաւորը», «Տոմար Մաքիական» եւ «Աղօթարան»։

Համաստեղ մեր ամենէն վաւերական գիւղագիրներէն է։

ԲԱՌԵՐ· — *Տարտ* (բրբ·) — մտահոգութիւն, հոգ, ցաւ։ *Զուռնայ* — արեւելեան սրինգի տեսակ։ *Ճիժ* — փոքր երախայ, մանչ կամ աղջիկ։ *Պասէք* — պահեցողութիւն, հրաժարում մսեղէն, կաթնեղէն եւ հաւկիթեղէն կերակուրներէն՝ եկեղեցիի սահմանած կարգի համաձայն։ *Մեծ պասէք* — պահեցողութիւն, որ կը տեւէ բուն Բարեկենդանէն սկսեալ եօթը շաբաթ՝ մինչեւ Զատիկ։ *Հաւար* (բրտ·) — օգնութեան կանչ, օգնութեան աղաղակ։ *Ճահիլ* (բրբ·)— երիտասարդ։ (Արաբ·) անփորձ։ *Քոսոտ* — 1· վրան քոսեր ունեցող, բորոտած։ 2· անպէտ։ *Ադի* — պոչ։ *Հալուոր* — տարիքն առած, սպիտակ մօրուք ունեցող ծերունի։ *Քաւոր* — կնքահայր։ *Ախալ-թախալ* — կաղնիկաղ։ *Լեղապատառ* — շատ վախցած։ *Կարկամ* — 1· կծկուած, դէպի ներս քաշուած։ 2· Լեզուն քաշուած, խօսելու անընդունակ դարձած, պապանձած։ *Շուրջառ* — եկեղեցական ծաղկեայ զգեստ, զոր եկեղեցականները կը հագնին եկեղեցական հանդիսաւոր արարողութիւններու ժամանակ։

ՀԱՐՑԱՐԱՆ· — 1· *Ներկայացուցէք Ձեր գեղն ու անոր սովորական կեանքը։* 2· *Անգամ մը ի՞նչ պատահեցաւ Ձեր գեղին մէջ·* — *Պատմեցէք։* 3· *Գիւղացիները ի՞նչ զբաղումներով կ'ուրախանան անիրաւ մաքին դէմ։* 4· *Ի՞նչ խրատներ տուաւ Տէր Մարուքէն։* 5· *Ընծաներուն ո՞ր մասերը ճիշդ են։* 6· *Բարոյական ի՞նչ դասեր խտացուած են այս երգիծանքին մէջ։*

15.— ԿԱԹԻԴ ՓԱՐԱՆ ԶՄՈՒՆԱՍ, ՄԱՄԱ

Խանութի եռեւի փոքրիկ դուռը կը բացուի մեղմութեամբ եւ ծերունի կին մը ներս կը դնէ իր ոտքերը՝ յայտնապէս սխալ տեղ մը մտած ըլլալու վախով լեցուած։

Զոր ու կծկտած պառաւ մըն է, մորթի եւ ոսկորներու տխեղծ եւ եղկելի պանդուած մը։ Կը զարմանաս որ անիկա տակաւին կը շնչէ եւ տակաւին կրնայ շարժիլ։ Իր գնացքը այնքան դանդաղ ու լուռ է որ մարդ ակամայ շուքի մը հետ չփոթելու մտածումը կ'ունենայ։

Մաման երկու քայլ առնելէ ետք կը կենայ եւ չունչ մը կ'առնէ։ Զի համարձակիր առաջ անցնիլ։

— Այս խեղճ կինը ի՞նչ կ'ուզէ,— կը հարցնեմ նպարավաճառին։

= Մայրս է,— կը պատասխանէ խանութպանը ցուրտ անտարբերութեամբ եւ առանց անոր երեսը նայելու։ Խանութիս եռեւը տախտակէ խուց մը չինած ենք, հոն կը բնակի։ Մեր տան մէջ տեղ չունինք. նոր չինած ենք եւ չենք ուզեր որ աղտոտի։ Կէսօրին կամ իրիկուան դէմ կու գայ իրեն պէտք եղած բաները առնելու։

Անոր այս չոր բառերուն մէջ կ'ըմբռնեմ ամբողջ պատմութիւն մը, սրտայոյզ եւ եղերական։ Ապա ժպտերես կը մօտենամ լքուած պառաւին եւ կը խօսիմ տաք չունչով։

— Բարե՛ւ, մամա, ի՞նչպէս ես, աղէ՞կ ես։

Պառաւը լինծի կը նայի նախ ապշութեամբ եւ զարմանքով։ Իրեն ալ «բարեւ» տուող կա՛յ եղեր աշխարհի վրայ։ Յետոյ կ'ուշաբերի, ինքն ալ թեթեւ ժպիտ մը կը փորձէ անհամար փոթերով ծածկուած դէմքին վրան եւ կ'ըսէ.

= Է՛հ... ինչ ըսեմ, ձաղուկս, տէրտս... հո՛ս է... հո՛ս,— ու ձեռքը կը տանի կուրծքին։ Հոն դիլուած կրակներ ըլլալու են...

— Աղէկ կ'ըլլաս, մամա, յոյսդ մի՛ կտրեր, Աստուած մեծ է։

= Շնորհակալ եմ, տղա՛ս. Աստուած արեւդ պահէ, «ա՛խ» ըսել չտայ։

Ու տակաւին կը քակէ բարի խօսքերուն եւ օրհնութեան չարքը, հինաւուրց եկեղեցիի մը քաղցր մեղեդիներուն նման։

Յետոյ հաւկիթի սնտուկին կը մօտենայ եւ թուղթէ տոպրակին մէջ քանի մը հատ հաւկիթ կը դնէ զգուշաւոր եւ հատիկ-հատիկ, մեծ ծանրութիւն մը վերցուցած ըլլալու յոգնածութեամբ։ Հաց մըն ալ կ'առնէ վախով, ծանր քայլերով կը մօտենայ դարակներուն, կարպետի բրդօն մը կը փաթթէ թուղթի կտորի մը մէջ, փոքրիկ շիշ մըն ալ կաթ կը վերցնէ եւ կը մօտենայ իր տղուն, անոր կը նայի աղաչաւոր եւ բարի նայուածք մը ձգելէն։

Վայրկեան մը լռութիւն կը տիրէ։

Ծերունի կինը հին եւ դունաթափ գլեստին դրպանէն կը հանէ փոքրիկ, ճմռթկուած դրամապանակ մը, երկու ձեռքով կը բանայ զայն եւ 50
սենթ կը դնէ սեղանին վրայ դողահար...

— Էտի քի՛չ է, քիչ…,— կը պոռայ նպարավաճառը խստութեամբ: Կա՛թ, հաւկի՛թ, կարա՛գ, հա՛ց… յիսուն սե՛նթ կ՚ընէ…

Մաման յայտնապէս դին, դումար, հաշիւ չի դիտեր: Կը սպասէ որ զաւակը հաշուէ: Կը նայի դրամապանակին մէջ ուշի ուշով, 25 սենթ ալ կը հանէ եւ կը դնէ նո՛յն սեղանին վրայ՝ անխօս:

— Էտ ըլ քիչ է: Էս չափ առեն կու գաս բան կ՚առնես, դիները դեռ չտորվեցա՞ր, ցնդա՛ծ:

Մաման խորունկ եւ սպանիչ ցնցում մը կը ստանայ եւ կ՚այլայլի…: Ի՛նչ լաւ կ՚ըլլար, եթէ մուրճ մը իջած ըլլար գլխուն՝ այդ խօսքերուն տեղ:

Այս անգամ դրպաններուն կը տանի ձեռքը, երկու հինգ–սենթնոց ալ կը գտնէ եւ կու տայ իր տղուն:

— Գանի մը սենթ աւելի կ՚ընէ… միւս անգամին կը հաշուեմ:

Մաման լալագին դիմագիծով կը հաւաքէ իր փոքրիկ ծրարները առանց բառ մը արտասանելու: Կուրծքին եւ թեւերուն մէջ կը տեղաւորէ զանոնք զգուշութեամբ եւ կը քալէ դէպի դուռը՝ դանդաղ եւ մտածկոտ քայլերով:

— Մա՞յրդ է ըսիր այս ծերունին,— կը հարցնեմ նպարավաճառին:

= Այո՛,— կը պատասխանէ մարդը ցուրտ ու կտրուկ:

— Իր ապրուստի պէտքերուն համար վճարո՞ւմ կ՚ընէ քեզի:

= Հարկաւ: Ինչո՞ւ պիտի չընէ: Ես այս բաները ձրի՞ կը ստանամ:

— Դրամ, եկամուտ ունի՞ մայրդ:

= Չէ՛, Ամերիկեան Օգնութեան Գրասենեակը կու տայ ամսական քանի մը տալեռ: Եթէ ժամանակին խելք ունենար եւ քաղաքացի ըլլար, հիմա աւտր կրկնապատիկը կրնար ստանալ: Ի՞նչ պիտի ընենք, պիտի տանինք…:

Ապա քիչ մը կը կենայ եւ ինքզինք արդարացնելու փորձով կ՚աւելցնէ.

= Մենք ընտանիքի, զաւակներու տէր ենք ըսինք կառավարութեան, ծախքերնիս չատ է ըսինք, այս պատուին չենք կրնար նայիլ ըսինք, երկաբարակ աշխատեցանք, մարդ մէջ ձգեցինք եւ վերջապէս յաջողեցանք ամսական պզտիկ դումար մը ապահովել… ալ ինչո՞ւ ձրի ապրանք պիտի տամ … ո՞վ ձրի կու տայ որ…

Ես սառած կը մնամ: Նպարավաճառը կը բանայ իր մտքին պաշարը եւ կը խօսի այնպէս, ինչպէս մարդիկ կը խօսին չա՛տ սովորական, չա՛տ պարզ ու բնական նիւթի մը վրան, օրուան օդին կամ եղանակին շուրջ:

Իմ բառերս կը չորնան կոկորդիս մէջ: Ապա խորունկ եւ անդիմադրելի վախաք մը կը զգամ վազելու մամային եւտեւէն, կրկին խանութ բերելու համար զայն, անոր չորցած ձեռքերն առնելու իմ ձեռքերուն մէջ, համբուրելու զանոնք եւ խօսելու այսպէս.

— Մամա՛, անուշիկ եւ անտէր մամա, միւս անգամ երբ քու հարեւաս զաւակէդ կաթ գնելու գաս, քո՛ւ կաթին փարան չմոռնաս… ըսէ այս զալըմ տղուդ որ քու տուած կաթիդ փարան վճարէ նախ… այն մայրական անա–

բատ կաթին՝ որ քու էութենէդ, քու արիւնիդ կաթիլներէն քամուեցաւ եւ վազեց անոր չրթունքներուն մէջ... վազեց անհամա՛ր դիշերներով, անքո՛ւն դիշերներով... նուաղուն օրօրներով քաղցրացած...:

Մամա՛, մի՛տքդ պահէ, միւս անգամ խանութ դալուդ՝ կաթիդ փարան չմոռնաս... հա՞... չմոռնա՛ս...:

ՎԱՀԷ ՀԱՅԿ

ՎԱՀԷ ՀԱՅԿ (Ծն. 1896)

Արձակագիր եւ խմբագիր:

Բուն անունով Վահէ Տիւնեեան: Ծնած է Խարբերդ, ուր կը ստանայ նախնական եւ երկրորդական ուսումը: Կ'աշակերտի նաեւ Թլկատինցիին:

Համաշխարհային Ա. պատերազմի նախօրեակին իբրեւ ուսանող կ'երթայ Պոլիս: Զինադադարէն ետք, տարի մը կը մասնակցի Պոլսոյ գրական շարժումին:

1922-ին կ'անցնի Յունաստան, ապա Ամերիկա: Կը հետեւի Պոստոնի համալսարանի դասընթացքներուն:

Խմբագրական աշխատանքներ կը կատարէ «Յուշարար», «Պայքար» եւ «Նոր Օր» թերթերուն մէջ:

Իր պատմուածքները հրատարակած է «Հայրենի Ծխան» ընդհանուր խորագիրը կրող չորս հատորներու մէջ: Պատրաստ է նաեւ հինգերորդը: Վերջերս հրատարակեց «Խարբերդը եւ անոր ոսկեղէն դաշտը» անուն մեծածաւալ ուսումնասիրութիւնը:

ԲԱՌԵՐ.— *Եղկելի* — ողբալի, թշուառական, ողորմելի: *Խուց* — փոքր սենեակ: *Սրտայոյզ* — սրտաճմլիկ, ցաւալի: *Եղերական* — սգալի, ողբալի: *Ուշաբերել* — ուշի գալ, սթափիլ: *Բրդօն* — կտոր, բրդուճ: *Զալըմ* (արաբ.) — բռնաւոր, խիստ: *Անարատ* — արատ չունեցող, մաքուր, անբիծ: *Նուաղուն* — մարմրած, դալուկ:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. *Նկարագրեցէք խանութ մտնող պառաւը: 2. Ո՞վ էր այդ կինը: 3. Ինչո՞ւ կը բնակէր խանութին եռեւ պտնուող խուցին մէջ: 4. Հեղինակը ի՞նչպէս կը վարուի «մամա»յին հետ: 5. Ի՞նչ բաներ կը դնէ պառաւը: 6. Գնած ապրանքներուն փոխարէնը ընդամէնը քանի՞ սենթ կրնայ վճարել իր զաւկին: 7. Պիտի ուզէի՞ք որ ձեր մայրը ձեզի վճարէր իր ապրուստին համար: 8. Նպարավաճառը ի՞նչ ձեւով յաջողեր էր կառավարութենէն նպաստ ստանալ իր մօր համար.— Ինչո՞ւ: 9. Բառ առ բառ արտագրեցէք այն պարբերութիւնը, որ հեղինակին կողմէ ուղղուած է անիրաւուած «մամա»յին:*

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Վեր առնել մօր մը տառապանքները ու զրկանքները, որոնց կ'ենթարկուի ան՝ զաւակ մը մեծցնելու համար: 2. Պախարակել ապերախտ զաւակները: 3. Մօր օրհնութիւնը գերագոյն զօրավիգն է յաջողութեան: 4. Աշակերտներուն ուշադրութեան յանձնել գրութեան հետեւորական աւարտը:

16.— ԱՌԱՋԻՆ ՆԱՐԻՆՋԸ

Զոր թուէթ ու չամիչ, առա՛տ, չա՛տ առատ: Ուզած ատենս դրպանս կը լեցնեմ, փորս կը կշտացնեմ ու — եթէ ակռաիս ցաւը չբռնէ — փառք կու տամ դիւղին արեւին, փառք նա՛եւ պապերուս Աստուածին:

Զմեռն ամբողջ՝ մատղաշ առամներու տակ չոր թուէթ ու չամիչ աղա– լը, սակայն, այնչափ ալ դիւրին գործ չէ դիւղի տղուն համար: Թուէթն ու չամիչը, երկո՛ւքն ալ քաղցր են. մէկուն մէջ չաքար դրեր են, մէկալին ալ փաթը մեղր քսեր են, մե՛ղր: Բայց երկուքն ալ, չես դիտեր ի՛նչպէս, երբե– մըն, սուր ցաւ մը կը տեղաւորեն ակռաներուս աղօրիքին տակ: Ցաւ մը, որ ժամերով կը կոտտայ: Ծնօտս ձեռքիս մէջ սեղմած՝ «վա՛յ, պա՛պոյ» կը կանչեմ, ոտքս դետնին կը զարնեմ ու, եթէ ձեռքէս գայ, տան սիւնը տեղէն կը թռցնեմ մէկ հարուածով, մինչեւ որ ակռայիս կոտտանքը թեթեւնայ, թեթեւնայ ու փարատի:

Զոր թուէթ ու չամիչ՝ որքան որ կ'ուզես։ Ի՞նչ կ'ըլլար, Տէ՛ր Աստուած, եթէ մեր քարուտ հողը դոնէ հեղ մը տարբեր պտուղ ծնէր, թուէթին ու խա– ղողին պէս անհատնում ու անոնց չափ ամէն ձեռքի, ամէն բերնի մատչելի...:

Զմեռ օր մըն է: Երկու չարաթ է նոր ցաւ մը կողս մխուեր ու կռնակս անկողնին դամեր է սեւ առիքին տակ:

— Քառասուն հեղ ըսի որ, էդ օրը, ձիւնին–բուքին դուրս չերթայ: Ինծի մտիկ չըրաւ. դահուկը չալկեց ու դուրս թռաւ յանկարծ...: Իրկունը՝ երբ տուն եկաւ՝ քրտնուց մէջ կը լողար, կրակներու մէջ կը վառէր: Քուր– սիին վարի աչքը՝ կռնակի վրայ ինկաւ ու ա՛լ չելաւ պառկած տեղէն:

Մօրս ձայնն է փսփսացողը. միակ ձայնը արեւին տակ՝ որ միշտ նոյն քաղցրութեամբ կը չիուի ականջիս, եթէ նոյնիսկ կծու կշտամբանք մը կամ լեղի անէծք մը ըլլայ արտասանածը:

Պառկած տեղէս կը դիտեմ պզտիկ պատուհանը, որուն ձիթաղօծ թուղ– թին վրայ աշխարհագրական քարտէսներ, ամպի դէղեր, դայլի, դաղանի գլուխներ գիւրաւ կը հալածեն: Իրիկնադէմի արեգակին դեղինը կամաց–կա– մաց կը քաշուի պատուհանին վերի անկիւնը, ու հոն կը կծկուի. կը կծկուի ու կը ցնդի: Պատուհանին առջեւէն անծեղի մը բաղաձայն աղաղակը կ'անց– նի՝ ղը՛, ղը՛, ղը՛:

Կաղի լամբարը պատին բարձունքէն իր դեղնած աչքը կը թարթէ ահա: Դուրսի դուռին ուռնակը կը հնչէ: Ներս եկողը մեր դրացի Հոռմիկ քուրիկն է նորէն: Բարի է եկեր, հազա՛ր բարի: Հոռմիկ քուրիկին աչքը կուչտ է, ձեռքը բաց: Այս անգամ բերածը նոր բան մըն է, բոլորովին նոր, որուն նմանը դիւղին արեւն ու լուսնկան անգամ տեսած կամ չօշափած չեն:

Ծանր կոպերս կը բանամ բոլոր ուժովս: Մատներս դուրդուրանքով կը բռնեն պզտիկ, կլորիկ ու պաղուկ առարկայ մը, որ իր դոյնը աչնան դդումէն ու արեւէն դողցած է եւ իր բոյրը անանուն ծաղիկներէ փոխ առած: Նարինջ

մըն է լինճի հրամցուածը: Իմ անդրանիկ նարինջս: Ցաւս կը ցնդի պահ մը: Նարինջին դունտը կը դարձնեմ մատներուս մէջ. կուրծքիս վրայ կը սեղմեմ զայն նոր գտնուած սիրելիի մը լեցուն կարօտովը: Աչխարհը փրցնեն, լուսինն ալ հետը պնակի մը վրայ դնեն ու լինճի տան՝ նարինջս չեմ տար, չե՛մ տար:

Առաջին նարինջս բարձիս տակ դրած կը քնանամ: Առաջին քունս է քանի մը օրէ ասդին: Անկողնիս վրայ ծունկ դրած դժոխային ծանրութիւնը կը վերնայ:

Երբ աչքերս կը բանամ, կը տեսնեմ որ արեւը հալած ոսկիով օծեր է պատուհանը, ու դլխուս վերեւ մօրս դէմքը կը ծաղկի ոսկի ժպիտով մը:

Ութ օր եաք ոտքի վրայ եմ նորէն: Դահուկս չալկած նորէն կը վազեմ դէպի բլուր, Մաղաքենց պարտէզին մօտ: Պարտէզին չորս բոլորը չարուած թութի եւ նուշի ծառերը մէկ-մէկ ճիւնի պատանք հագած՝ չես դիտեր որո՞ւ կը սպասեն: Պարտէզին մէջտեղը՝ որթատունկերը հողն ու ճիւնը վրանին առած կը քնանան:

Կզակս կը տնկեմ, ոտքս ճիւնոտ դետնին կը զարնեմ, ու ձայնս կը նետեմ պարտէզին երեսին.

— Թո՛ւթդ, նո՛ւշդ, խաղո՛ղդ ու չամիչդ ալ քեզի պահէ: Գետի՛ն անցնին ծառերդ ալ, թուփերդ ալ, որ ամէն գարուն կը ծաղկին, կանանչ սնդուս կը հագնին, ցաւ կը քաշեն, բայց նարինջ մը անգամ չեն ծնիր, մէ՛կ հատիկ նարինջ, որ իր անոյշ դոյնն ու ձեւը արեգակէն դողնայ եւ իր բոյրը՝ դրախտին ծաղիկներէն փոխ առնէ: Մէ՛կ հատիկ նարինջ:

Ու սահնակիս կլած՝ բլուրն ի վար կը սուրամ նետի պէս: Պարտէզին ծառերը քովէս կը փախչին սարսափահար:

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ՆՈՒՐԻԿԵԱՆ

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ՆՈՒՐԻԿԵԱՆ (Ծն. 1897)

Գիւղագիր, խմբագիր եւ թարգմանիչ:

Ծնած է Խարբերդի Հիւսենիկ գիւղը: Նախակրթութիւնը կը ստանայ ծննդավայրին մէջ, ապա երեք տարի կ'աշակերտի Թլկատինցիին:

1913-ին կը մեկնի Ամերիկա: Երկու տարի, ցերեկները գործաւորութիւն ընելով՝ դպրոց կը յաճախէ իրիկուններ: Յետոյ կը մտնէ Գոլումպիա համալսարանը, զոր կ'աւարտէ 1921-ին: Շրջան մը կ'աշխատի որպէս բարտուղար, ապա կը զբաղի առեւտուրով:

1936-ին կը հիմնէ «Հայ գիր» պարբերականը:

1937-ին կը հրատարակէ պատմուածքներու իր հատորը՝ «Այգեկուրծ»:

Բ. Նուրիկեան իր սերունդին լաւագոյն արձակագիրներէն է եւ մեր վաւերական գիւղագիրներէն:

Ունի թարգմանական աշխատանքներ եւս:

ԲԱՌԵՐ· — *Փաթը* (գաւառ.) — շուրջը, չորսդին: *Փարատիլ* — չքանալ, ցրուիլ. անցնիլ: *Առիք* — շինութեան ծածկի ներքեւի մասը, մանաւանդ գերաններով· առաստաղ, ձեղուն: *Դահուկ* — ձիւնին վրայէն սահելու կազմած: *Քուրսի* (քրք·) — խառակուսի երեսով մեծ աթոռ, որուն տակ կը դնեն կրակով լեցուն աման, եւ զոր կը ծածկեն վերմակով. ցուրտ ժամանակ կը պառկին քուրսիի մօտ եւ ոտքերը կ'երկնցնեն վերմակի տակ եւ կը տաքնան: *Անայլայլ* — առանց ազդուելու, առանց փոփոխուելու: *Կչտամբանք* — 1· յանդիմանութիւն, մեղադրանք: 2· սաստ, պատիժ: *Ուռնակ* — դրան վրայ ամրացած երկաթէ փոքրիկ գունտ (ուռ), որով կը ծեծեն դուռը: *Պատանք* — ներմակ լաթ, որուն մէջ կը փաթթեն մեռելները: *Սնդուս* — մեռաբոյծ կտոր, դիպակ: *Կպիլ* — փակիլ:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ· — 1· *Ո՞ր մերգերուն մասին կը խօսի հեղինակը: 2· Ինչո՞ւ կը դանդաղի անոնցմէ: 3· Ինչո՞ւ Թուքէն ու Համիչէն տարբեր պտուղ կը վնտռէ փոքրիկը: 4· Ինչո՞ւ հիւանդացեր էր ան: 5· Ո՞վ եկաւ հիւանդտեսի: 6· Ի՞նչ բերաւ ան: 7· Հեղինակին բառերով նկարագրեցէք նարինջ մը: 8· Փոքրիկ հիւանդը ի՞նչպէս կը վարուի նուէրին հետ: 9· Աղեկնալէն ետք ո՞ւր կ'երթայ՝ իր ուրախութիւնն ու դժդոհութիւնը արտայայտելու համար:*

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ· — 1· Աշակերտները հետաքրքրել պատմումի բնականութեամբ: 2· Ի՞նչ ըսել է առոյգ, անսեթեւեթ եւ բնական պատմում: 3· Լեզու, ոճ, կառուցում:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ· —

Ա· Հանել կտորին յատակագիծը:

Բ· Հաւաքել գաւառաբարբառէն եկող բառերն ու ձեւերը:

17.— ԵՍ ԻՄ ԱՆՈՒՇ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Ես իմ անուշ Հայաստանի արեւահամ բառն եմ սիրում,
Մեր հին սազի ողբանըւագ, լացակումած լարն եմ սիրում,
Արնաներման ծաղիկների ու վարդերի բոյրը վառման,
Ու ճայիրեան աղջիկների հեզանկուն պա՛րն եմ սիրում:

Սիրում եմ մեր երկինքը մուգ, ջրերը ջինջ, լիճը լուսէ,
Արեւն ամրան ու ձմեռուան վիշապաձայն բուքը վրսեմ,
Մթում կորած խրճիթների անհիւրընկալ պատերը սեւ,
Ու հնամեայ բաղաքների հազարամեայ ֆա՛րն եմ սիրում:

Ուր էլ լինեմ — չե՛մ մոռանայ ես ողբաձայն երգերը մեր,
Չե՛մ մոռանայ աղօթք դարձած երկաթագիր գրքերը մեր.
Ինչքան էլ սո՛ւր սիրտըս խոցեն արիւնաբամ վէրքերը մեր —
Էլի ես որբ ու արնավառ իմ Հայաստան–ըա՛րն եմ սիրում:

Իմ կարօտած սրտի համար ո՛չ մի ուրիշ հեքիաթ չկայ,
Նարեկացու, Քուչակի պէս լուսապսակ ճակատ չկայ.
Աշխարհ անցիր, Արարատի նման ներման գագաթ չկայ,
Որպէս անհաս փառքի ճամբայ՝ ես իմ Մասիս սա՛րն եմ սիրում:

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ (1897—1937)

Բուն անունով Եղիշէ Սողոմոնեան:

Ծնած է Պարսկաստանի Մակու քաղաքին մէջ: Նախակրթութիւնն ու միջնակարգ ուսումը կը ստանայ Կարսի մէջ:

Համաշխարհային Ա. պատերազմին, դեռ պատանի, կամաւոր կ'արձանագրուի եւ կ'երթայ մինչեւ Վան: 1915-ին կ'անցնի Մոսկուա, ուսանելու համար, իսկ 1917-ին կը զինուորագրուի Կարմիր Բանակին: 1919-ին կը վերադառնայ Երեւան եւ կը զբաղի ուսուցչութեամբ:

Իր առաջին գրուքիւնը լոյս կը տեսնէ 1912-ին: Շրջան մը եղած է Հայաստանի պաշտօնական բանաստեղծը:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — Քերթողական ստեղծագործութիւններ են «Դանթէական առասպել», «Ամբոխները խելագարուած», «Էպիքական լուսաբաց» եւ «Գիրք ճանապարհի»: Վէպ է «Երկիր Նայիրի»:

Եղիշէ Չարենց խորհրդահայ մեծագոյն բանաստեղծն է, իսկ հայ գրականութեան՝ ամենամեծ բանաստեղծներէն մէկը:

ԲԱՌԱՐԱՆ· — *Սազ* — փայտէ արհեստական նուագարան, երկար կոթով, բարակ պղնձեայ լարերով: *Հացակուշած* — լալու պատրաստուած, աչքերը արցունքով լեցուած: *Արնանման* — արիւնի նմանող: *Վառման* — վառ, աչքի զարնող գոյնով: *Մուդ* — խիտ, թանձր, մուր (գոյներու համար): *Արիւնաքամ* — արիւնը քամուած, արիւնը թափուած:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ· — 1· *Ի՞նչ ըսել է «արեւահամ բառն եմ սիրում»:* 2· *Բացատրեցէք երկրորդ տողը:* 3· *Բանաստեղծը ի՞նչ բաներ կը թուէ բ· տունին մէջ:* 4· *Ի՞նչ՝ վէրքերու կ՚ակնարկուի գ· համարին մէջ:* 5· *Հայ ժողովուրդի արժանաւոր ո՞ր զաւակներուն կ՚ակնարկուի վերջին համարին մէջ:* 6· *Մի առ մի թուեցէք Զարենցին գովերգածները:* 7· *Ամենէն աւելի ի՞նչ բանի պաշտամունք ունեցած է բանաստեղծը· — Ինչո՞ւ:*

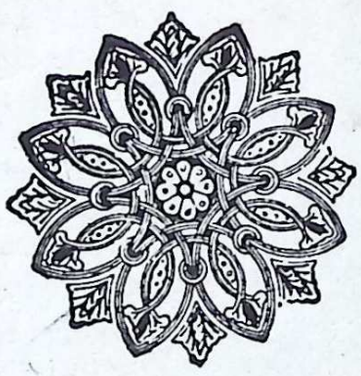
ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ· — 1· Դասարանին մէջ կարդալ հայրենիքի գովքին նուիրուած ուրիշ հերքուածներ: 2· Գտնել հերքուածին չափը եւ հատածները: 3· Գտնել եւ ընդօրինակել տասնվեց ոտք ունեցող ուրիշ հերքուածներ: 4· Խօսիլ Զարենցի բացառիկ տաղանդին, ստեղծագործութեանց եւ ճակատագրին մասին: 5· Ներկայացնել Զարենցին փառքը:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ· —

Ա· Հաւաքեցէք դասին բարդ բառերը:

Բ· Տուէք տասը բարդ բառեր, որոնց հինգին մէջ *դիր* արմատը սկիզբը գայ, իսկ միւս հինգին մէջ՝ վերջաւորութեան:

Գ· *Արնավառ* բառը անկանոն ձեւով կազմուած բարդ բառ մըն է· այդ բառին ուղիղ ձեւն է *արիւնավառ*:

18.— ԿԱՐՕՏ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻՆ

Ա.

Հայերէն խօսած չեմ երկար ատենէ ի վեր: Բայց այս դիշեր խօսեցայ երազիս մէջ:

Նստեր էի պատուհանիս առջեւ: Արեւը ծառերուն մէջէն հոսելով կը թրջէր պլուխս: Սեւ կատու մը իր եղունդները կը սրէր պարտէզի պատին վրայ: Յանկարծ ճանկը զարկաւ թուղթի կտորի մը: Կատուն մօտեցուց միւս ճանկն ալ եւ բացաւ թղթիկը: Աչքերս հանդիպեցան հայերէն դիրերուս: Պարտէզ իջայ արագաբար: Կատուին ճանկէն ազատեցի թղթիկը եւ...

Եւ ես, որ սովորութիւն ունէի կարդալու միայն նշանաւոր գրողներու յօդուածները, բացի թղթիկը եւ կարդացի զայն: Պզտիկ աղջ մըն էր, օրագրերէ մը փրցուած. — հայ որբ տղեկ մը կը փնտռէր իր մայրը: Թուղթին միւս էջին վրայ կար նաեւ հայ նպաստավճառի մը աղջը, զոր նոյնպէս կարդացի ամբողջութեամբ: Յետոյ քննեցի դիրերը եւ կարդացի անդամ մըն ալ:

Ու նեղացայ կատուին.

— Ինչո՞ւ կը բզկտես այս թղթիկը:

= Որովհետեւ մուկի պէս պզտիկ էր եւ աղմուկ կը հանէր, — պատասխանեց ան:

— Հայ տղեկ մըն է դրեր զայն,— ըսի:

= Ինչո՞ւ հոս ինկեր է,— հարցուց:

— Մենք հիմա ինկեր ենք ամէն կողմ:

Յետոյ անոր նկարագրեցի մեր պատմութիւնը, մեր արուեստը, մեր պատերազմները:

Կատուն, փոխանակ հիանալու, պատասխանեց.

— Երկա՛ր պատմութիւն: Խօսքը ժամանակի կորուստ է: Եթէ կ'ուզէք յաջողիլ, մի՛ խօսիք բնաւ եւ մեղի պէս ըրէք դուք ալ: Եթէ կարնագ կայ մանուկի մը ձեռքը, բարեկամացէք անոր հետ: Ձեր կռնակը քսեցէք անոր մերկ ոտքերուն: Մանուկը հաճոյք կը զգայ մուշտակէն եւ կը ձգէ ձեռքի կարագը: Յափշտակեցէք, կերէք եւ գացէք երազել տաք օճախին անկիւնը: Սակայն միշտ արթո՛ւն եղէք, պատրաստեցէք ճանկերը՝ եթէ ծեծելու դան:

Յանկարծ պզտորեցաւ երազս, մարդ դարձաւ կատուն, վարդապետ եղան ծառերը, տուները սկսան ծփալ օդին մէջ եւ ես արթնցայ:

Արթնցայ ուրախ սրտով:

Ուրախ էի, որովհետեւ հայերէն էի խօսեր, հոգ չէ թէ կենդանիի մը հետ:

Բ.

Այս առաւօտ կ'ուզեմ հայերէն խօսիլ բայց աչքով: Հա՛յ մը, հայ մա՛րդ մը կը փնտռեմ խօսելու համար հետը: Հոգ չէ թէ մուրացկան մը ըլլայ ան:

կ'ուզեմ որ հայ դաղթական մը իյնա՛յ ճամբուս վրայ եւ ես կարենամ ըսել.

— Հա՛յ ես:

Անիկա գլուխով «այո՛» թող ըսէր ինծի: Անմիջապէս պիտի դոչէի հօրս ու մօրս սորվեցուցած լեզուովը.

— Բարի՛ լոյս...:

Տիեզե՛րք վկայ, ասկէ աւելի քաղցր եւ ասկէ աւելի տխուր բան չկայ: Մեր ժողովուրդը ինչե՛ր է պահեր այդ բառին մէջ: Մեր հայերէնը ինչե՛ր է դրեր այդ բառին մէջ:

Ո՛վ իմ մեծ հայերէնս, ես քեզի կը հաւատամ այս բառիդ մէջ, ես քեզ կարօտցեր էի այս բառիդ խորունկ նշանակութեամբ:

Ո՛վ իմ ըղձալի հայերէնս՝ առաւօտուն պէս թարմ ու դիշերուան պէս խորունկ, մանուկի մը պէս զուարթ եւ տարէցի մը պէս իմաստուն, սիրոյ պէս հաճելի եւ գարնան պէս դեղեցիկ:

Ո՛վ իմ անոյշ հայերէնս, դիւղացիի ու քաղաքացիի լեզու, բանուորին ու թաղաւորին բերանին յարմար, երիտասա՛րդ ու հուժկո՛ւ, ապրա՛ծ մնաս:

Ո՛վ իմ համայիչ հայերէնս, աղօթքի մը պէս մխիթարիչ, դեղի մը պէս օգտակար, եթէ մոռնամ մէկ վանկդ, թող ա՛լ չդառնայ լեզուս բերանիս մէջ:

Ես քեզ ա՛յնքան կը սիրեմ, որ այսօր կը վնտռեմ մանկապարտէզի հին «օրիորդս»՝ խնդրելու համար որ կրկնէ հայերէնի առաջին դասս: Քերականդնէի ծունկերուն վրայ ու տառապանքէն մարմինս վհատացած, յուղումէն բերանս ծռած, արցունքը աչքերուս մէջ կարմրած, լեզուս վախցած, ոտքերս երկրաչարժէ բռնուած, մեղաւոր ձայնով մը ըսէի.

— Օրիո՛րդ, անդա՛մ մըն ալ կարդա դասս՝ ինչպէս հին օրերուն, քու եղանակաւոր ձայնովդ, — զ, ա, — զա, տ, ի, կ, տիկ. — զատիկ:

Ա՛խ, մե՛ծ Աստուած, հայերէն լեզուիս ամենէն դեղեցիկ բառերը կու տամ քեզի, միայն թէ հրաման ըրէ որ իմ լեզուս դառնէ իր երջանկութիւնը:

Ի՞նչ ընեմ, ի՞նչ ըսեմ: Շատ յուսահատ եմ այս պահուս: Հոդիէս իսկ կը վախնամ, որովհետեւ երիտասարդի հոդի է, կը խաբուի՛ օտարի չքեղութիւններէն, կ'ելլէ կը մոռնայ լեզուս: Երկինքի՛ Աստուած, ապաւէ՛ն մը կ'ուզեմ, պաշտպանելու համար լեզուս:

Գ.

Աճեցա՛ւ, աճեցա՛ւ ցաւս: Ու ես իննկայ դաչտեր՝ հայերէն խօսելու բարձրաձայն: Պիտի ըսեմ այն բոլոր աղօթքներն ու երգերը, զոր մայրս սորվեցուցեր է մանկութեանս ժամանակ: Պիտի խօսիմ ծաղիկներուն, քարերուն, թռչուններուն ու թիթեռնիկներուն հետ:

Թիթեռնիկնե՛ր, նաչխո՛ւն թիթեռնիկներ, եկէ՛ք, եկէ՛ք հայերէն խօսինք: Հո՛ղ, հո՛ղ, յաւիտենակա՛ն հող, պղպջա՛ այն հին վանկերը, զոր իմ նախնիքս են ցաներ երկրին վրայ: Ջրի՛կ, թրջէ՛ լեզուս, որպէսզի կարենամ դոնէ հայերէն ըսել.

— Հայր մեր, որ յերկինս ես...:

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ (Ծն. 1898)

Արձակագիր, հեքիաթագիր, խմբագիր եւ հրապարակագիր: Բուն անունով՝ Շաւարշ Այվազեան:

Ծնած է Արմաշ, ուր կը ստանայ նախակրթութիւնը, իսկ երկրորդական ուսումը՝ Ատափազարի կեդրոնական վարժարանին մէջ:

Համաշխարհային Ա. պատերազմէ ետք ատեն մը կը յաճախէ Պոլսոյ Բժշկական համալսարանը: Կը տեղափոխուի Փարիզ եւ հոն կը շարունակէ բժշկական ուսումը: 1927-ին կը վկայուի իբր բժիշկ:

Ցարդ կը հրատարակէ «Հայ Բոյժ» ամսաթերթը:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Հեքիաթներու ալպոմը», «Մեղեդինե՛ր, մեղեդինե՛ր», «Երուսաղէ՛մ, Երուսաղէ՛մ», «Բանե՛ր, բանե՛ր, ի՛նչ բաներ»:

Հայրենի բնութիւնը եւ գիւղին կարօտը երգող տպաւորապաշտ գրող մըն է:

ԲԱՌԵՐ.— *Ծոդուած* — 1. կապակցութիւն, շաղկապ: 2. Ցօղերով միաւորուող մարմնի մաս: 3. Թերթերուն մէջ լոյս տեսնող գրուածք՝ այլեւայլ բովանդակութեամբ: *Ազդ* — 1. լուր, տեղեկութիւն: 2. Ծանուցում, յայտարարութիւն: *Ծփալ* — շարժիլ, տատանիլ: *Ըղձալ* — իղձ ունենալ, փափաքիլ, ցանկալ: *Համայիչ* — գրաւիչ, դիւրիչ, հրապուրիչ: *Ապաւէն* — այն անձը կամ իրը, որուն պաշտպանութեան տակ կը մտնէ մարդ՝ վտանգէ խուսափելու համար. ապաստան:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. Հեղինակը ինչո՞ւ հայերէն չէ խօսած երկար աւեներ ի վեր: 2. Ի՞նչ տեսեր է երազին մէջ: 3. Ի՞նչպէս գտաւ հայերէն օրաթերթին կտորը: 4. Ո՞ւր կը բնակի ան: 5. Ի՞նչ բանի կարօտն ունեցեր է Նարդունի: 6. Բնակա՞ն, թէ անբնական վիճակ մըն է անոր ունեցածը: 7. Գեղեցի՞կ լեզու է հայերէնը. — Ինչո՞ւ:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Զարգացնել հեղինակին գաղափարները: 2. Որո՞նք կըրնան գործածել մեր լեզուն, ըստ հեղինակին: 3. Մատնանշել թէ մեր բառապաշարը տկար է գիտական, մեքենական եւ բնագանցական մարզերու մէջ: 4. Բառակերտումի դիւրութիւն: 5. Ընտանեկան միջավայրի պատկանող գաղափարներու (բառերու) հարստութիւն:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—

Ա. Ա. էջէն հաւաքեցէք *որակական ածականները*:
Բ. Բ. էջէն հաւաքեցէք *եղանակաւորիչ մակբայները*:
Գ. Արտասանել ամենէն աւելի սիրուած մասը: Ապա՝ ուղղագրել յիշողութեամբ:

19.— ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՀԱՅԵՐԷՆ

Շուշանիկ տասներկու տարեկան աղջնակ մըն էր, իրապէս զեղեցիկ, քաղցրադաչնակ դէմքով ու նշանուշ աչքերով: Տարիուկէս է որ աշակերտուհի է եւ արդէն բաւական լաւ կը կարդայ, կը գրէ հայերէնը: Գիտէ Հայոց պատմութիւնը ու Հայաստանի աշխարհագրութիւնը:

Շուշանիկի ծնողքը, Կովկասահայեր, թերահաւատ էին՝ երբ ինծի յանձնեցին իրենց աղջիկը. կ'ըսէին.— Տեսնե՛նք, պիտի խանգավառուի՞ իր մայրենի լեզուով:

Շուշանիկ մէկ չաբաթէն կատաղի հայրմոլ մը եղաւ: Պէտք է ստորագրծել կատաղի բառը: Ամենէն հարուստ լեզուն հայերէնը եղաւ իրեն համար, հեռվհեռէ: Սկսաւ հայերէնը բաղդատել ֆրանսերէնի հետ: Հայերէնը ո՛ւր, ֆրանսերէնը ո՛ւր... Մէկը չատ հարուստ, միւսը սանկ ու նանկ, մի-ջակ մարդ... Հայաստան ու Ֆրանսա... Մէկը ո՛ւր, միւսը ո՛ւր... Մէկը դրախտ, միւսը՝ սանկ ու նանկ մի բան...:

Շուշանիկ միւս կողմէ կը չարունակէր անշուշտ ֆրանսական վարժարան յաճախել: Օր մը, աշխարհագրութեան դասին ուսուցչուհին կ'ըսէ.

— Մեր զեղեցիկ Ֆրանսան, աշխարհի ամենէն զեղեցիկ երկիրն է...:

Շուշանիկ կը կատղի, կը սրտմտի, կը կարմրի, կ'եփի ու մատիկը վեր կը բարձրացնէ...:

Ուսուցչուհին կ'ըսէ.

— Ի՞նչ կայ...

= Օրիո՛րդ, ճիշդ չէ ձեր ըսածը: Աշխարհի ամենէն զեղեցիկ երկիրը իմ հայրենիքս է...

— Ո՞րն է քու հայրենիքդ:

= Հայաստա՛ն...

— Տեսա՞ծ ես դուն...

= Ո՛չ...

— Ի՞նչպէս գիտես որ ամենէն զեղեցիկն է...

= Որովհետեւ դրախտը Հայաստանի մէջ էր: Եփրատ, Տիգրիս, Արաքս ու Արածանի գետերու միջեւ: Արարատ լեռը, որուն վրայ նստաւ Նոյի տապանը, Հայաստանի մէջ է: Աշխարհի ամենէն զեղեցիկ լեռն է, մեծ դաշտի մէջ: Հայերէնի ուսուցիչս կ'ըսէ որ՝ եթէ լեռները չափեն անոնց ստորոտէն, աշխարհի ամենէն բարձր լեռը Արարատն է: Աշխարհի ամենէն բարձր ու ամենէն կապոյտ, ամենէն սիրուն լիճն ալ Հայաստանի մէջ է, Սեւան լիճը: Մեր երկիրը ծաղիկներու եւ պտուղներու պարտէզ մըն է: Ամէն կողմ լեռ է, լիճ ու գետ: Մեծ Զուիցերիա մըն է:

— Լմնցուցի՞ր,— կ'ըսէ ուսուցչուհին...

= Գրեթէ, օրիո՛րդ...

— Նստէ՛ տեղդ...

= Բայց ճիշդ չե՞ն ըսածները...

— Չեմ դիտեր... Լռէ՛...

Շուշանիկ դժդոհ էր իր խօսքերուն վաւերացուած չըլլալուն համար, սակայն միւս կողմէն գոհ է որ պարպուած է ամբողջ դասարանին առջեւ, եւ ուսուցչուհին հակառակը չէ ըսած:

Քանի մը չաթաթ եաք, ուսուցչուհին, Ֆրանսերէնի դասին կ'ըսէ.

— Աշխարհի ամենէն հարուստ լեզուն Ֆրանսերէնն է. ու դառնալով Շուշանիկին՝ հիմակ ալ կրնա՞ս ըսել թէ քու լեզուդ է աշխարհի ամենէն հարուստ լեզուն...

Շուշանիկ ոտքի կ'ելլէ...

= Այո՛, օրիորդ, աշխարհի ամենէն հարուստ լեզուն հայերէնն է...

— Ի՞նչ... ի՞նչ...

— Ճիշդ է ըսածս, օրիո՛րդ: Դուք հայերէն չէք դիտեր. սակայն ես թէ՛ հայերէն, թէ՛ ռուսերէն, թէ՛ ֆրանսերէն, թէ՛ գերմաներէն դիտնալով կը բաղդատեմ: Եթէ կ'ուզէք քանի մը օրինակներ տամ. դուք կ'ըսէք աօլէյ. միայն մէկ բառ ունիք. մենք ունինք երեք բառ — արեւ, արեգակ, արփի: Դուք կ'ըսէք բէյօն. ուրիշ բառ չունիք. մենք կ'ըսենք շող, ճառագայթ, ճաճանչ, շառայլ, շառաւիղ, շառափ: Դուք կ'ըսէք պլէօ. ուրիշ բառ չունիք. մենք կ'ըսենք կապոյտ, լուրթ, լուրջ, բիւլ, խաժ, ասմաղուն, պլուզ, կապոյտին բոլոր տեսակները: Ու այսպէս հազարաւոր բառեր: Մեր երկիրը ամենէն գեղեցիկն է, մեր լեզուն ամենէն հարուստը: Առաջին քրիստոնեաները մե՛նք ենք: Մեր Տրդատ թագաւորը, 297ին ընդունեցաւ քրիստոնէութիւնը: Այնատեն դեռ ոչ մէկ ազգ խմբական կերպով քրիստոնեայ եղած էր:

Աշակերտուհիներէն մէկ մասը զարմացումի մէջ էր, մէկ մասը հիացումի մէջ, մէկ մասը դայթակղած, մէկ մասն ալ խնդուքի մէջ՝ խանգարելու համար դասարանը:

Ուսուցչուհին դեռ գոսպ.

— Ուրեմն ամէն բանի մէջ առաջի՞ն են Հայերը...

Շուշանիկ հաստատելով.

= Այո՛, օրիորդ... գրեթէ, օրիո՛րդ... Երեւանի ֆոնիահբ առաջինն է, Հայաստանի ծիրանը առաջինն է (ծիրանը հայկական պտուղ է. մեր երկրէն բերին Եւրոպա): Հայերը աշխարհի ամենէն բազմածին ազգն են ... Այո՛, օրիորդ, այս ըսածներս կրնանք հաստատել...: Ֆրանսայի մէջ մարդիկ չեն ամուսնանար...: Տեսէ՛ք, դուք ամուսնացած չէք...: Եթէ դուք Հայաստանի մէջ ըլլայիք, ձեր տարիքին արդէն հինգ զաւակներու մայր պիտի ըլլայիք...Շատ մը ուսուցչուհիներ ձեզի պէս չեն ամուսնացած...Մե՛ղք:

Ուսուցչուհին կը տխրի, կը կախէ գլուխը: Աշակերտուհիները կը լռեն: Ուսուցչուհին կը մօտենայ Շուշանիկին, կը դնէ անոր գլուխը ու կ'ըսէ.

— Եթէ քու բոլոր ըսածներդ վերջին ըսածիդ նման են, ուրեմն բոլորը ճիշդ են... Մենք չատ եսասէր ենք ու յուսակո՛տ... Հայաստա՛նը... Հայերը... ի՛նչ վերկիր, ի՛նչ ժողովուրդ... Մե՛ղք...:

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ (Ծն. 1898)

Բանաստեղծ, երգիծաբան, թատերագիր, վիպագիր:

Ծնած է Պոլիս: Ցանախած է Բերայի նախակրթարանը, բայց չէ աւարտած զայն: Զարգացած է ինքնաշխատութեամբ: Շրջան մը եղած է դերասան:

Գրել սկսած է կանուխէն, 10-12 տարեկանին: Փարիզ հաստատուելէ ետք է որ կը կազմուի գրագէտը: Ամենէն բեղուն գրիչն է: Արտասահմանի միակ գրագէտը, որ կ'ապրի գրականութիւնը ընելով:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Սիդոնիա», «Ռապսպի», «Երգիծական», «Ծաղրանկարներ», «Հայ աղբրտիւք», «Երգիծավէպեր», «Մեր դրախտէն»:

Երկար է շարքը: Ունի շուրջ 20 հատոր տպուած:

Նշան Պեշիկթաշլեան մեր երրորդ երգիծաբանն է, Պարոնեանէն եւ Օտեանէն ետք:

ԲԱՌԵՐ.— *Քաղցրաղաչնակ* — հաճելի համաչափութիւն ունեցող, ներդաշնակ: *Նշանուշ* — նուշի պէս անուշ: *Թերահաւատ* — 1. ան որ թերի հաւատք ունի: 2. անվըստահ, կասկածոտ: *Սրամտիլ* — սաստիկ բարկանալ, զայրանալ: *Վաւերացուիլ* — հաստատուիլ, հաւանութեան արժանանալ: *Գայթակղիլ* — անբաղձալի բանի մը համար վրդովիլ:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. Քանի՞ տարեկան էր Շուշանիկ: 2. Նկարագրեցէք զայն: 3. Շուշանիկ ի՞նչ փոփոխութիւններ կրեց հայերէնի դաս առնելէ ետք: 4. Ո՞ր լեզուի հետ բաղդատելով հարուստ դուաւ հայ լեզուն: 5. Թուեցէ՛ք արեւ, նառագայթ եւ կապոյտ իմաստը տուող բառերը: 6. Ըստ Շուշանիկի ո՞րն է աշխարհի ամենէն գեղեցիկ լեզուն: 7. Շուշանիկ ի՞նչ ձեւով կը վստահ թէ ամենէն գեղեցիկ երկիրը Հայաստանն է:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Խօսիլ մեր լեզուին ճոխ բառապաշարին մասին, առանց մոռնալու նաեւ տկար կողմերը: 2. Գծել տալ պատմական եւ արդի Հայաստանի քարտէսները: 3. Ցիշել Մասիսին մասին ծանօթ աւանդութիւնները: 4. Արարատը՝ որպէս խորհրդանիշ Հայութեան: 5. Հեղինակին կարգ մը գաղափարները բաղդատել Զարենցի եւ Նարդունիի գրութիւններուն մէջ արտայայտուածներուն հետ: 6. Դասարանին մէջ կարդալ հեղինակին երգիծական կտորներէն:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—

Ա) Գտէք գոյականներ, որոնք իգականի վերածուին՝ *ուհի* մասնիկի ածանցումով:

Բ) Ընդգծեցէք պատմուածքին մէջ գործածուած Սահմանական եղանակի ներկայ ժամանակով եւ անկատար ապառնի ձեւով գործածուած բայերը:

20.— ԾԻՐԱՆԻ ՓՈՂ

Նրա հայրենիքը եղել է քարոտ Սասունը, այդ խուլ երկրի ամենախուլ անկիւնը, որտեղ ձորերը դառնում են կիրճեր եւ լեռների դագաթները՝ ապառաժներ: Տաք կիրճերում, լեռնային վտակների ափերին, կանաչում էր վայրի խաղողը, եւ նրա որթը մագլցում էր պղնձադոյն ժայռերի վրայ: Ածում էր վայրի հոնը, երբեմն թուղը: Իսկ բարձրերում, որտեղ քարափնեբի վրայ ցրուած էին նրանց աղքատ հիւղակները, ցանում էին կորեկ եւ վաղահաս ցորեն: Երբ հասնում էր կորեկը, ձորերից բարձրանում էին դաշտանները: Մարդիկ արտերի եզրին խարոյկ էին վառում, որպէսզի արջերը չտրորեն կորեկը:

Նրա մանկութիւնը խաղացել է այդ քարափների վրայ: Այդ պատանին փող է նուագել քարանձաւների ոտներում, եւ նրա պարզ երգերին արձագանգել են ձորերը: Երբեմն կարկուտն է ջարդել նրան, երբեմն քարերն են քերծել դէմքը, ցուրտը եւ արեւը խանձել են նրա կուրծքը, ինչպէս լերան լանջը: Նա կռուել է դաշտանների հետ եւ նրանց հետ, որոնց հրացանների կրակոցների աղմուկով քշում էին նախիրը, ոչխարը, առեւանգում կին ու երեխայ:

Թուում էր թէ մինչեւ մահ կ'ապրի այդ ժայռերի վրայ, ինչպէս իր պապերը. կը ցանի ցորեն, աշնանը կ'իջնի ձորերը, կը հաւաքի միրգ ու ցախ, ձմեռը կը լսի հին զրոյցներ՝ Զէնով Օհանի, Մսրայ Մելիքի եւ Թլոր Մանուկի մասին:

Բայց պայթեց պատերազմը, եղան զօրաժողով, բռնութիւններ. հրդեհեցին դաշտի դիւղերը, հրձիգները ձորերով բարձրացան մինչեւ լեռների դագաթները, մինչեւ նրանց խեղճ խրճիթները. հրացաններ որոտացին եւ չողացին սրեր. ամպերի փոխարէն քարափների վրայ նստեց այրուող դիւղերի մուխը: Բոցը հասաւ դեղնած արտերին, կրակը լափեց է՛ւ սերմ, է՛ւ սերմնացան: Հաղրոն առաւ իր կնոջն ու աղջկան եւ ծերպերով, քարայծի արահետներով անցաւ լեռնից-լեռ, քարանձաւից-քարանձաւ. կերաւ ընդեղէն, է՛ւ ալուճ, է՛ւ մասուր, — ասլա յողնած, ահը աչքերի մէջ, դնաց հարաւի կողմը, դնաց մերթ իբրեւ գուրդ հովիւ, մերթ իբրեւ քաղցած դայլ, եւ հասաւ անծանօթ մի աշխարհ, որտեղ ոչ լեռներ կային, ոչ լեռնային լոյս աղբիւրներ: Շոդ հարթավայր էր, պղտոր դեղին դետերով, որոնց ջրերի մէջ չէին երեւում այն կապոյտ առուակները, որ իջնում էին իրենց լեռների սառոյցներից:

Նա հանեց ծիրանի փողը, այն կարմրաւուն սրինդը, որի վրայ նուագել էր կապոյտ լեռների երգերը, եւ նրա մատները խաղացին ծիրանի փողի վրայ: Հաղրոն չոդից խանձուած չրթունքներով դրկեց փողի բերանը, ինչպէս լեռնային դիւղերում ջուր են խմում կաւէ դորակներից: Ջրի նման գըլդլդլում էր նրա նուագը, լեռների երգը՝ չոդ հարթավայրում:

Լաց լացեց կինը, փոքրիկ աղջիկը քնեց մօր ծնկների վրայ, լացեց եւ

Հաղրոն, յետոյ թեթեւութիւն իջաւ սրտի վրայ, ինչպէս կապոյտ ամպը նըստում էր Մարութայ բարձր սարին: Ապա սրբեց արցունքը, ուսն առաւ աղջըկան, առաւ կնոջը եւ ետ նայեց: Փոչի էր նստել հեռուի լեռների վրայ եւ չէին երեւում իրենց բարձր լեռները:

Հաղրոն ասաւ կնոջը.

— Խաօր դուման է մեր լերան վրայ, վաղը նորից արեւ կը ծագի:

Բռնեցին մի ճանապարհ, մոլորուեցին հազար ճանապարհներում, յետոյ, երբ արդէն սպիտակ մազեր կային նրա գլխին, Հաղրոյի քոչը եկաւ այս բարձր լեռը:

*
**

Ես երբեք, երբեք չեմ մոռանայ այդ լուսնակ գիշերը բարձր լերան մի դիւղում, Հաղրոյի տան կտուրը, նրա նուագը եւ հսկաների հին պարը:

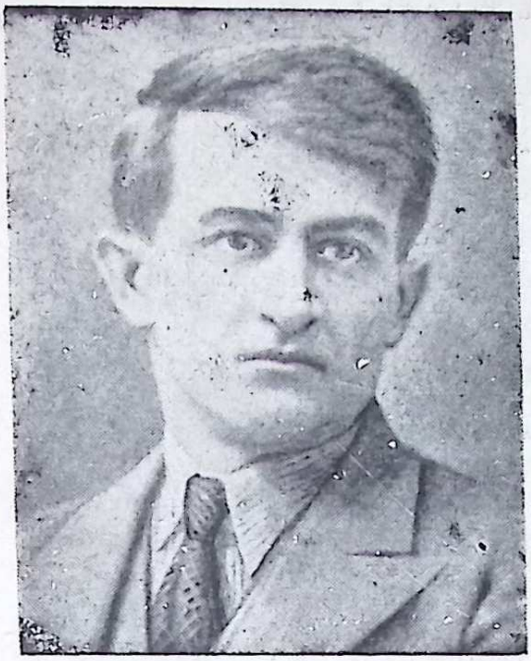
Տղան տնից բերեց սրինդը, այն ծիրանի փողը, որ քիչ աւելի երկար էր մեր հովիւների սովորական սրինդից: Նա կանդնեց կտուրի ծայրին, փողի բերանը դարձրեց դէպի դիւղի կողմը, եւ հետզհետէ, ինչպէս լուսաբացը լեռներում, զարթնեց «Եար խուշդա»ն: Նա սկսեց դանդաղ եւ մեղմ, յետոյ ձայները զօրացան, արագացաւ չափը: Ցետոյ վայրենի կանչով վեր թռաւ ջրաժանը, կանգնեց կտուրի մէջտեղ, նրան հետեւեց երկրորդը, երրորդը եւ չուտով նրանց երկու շարքը, ինչպէս երկու վիթխարի ապառաժ, զարնուեցին իրար՝ ձեռքերով, ծնկներով եւ կրծքով: Նուագն աւելի թնդեց. դողում էին կտուրի գերանները, կարծես իրար վրայ արշաւում էին բանակները: Նրանց ձեռքերի հարուածը պողպատի ձայն էր հանում եւ կայծեր թըռչում էին նրանց բորբոքած աչքերից:

Հարեւան կտուրների վրայից, տների բակերից կանայք եւ աղջիկները դիտում էին լեռնականների պարը: Երբ մի շարքը միւսին ետ էր մղում՝ ձեռքերի հարուածով, կարծր կրծքերի զարկով, նահանջողները արշաւում էին նոր թափով, որպէսզի վրիժառու լինեն ամօթի եւ պարտութեան համար:

Հաղրոն նուագում էր իր ծիրանի փողը, նուագում էր նոր զուարթութեամբ այն երգը, որ իրրեւ երիտասարդ նուագել էր իր հայրենի քարանձաւներում, այնտեղ, ուր ամպերը հիւղակներից ցածր են լողում, եւ երբ զարկում է կայծակի լախտը, մի վայրկեան բռնկւում են ձորերը:

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

ԲԱՌԵՐ.— *Հոն* — հոնի ծառին պտուղը՝ կորիզաւոր, բթուաշ եւ քաղցր: *Տրորել* — 1. ճզմել: 2. կոխկռտել: *Քերծել* — ձեռքի շփումով կեղեւը հանել, սկրբել: *Խանձել* — առարկայի մը վրայի մասը թեթեւօրէն այրել: *Առեւանգել* — կին կամ աղջիկ փախցնել, յափշտակել: *Հրձիգ* — 1. կրակ ձգող, կրակ տուող, հրդեհող: *Ծերպ* — ճեղք, ճեղքուած տեղ: *Ընդեղէն* — ամէն տեսակի հունցմ (ցորեն, գարի, սիսեռ, լուբիա եւլն.): *Աղուճ* — (բրբ.) —ալոճենիի պտուղը: *Մասուր* — մասրենիի կարմիր բթուաշ պտուղը: *Դորակ* — ջուրի փոքր կուժ, փարչ: *Դուման* (բրբ.) — մշուշ, մառախուղ: *Քոչ* (բրբ.) — թափառական խումբ: *Ջրաժան* — մարդ մը, որ հերթով ջուր կը բաժնէ արտերուն: *Լախտ* — ծանր, հաստ գաւազան, ճոկան:

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ (1899—1937)

Արձակագիր, վիպագիր, երգիծաբան:

Ծնած է Ջանգեզուրի Գորիս քաղաքին մէջ, ուր կը ստանայ նախակրթութիւնը, որպէս ձրիավարժ աշակերտ: Երկրորդական ուսման համար կը ղրկեն Էջմիածինի Գէորգեան ճեմարանը, զոր կ'աւարտէ 1917-ին:

Մինչեւ 1920 կ'աշխատի որպէս թերթի սրբագրիչ եւ ուսուցիչ: Ապա կը հետեւի Խարկովի գիւղատնտեսութեան վարժարանի դասընթացքներուն:

1923-ին որպէս գիւղատնտես կը սկսի աշխատիլ Հայաստանի մէջ:

Գրել սկսած է 1911-ին: Սակայն աւոր գրական իսկական գործունէութիւնը կը սկսի 1924-ին, Թիֆլիսի «Մարտակոչ» թերթին մէջ:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — Պատմուածքներու ժողովածոներ են «Մթնաձոր», «Սեւ ցեղերի սերմնացանը», «Անձրեւը» եւ «Եղբայրութեան ընկուզենիները»:

Երգիծական վիպակ է՝ «Յովնաթան Մարչը»: Ունի անաւարտ վէպեր:

Անսել Բակունց խորհրդահայ գրականութեան լաւագոյն գիւղագիրն է:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. Գրութեան հաւատարիմ մնալով՝ ծանօթութիւններ տուէք Սասունի մասին: 2. Հաղրոն ի՞նչպէս անցուցեր էր մանկութիւնը: 3. Ի՞նչ ըրաւ երբ Մեծ Պատերազմը սկսաւ: 4. Մինչեւ ո՞ւր հասաւ ան: 5. Ի՞նչ ձեւով իր հայրենիքին կապուած մնաց պանդխտութեան մէջ: 6. Ներկայացուցէ՛ք լեռնականներուն «եար խուշդա» պարը: 7. Արեւելահայերը ի՞նչ կը հասկնան քարայի ըսելով:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Խօսիլ գիւղական աշխատանքներու մասին: 2. Ծանօթութիւններ տալ «*Սասունցի Դաւիթ*» դիւցազնավէպին հերոսներէն Ջէնով Օհանի, Մսրայ Մելիքի եւ Թլոր Մհունկի մասին: 3. Ծանօթութիւններ տալ պարի ծագումին, զանազան պարերու եւ հայկ. տոհմիկ պարերու մասին: 4. Դասարանին մէջ կարդալ վերոյիշեալ պատմուածքին քնագիրը, ծանրանալով բարբառային արտայայտութիւններուն վրայ: 5. Անդրադառնալ Բակունցի գրականութեան, սեւեռած տիպերուն եւ փրկած բարբերուն:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ.—

Ընդգծել յարակատար եւ գերակատար ձեւերով գործածուած բայերը:

21.— ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒՆ

Արի՛, եղբայր, փառաբանե՛նք մեր քաղցրաքաւ հայոց լեզուն,
Մեր սրտի ջուր, մեր ձեռքի թուր, մեր հոգու լար հայոց լեզուն:

Հոսել է նա մեր դարերից, մեր սարերից ու մեր սրտից,
Արաքսի պէս միշտ կենդանի, միշտ անսպառ՝ հայոց լեզուն:

Նա առաջին կանչն է եղել դիւցազնական մեր նախահօր,
Օրօրոցից մեզ փայփայել է մայրաբար հայոց լեզուն:

Քերթողահայր Խորենացուց մինչեւ Քուչակն ու ձեր ծառան
Տուել է մեզ երազ ու երգ եւ ճանապարհ՝ հայոց լեզուն:

Կը մոլորուէր մեր կարաւանն ամպրոպաշունչ գիշերներին,
Կը կորչէինք, եթէ ճամբին չըրոցկլտար հայոց լեզուն:

Այսօր էլ նա բռնութեան դէմ փայլատակում է բարկացայտ,
Հերոսական լեզուների հերոս եղբայր հայո՛ց լեզուն:

Ուրեմըն եկ՝ փառաբանենք, փայլեցըննենք քըրի նըման,
Որ զըրընգայ արեւի տակ յաւէտ պայծառ հայո՛ց լեզուն:

ՆԱՅԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ

ՆԱՅԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆ (Ծն. 1900)

Բանաստեղծ, վիպագիր, թատերագիր, խմբագիր եւ թարգմանիչ:

Բուն անունն է Հայաստան Եղիազարեան: Ծնած է 1900-ին, վան նահանգի Խառակոնիս գիւղին մէջ, ուր կը ստանայ նախակրթութիւնը:

1915-ի աղէտին կը կորսնցնէ ծնողքը, կը գաղթէ Հայաստան եւ մինչեւ 1921 կը մեծնայ որբանոցներու մէջ:

Բարձրագոյն ուսումը կը ստանայ Երեւանի եւ Լենինկրատի համալսարաններուն մէջ:

Խորհրդահայ գրական շարժումին մասնակցած է պատանեկութեան տարիներէն սկսեալ: Հետագային շրջան մը եղած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան Նախագահ:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — Բանաստեղծութեան հատորներ են «Ջրաղացքների կապոյտ երկրում», «Հատուածներ», «Մարտակոչ» եւ «Շիկացած հոգով»:

Թատերգութիւններ են «Արա Գեղեցիկ», «Աղրիւրի մօտ», «Փորձադաշտ» եւ «Վրէժ»:

Վէպեր են «Հացաւան», «Արմենուհին» եւայլն:

ԲԱՌԵՐ.— փառաբանել — մէկուն փառքը հռչակել խօսքով, գովել: *Բարկացայտ* — սաստիկ ցայտող, յուզուած: *Ամպրոպաչունչ* — փոթորկոտ:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. Բացատրեցէ՛ք քերթուածին երկրորդ տողը: 2. Բանաստեղծը ի՞նչ ըսել կ՚ուզէ բ. տունին մէջ: 3. Ո՞վ է «դիւցազնական մեր նախահայր»ը: 4. Մարդ ո՞ր ա-տենէն կը սկսի լսել իր մայրենի լեզուն: 5. Հայ ժողովուրդի արժանաւոր քանի՞ զաւակ-ներուն անուննները յիշուած են քերթուածին մէջ: 6. Բանաստեղծը որո՞նց կ՚անվնարկէ «հե-րոսական լեզուների հերոս եղբայր հայո՛ց լեզուն» դրելով: 7. Վերջին տունին մէջ ի՞նչ կ՚առաջարկէ Նայիրի Զարեան:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Դասարանին մէջ կարդալ հայ լեզուի փառաբանութեան ներկրուած բերքուածներ:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ.—

Ընդգծել բերքուածին չափերը ճշդելու համար դրուած ը-երը:

22.— ԿԱՂԱՆԴԻ ԳԻՇԵՐ

Այսօր Նորէն պանդուխտի հոգիս տխուր է եւ հիւանդ կարօտէն: Հայրենի դիւղիս, հայրենի տունիս, սիրելի եւ մեկնող ղէմքերու, մեր պղտիկ ժամուն, մեր ցած ու արեւչատ կտուրներուն, կալերուն, անդերուն, մեր աղբիւրի երդին, մեր ժամու խունկին, սուրբերուն, թուրթի ծառերուն, տուներու չուրջ չուք տուող բարտիներուն եւ քո՛ւ, ծերացած ու բարի մայր, քու չծերացող յիշատակիդ ու դորովիդ կարօտն ունիմ: Անդամ փողոցի անտուն ու նիհար չուներուն, ձիւնին՝ բարի, սպիտակ ու լեռնացող մաքուր ձիւնին կարօտն ունիմ:

Կարօտն ունիմ մեր դիւղի ոլորուն ու դորչ չաւիղներուն, բլուրներու կողին ու ձորամէջի բեղմնաւոր այդիներուն, մեր աղբատիկ ու համեստ ղբսլոցին, մեր պղտիկ ու վճիտ լճակին, անոր մէջ լող տուող մեր դեղին լուսնին կարօտն ունիմ:

Ու կը յիշեմ արեւին դարձած մեր լայն պատուհանները, որոնցմէ դուրս ես երջանկութեամբ կը տեսնէի ձիւնին իջնելն ու արեւին ծագիլը դիւղին վրայ: Բայց ես աւելի կը սիրէի ձիւնը, երբ ան կու գար անձայն, խոշոր, ճերմակ ու թաւ փաթիլներով՝ յողնած, աղուոր թիթեռնիկներու նման, ու սաւանի մը պէս կը ծածկէր ամէն բան:

Այն ատեն հորիզոնին վրայ ժամուն զմբեթը կ'անհետանար իր տեղէն ու երկնքին կը խառնուէր. դանդակատան սիւները պայծառօրէն կը դծուէին սպիտակ խորքին վրայ ու անոնց տակէն, կոչնակը ժամուն՝ աղօթքի պէս բարի ու դողահար, ճերմակ ճամբաներու վրայէն մեզ ժամ կը կանչէր: Մեզ ժամ կը կանչէր ամէն օր, Ծնունդին ու Կաղանդին ալ, առտու կանուխ, դիշերով, կամ՝ արշալոյսէն ճիշդ առաջ:

Հիմա ամէն բան խախտած, եղծանած, փլած ու աւերակ է տղուդ մէջ: Այս բոլորը պատահեցաւ մէկ անդամէն, մէկ օրուան մէջ, ամառնային առաւօտ մը: Հաղար ինը հարիւր տասնեւհինդի առաւօտ մը...

Բայց երբ տօնական օրերը մօտենան, մէջս դրած հաւատքիդ յիշատակը կ'արթննայ յանկարծ եւ՝ խունկի յամեցող բուրումի մը պէս՝ կը պարուրէ զիս ու կ'ողողէ հոգիս:

Նորէն, արշալոյսէն առաջ, հետդ աղբիւր կը քալեմ Նոր Տարիի դիշերը: Նորէն դուն բարձր հասակովդ կ'ընթանաս քովէս, ու ձիւնը, մեր ոտքերուն տակ, մեղմօրէն կը ճարճատէ: Պզտիկ ձեռքերս ափիդ մէջ կ'առնես տաքցնելու, եւ շրթունքներդ մեղրահամ բառեր ունին «մանչուդ» համար:

Ճուրտին մէջ դողահար, միշտ քովէդ, կը հասնինք աղբիւր, ուր, դուռին մէջ, ջուրը կ'երդէ անխռով: Դո՛ւն «դարի կու տաս աղբիւրին, որ ան բարի տայ մեղի» ու կուժը կը բռնենք դէմը ծորակին:

Ջուրը յորդառատ կը հոսի՛: Ոսկեհոսումի պահն է, այն թանկագին ու հազուագիւտ պահը, երբ, տարին մէկ անդամ, Հայաստանի բոլոր աղբիւրներէն կարճ, շատ կարճ պահ մը, ջուրի տեղ ոսկի կը հոսի: Ի՛նչ խօսք

որ բնաւ ալ, մայր ու տղայ, չյաջողեցանք բռնել աւանդական այդ կարճ ու սրբազան պահը, քայց այդ խորհրդաւոր կէս դիշերին առնուած ջուրն իսկ, զոր խնամքով կը բերէինք տուն, համակ «պերեֆէք» էր եւ օրհնութիւն: Լման տարին մեր ամբարները կը մնային լեցուն եւ օճախը՝ վառ:

Ինքնին աշխատանք մը այդ ջուրը տուն բերելն ալ...:

Տուն կը մտնենք մեղմաձայն: Տաքուկ ու բուրդէ անկողնիս մէջ կ'ուն-կընդրեմ տան նահապետի ոտնաձայնին: Պիտի գայ ան աս դիշեր, բոլոր նահապետները իրենց իններուն այցի կ'երթան այս դիշեր: Արդէն ճրագը վառ ենք ձղեր պատուհանին մէջ, անոր ըսելու համար, թէ իրենները իր գալուստին կը սպասեն, թէ օճախը վառ է ու կրակը՝ ճարճատուն անոր մէջ:

Ու ան կու գայ: Ձերմակ ու բարի, իր օրհնութիւնը կը թաւիէ ապրողներուս վրայ, որ մինչ ճրագը ամէն տարի, Նոր Տարուան դիշերը, վառ մնայ պատուհանին մէջ ու ծուխը բնա՛ւ, բնա՛ւ չպակսի երդիքէն:

***

Հիմա ա՛լ չկայ մեր երդիքը ու օճախը մարած է. չար մարդիկ քանդեցին զանոնք: Անոնց տեղ ու փլած պատերուն վրայ, եղիճներ կը բուսնին ու անոնց մէջ ըոյն դրած մոդէռներ կ'ապրին: Ա՛լ տունին նահապետը ձիւնամրրիկին մէջէն այցի չի գար իրեններուն: Ա՛լ մեր աղբիւրը չ'երգեր դուռին մէջ ու պատուհաններու մէջ ճրագներ չեն վառիր՝ դինք առաջնորդելու...

Որո՞ւ եւ ի՞նչպէս գայ խեղճ ծերունին: Ահա ես, ծովերով հեռու հայրենիքէն՝ յիշատակներով ու յուզումով տանջահար: Ձիւնապատ անտառէ մը կտրուած ծառ մը մահամերձ է հիւրանոցիս մէկ անկիւնը, եւ ճաշարանի սեղանիս վրայ հիւթեղ եւ արեւահամ նարինջներու դէզ մը կը բուրումնաւէտէ ջերմ օդը: Աղբիւրը մինչեւ խոհանոցս է եկած եւ պատուհանիս փեղկերը ամուր փակուած են դուրսի ցուրտին դէմ: Օճախիս մէջ ո՛չ ծխնելոյզ կայ, ոչ ալ՝ կրակ: Ա՛լ հիմա աղբիւր երթալու եւ աղբիւր կաղանդելու սովորութիւնը յիշատակ է միայն եւ մայրս՝ Թիւրքիոյ կամ Ֆիւրտիստանի անծանօթ մէկ անկիւնը, անաղօթք դերեզման:

Հաւատքս մեռած է եւ հոգիս պղտորած: Օտար այս երկնքին տակ կ'ապրիմ անբաղձալի հիւրի մը պէս: Ու երբ դիշերը ուննկնդրել փորձեմ նահապետի ոտնաձայնին, անոր տեղ, կաթնաւալճառի ձիւն սմբակներուն ծանր աղմուկը պիտի լսեմ բարձիս տակ:

Բայց այս դիշեր, բարի՛ մայր, ե՛ս, քու կարօտահար ու պանդուխտ զաւակդ, ամէն քէն մոռցած երկնքին դէմ, մանկութեանս օրերուն քու լնծի սորվեցուցած պարզուկ ու միամիտ աղօթքդ կրկնելէ ու խաչակնքելէետք, ճրագը պիտի չմարեմ ամէն օրուան պէս: Ճրագը պիտի չմարեմ, բարի՛ մայր, զայն պիտի տանիմ դետեղելու պատուհանին առջեւ ու հոն, մինչեւ լոյս, պիտի չողայ ան:

Պիտի չողայ հոն, որպէսզի, է՛հ, ո՞վ դիտէ, եթէ պատահի որ նահապետը գայ, տեսնէ որ դեռ իրեն ու իր բերելիք օրհնութեան կը սպասեմ:

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

ԱՐԱՄ ՀԱՑԿԱԶ (Ծն. 1900)

Բուն անունով՝ Արամ Ջեբեմեան: Ծնած է Շապին Գարահիսար, ուր կը յաճախէ նախակրթարան, բայց չ'աւարտեր զայն:

1915-ին կ'ահսորուի եւ հինգ տարի կ'ապրի թուրքերու եւ ֆիւրտերու մօտ, իբրեւ փայտահատ, երկաթագործ, սպասաւոր:

1919-ին կը փախչի Պոլիս. ամիս մը կօշկակարութիւն կ'ընէ, ապա մէկուկէս տարի կ'ուսանի կեդրոնական վարժարանի մէջ, հայերէնի ուսուցիչ ունենալով Յակոբ Օշականը:

1921-ին կ'անցնի Ամերիկա եւ կը զբաղի փորագործութեամբ:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ.— «Շապին Գարահիսարի ինքնապաշտպանութիւնը», «Ցեղին ձայնը»:

Արամ Հայկազ հինն ու նորը միախառնող եւ ցեղին հոգին հանդարտօրէն դրսեւորող գրող մըն է:

ԲԱՌԱՐԱՆ — *Անդ* — մշակուած կամ մշակելի հող, արտ, դաշտ: *Շաւիղ* — երթուդարձով կազմուած բարակ ճամբայ: *Բնդմնաւոր* — պտղաբերելու ընդունակ, պտղաբեր: *Եղծանել* — աւրել, վնասել: *Պարուրել* — 1. շուրջանակի պատել: 2. պարունակել: *Պերճքէթ* — օրհնութիւն: *Եղիճ* — խայթող մազմզուկներով ծածկուած տունկ, կճան:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. Գրութեան առաջին պարբերութեան մէջ, ի՞նչ բաներ կը յիշէ հեղինակը: 2. Իր ծննդավայրին ի՞նչ բաներուն հանդէպ կարօտ կը յայտնէ երկրորդ պարբերութեան մէջ: 3. Կաղանդին ինչո՞վ ծածկուած կ'ըլլար հեղինակին ծննդավայրը: 4. Ե՞րբ խախտած է Արամ Հայկազին երջանիկ կեանքը.— Ինչո՞ւ: 5. Կաղանդի կէս գիշերին ո՞ւր կ'երթային մայր ու տղայ: 6. Ըստ աւանդութեան, աղբիւրներէն ի՞նչ պիտի հոսէր կաղանդի կէս գիշերին: 7. Ինչո՞ւ չուր բերելու կ'երթային կաղանդի կէս գիշերով: 8. Աղբիւրէն դարձին ո՞վ կու գար տուները օրհնելու: 9. Ամերիկայի մէջ հեղինակը ինչո՞ւ չի կրնար չարունակել ծննդավայրին սովորութիւնները: 10. Արամ Հայկազ ինչի՞ նման կ'ապրի օտար երկինքի տակ:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Խօսիլ հայկական սովորութիւններու եւ աւանդութիւններու մասին: 2. Բացատրել թէ ինչո՞ւ թախիծ ու կարօտ կայ առհասարակ հայ հեղինակներու գրութեանց մէջ: 3. Արամ Հայկազի գրականութիւնը: 4. Ցուշագրութիւն, գիւղագիրներ, չապրուած մանկութեան կարօտ:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ.—

Առանձինն սիւնակներու մէջ խմբեցէք գրութեան մէջ գործածուած Սահմանական եւ Ստորադասական եղանակներու ներկայ ժամանակով արտայայտուած բառերը:

23.— ԳԱՋԵԼ ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Մանկութիւն իմ ճնիշագին, ես ճեզ ի՞նչպէս մոռանամ,
Ցաւով լցրիր իմ հոգին, — ես ճեզ ի՞նչպէս մոռանամ:

Դեռ չծաղկած թօշնեցիր, հանգար ինչպէս որբ մանուկ,
Կարօտ խինդի կրակին — ես ճեզ ի՞նչպէս մոռանամ:

Պահմտոցիկ խաղ չարիր, թիք-ես, ծաղիկ չտեսար,
Կարկտահար սոխակ իմ, — ես ճեզ ի՞նչպէս մոռանամ:

Կարօտ, նարօ՛տ մնացիր ճեզ ժպտացող աչերի,
Մայրական ջերմ գգուանքին, — ես ճեզ ի՞նչպէս մոռանամ:

Մրրիկ պայթեց ճո գլխին, խնդութեան սուլ մնացիր,
Վշտի թրով ճեզ զարկին, — ես ճեզ ի՞նչպէս մոռանամ:

Ու հիմա, երբ նայում եմ մանկանս անուշ աչերին,
Դէմս ես կանգնում անմեկին, — ես ճեզ ի՞նչպէս մոռանամ:

Կ'ուզէի ճեզ հանդիպել այս խանդավառ օրերին,
Ճեզ արեւ տալ, իմ անգին, — ես ճեզ ի՞նչպէս մոռանամ:

Կ'ուզէի, բայց, ա՛լս, ափսոս, գիտեմ, որ էլ ոչ մի օր
Ես չես դառնայ դու կրկին, — ես ճեզ ի՞նչպէս մոռանամ:

ՍԱՐՄԵՆ

ԲԱՌԵՐ.— *Գազել* — ոտանաւորի ձեւ, ուր առաջին երկտողին վերջաւորութիւնը կը կրկնուի յաջորդ զոյգ տողերուն: *Հանդիլ* — մարիլ, շիջանիլ: *Պահմտոցիկ* — պահուըտուք: *Անմեկին* — 1. անբաժանելի: 2. ինչ որ կարելի չէ բացատրել. անբացատրելի:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. Ի՞նչ բանի մասին կը խօսի բանաստեղծը: 2. Ի՞նչպէս անցած է անոր մանկութիւնը: 3. Բացատրեցէք երկրորդ երկտողեակը: 4. Ի՞նչ ըսել է «մրրիկ պայթեց քո գլխին»: 5. Ի՞նչ կը հասկնաք «վշտի թրով քեզ զարկին» ըսելով: 6. Ի՞նչ պիտի ընէր բանաստեղծը, եթէ կարենար դա՛րձեալ մանկանալ: 7. Խանդավառ ո՞ր օրերուն կ'ակնարկէ Սարմեն: 8. Ի՞նչպէս կազմուած է բանաստեղծին գրչանունը: 9. Ստուգաբանեցէք պահմտոցիկ բառը:

ՍԱՐՄԵՆ (Ծն. 1901)

Բուն անունով Արմենակ Սարգիսեան: Ծնած է Ռշտունիք գաւառի Պախուանց գիւղին մէջ:

Սարմենի ծնողները զոհ կ'երթան թուրքերու կազմակերպած ջարդերուն: Հայ գաղթականներուն հետ կ'անցնի Անդրկովկաս: Կը մնայ զանազան որբանոցներու մէջ:

Երկրորդական ուսումը կը ստանայ Լենինականի. 'ևակ բարձրագոյն ուսումը՝ Երեւանի մէջ: Կը զբաղի ուսուցչութեամբ:

Գրել սկսած է կանուխէն: Առաջին հատորը լոյս տեսած է հասն տարեկանին:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Դաշտերը ժպտում են», «Թռիչք», «Աստղեր», «Ծաղկունք», «Սրտի ձայնով». «Հայրենի տուն», «կարօտի կրակներ»:

Գրած է միայն բանաստեղծութիւններ: Հայրենի բնութիւնը եւ կեանքը երգած է բնաբոյս կերպով:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Արդարացնել էերթուածին մէջ տարածուող թախիծը: 2. Ինչո՞ւ մանկութիւն չունեցաւ ամբողջ սերունդ մը: 3. Ո՞ւր եւ ի՞նչպէս անցաւ այդ անբնական մանկութիւնը: 4. Խօսիլ մեր միջին սերունդի կեանքին դժնդակ պայմաններուն մասին:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—

Ա. Արտագրել էերթուածին մէջ գործածուած Սահմանական եղանակի անցեալ կատարեալ բայերուն եզակի Գ. դէմքը եւ անոնց դէմ դնել արեւմտահայերէն համապատասխանները:

Բ. Արտագրել սեռական եւ տրական հոլով ունեցող գոյականները եւ անոնց դէմ դնել արեւմտահայերէն համապատասխանները:

24.— ԱՌՈՒՆԵՐ

Ցուշերիս մէջ կարկաչող արծաթաջուր առուներ,
Իմ մանկութիւնն է լալիս ձեր ջրերում լուսաշող,
Առկայծում է, ցոլցլում՝ ինչպէս աստղը մշուշում,
Եւ թաւալում է ձեզ հետ դէպի անյա՛յտ հեռուներ:

Քանի՛ ուռի է լացել ձեր ափերին գլխիկոր,
Քանի՛ մանուկ ծերացել, ու քանի՛ ծեր է անցել,
Բայց դուք շռայլ շաղ տալով անհատնելի ձեր գանձեր,
Միշտ մանկան պէս երջանիկ, անմահութեան նոյն երգով —

Թուչկոտում էք՝ մաշելով կեանքի ափեր, գարուննե՛ր,
Արծաթաջուր, խոխոջուն, ո՛վ առուներ, առունե՛ր...

Տարէք գէթ երգս ձեզ հետ՝ դէպի անհո՛ւն հեռուներ...:

ՎԱՀՐԱՄ ԱԼԱԶԱՆ

ՎԱՀՐԱՄ ԱԼԱԶԱՆ (Ծն. 1901)

Բանաստեղծ, վիպագիր, խմբագիր:

Բուն անունով՝ Վահրամ Գաբուզեան: Ծնած է Վան, ուր կը ստանայ իր նախակրթութիւնը: Միջնակարգ եւ բարձրագոյն ուսում չէ ստացած: Ինքզինք կազմաւորած է ինքնաշխատութեամբ:

Ս. Համաշխարհային պատերազմին կը գաղթէ իր հայրենակիցներուն հետ: Կը հաստատուի Երեւան: Զրկուելով ծնողքներէն՝ կը դառնայ գիւնետան սպասաւոր, յետոյ՝ գրաշար, ապա՝ տպարանի տեսուչ: Տպարան աշխատած ատենն է որ կը սկսի գրել:

1932-ին կ'ընտրուի Հայ Գրողներու Միութեան Նախագահ: Կը խմբագրէ «Գրական թերթ»ը:

Ալազան ունի բաւական ուշի չափածոյ եւ արձակ գործեր:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — Բանաստեղծութիւններ են «Կառուցումի եւ յաղթանակի երգերը», «Պայքար», «Բանաստեղծին սիրտը», «Հորիզոններ»:

Վէպեր են «Վաթսուներորդ հորիզոնում» եւ «Հիւսիսային աստղ»:

ԲԱՌԵՐ.— *Առկայծիլ* — հազիւ վառիլ, մարմրիլ: *Ցոլցլալ* — լոյս տալ, փայլիլ: *Շաղ տալ* — ցրուել, սփռել: *Խոխոջուն* — շառաչող, կարկաչող (ջուրի ուժեղ ձայն):

25.— ԷՆ ՏԱՐԻՆ

Հողն աճուժ էր,
Փողն աճուշ էր,
Կեանքը դառն էր էն տարի,
Հողի մարդը
Աչքի փուշ էր,
Ահը սրտում էն տարի:
Սովի առաջ
Դուռը բաց էր,
Աչքը բաց էր էն տարի,
Ոչ կարող էր
Յաւը լացել,
Ոչ էլ բախտը՝ էն տարի:

Աշխարհը վառ
Բոցերի մէջ,
Մահ, կոտորած՝ էն տարի,
Կրակը բէժ,
Աղհատը խեղճ,
Մերկ ու սոված՝ էն տարի:
Ջահել–ահել
Կռուի տարաւ,
Գիւղը դաստարկ էն տարի,
Հողը մնաց
Առանց վարել,
Արտը՝ կծղուն էն տարի:

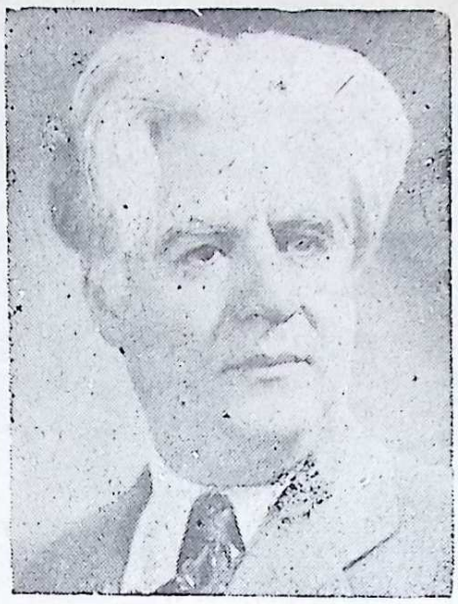
Սովը եկաւ՝
Դուռը բաց էր,
Ողբ ու լաց էր էն տարի,
Մահը եկաւ՝
Ով ամնաց էր,
Արբեց տարաւ էն տարի:
Արբեց տարաւ,
Ու գիւղերից,
Մահը կուշտ էր էն տարի,
Կեանքը ծանր
Դժոխք դառաւ
Արեւ չկայր էն տարի:

Ու հիմա երբ
Միտք եմ անում
Բերբը առատ էս տարի,
Արտը հոսուն
Հետս խօսում,
Ծիծաղում է էս տարի.
Ու հասկերի
Ծփանքից մեղմ
Ինձ են նայում հազար դէմք,
Նրանք ընկած
Ընկերներս են,
Որ մահացան էն տարի:

Նրանք կարծես
Բարձրանում են,
Օրօրւում են ու ժպտում,
Ու կարծես թէ
Արտերը մեր
Նրանց արեամբ են փթթում.
Ու կարծես թէ
Վարդերն երկրի
Նրանց ծիծաղը լինի,
Ու կարծես թէ
Նրանց հետ լուռ
Զրուցում եմ ես հիմի:

Հողն աճուշ է,
Երգն աճուշ է,
Կեանքը՝ ուրախ էս տարի,
Հողի մարդու
Աչքը կուշտ է,
Ահ չունի նա էս տարի.
Ահ չունի նա էս տարի.
Երգ ու խնդում
Մեր սրտերում,
Կեանքը մերն է էս տարի,
Փառք մեր բերքին
Ջեռքին, երգին,
Փառք մեր կռուին է՛ս տարի:

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐԵԱՆ

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐԵԱՆ (Ծն. 1902)

Բանաստեղծ, արձակագիր, թատերագիր եւ թարգմանիչ:

Ծնած է Թաւրիզ, ուր կը ստանայ նախնական եւ միջնակարգ ուսումը:

Երկու տարի կը գրաղի ուսուցչութեամբ:

1922-ին կ'անցնի Լենինական, ուր դարձեալ կը գրաղի ուսուցչութեամբ, մինչեւ 1926: Կը տեղափոխուի Երեւան եւ կը պաշտօնավարէ զանազան թերթերու խմբագրատուներու մէջ: 1935-էն ի վեր կը գրաղի միայն գրականութեամբ:

Գրել սկսած է աշակերտական շրջանէն:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Շիրակի հարսանիքը», «Երկիր Խորհրդային», «Միջօրէ», «Բանաստեղծութիւններ», «Հրաշայլի սերունդ»:

Պատմուածքներու ժողովածոյ է «Պատմուածքները», իսկ վիպակ է «Օտար մարդը»:

Թատերգութիւններ են «Երեք երգ», «Անտառի խորքում», «Խաղաղութեան զանգը» եւ «Զրպարտութիւն»:

Թարգմանած է բազմաթիւ բանաստեղծներէ:

ԲԱՌԵՐ.— *Թէժ* — սաստիկ տաք, կարմրած: *Ջահել-ահել* — երիտասարդներ: *Կծղել* — ցորենի եւ գարիի արտերուն խիստ հասունցնալով չորնալը, երբ հատիկները կը սկսին թափթփիլ: *Փթթիլ* — տերեւներ ու ծաղիկներ արձակել. ծաղկիլ:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. Հայաստանի մէջ կեանքը ի՞նչպէս էր այն տարի: 2. Ի՞նչպէս կ'ապրէին մարդիկ: 3. Ի՞նչ պատահեր էր այն տարին: 4. Ո՞ւր գացեր էին երիտասարդները: 5. Ի՞նչ ազգաներ պատահեցան մեր աչխարհին: 6. Կեանքը ի՞նչպէս կը ներկայանար թերթուածին գրուած տարին: 7. Բանաստեղծը ի՞նչ բաներու մէջ կը տեսնէ իր մահացած ընկերները.— Ինչո՞ւ:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Խօսիլ մեր հայրենիքին նուաճումներուն մասին: 2. Գեղամ Սարեանի գրականութիւնը: 3. Խորհրդային բանաստեղծներուն մշակած նիւթերուն գլխաւոր թեմաները.— Ինչո՞ւ: 4. Մատնանշել հերթուածին ներքին երաժշտականութիւնը, հաղորդականութիւնը, անմիջականութիւնը:

26.— ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Ապրիլի տաք ու չոյող առաւօտ է քարէ հսկայական քաղաքին վրայ. Հալէ՛պ, ինչքա՜ն դեղեցիկ ու զարհուրելի ես դուն իմ մտածումիս մէջ:

Սալայատակուած նեղ ու ոլորուն ճամբաներուն վրայ բազմութիւնը կը յորդի աղմուկով ու անվերջ: Արեւելքը խռովիչ է ու մութ՝ Հալէպի փողոցներուն մէջ: Երկաթապատ ու ամուր դռները, որոնք միշտ փակ են դուրսի նայուածքներուն առջեւ, բացուած են իրենց ծխնիներուն վրայ՝ պարնան արեւը ամբողջականօրէն ընդունելու համար: Պատերուն տակ, ցնցոտիներու մէջ փաթթուած, աքսորական ու թափառական Հայեր արեւի լոյանք կ'առնեն: Իրենց տխուր ու անհաւատ դէմքերուն վրայ հարաւային արեգակը կենճիւի պէս կը բեկբեկի:

Ես ու ինճմէ աւելի տարէց ընկեր մը կը քալենք տխուր ու մտածկոտ: Կ'երթանք ջուր կրելու: Երկուքիս ալ ուսերուն վրայ կը հանդչի ջուր կրողներու յատուկ փայտը, որուն երկու ծայրերէն կախուած են նաւթի պարպուած թիթեղները: Երկուքս ալ բոպիկ ենք ու դլխաբաց: Ապրիլեան արեգակը տաքցուցած է սալայատակը, ու մենք տեսակ մը մութ ու դառն հաճոյքով կը քալենք քարերուն վրայէն, որոնք մեր ներբաններըը կ'այրեն:

Ահաւասիկ հիւանդանոցի կամարածածկ ու նեղ փողոցը, որ կը բացուի քաղաքի կեդրոնական հրապարակին վրայ: Արեւելքի մէջ ամէն փողոցի չուն իր չրջանակն ունի, ուր կրնայ իր ամբողջ ուժովը հաչել: Մենք ալ չունի նման ընտանի ենք այս սահմաններուն մէջ ու տեսակ մը միրական. այլապէս ինչպէ՛ս պիտի համարձակէինք հայրենական երգ մը երգել բարձրաձայն ու թող տալ որ մեր ձայնը արձագանգէ կամարին տակ:

Կը հասնինք հրապարակը աղբիւրին առջեւ. անօթի ենք: Գիշերուընէ քանի մը դրամի կտոր մնացած է գրպաննիս: Կը յառաջանանք մինչեւ ժամացոյցին դէմը դտնուած Սասունցիներու փուռը ու վայրկեան մը դիրք կը բռնենք թարմ ու սպիտակ հացերու չեղջին առջեւ:

Ի՜նչ տխուր բան է անօթի ըլլալը: Անկուշտ ու ագահ աչքերով կը դիտենք արեւելեան բոկեղները, որոնց վրայ չուչմայի հատիկները արեւին ճառագայթներուն տակ կը վառվռին: Դրամնիս քիչ է, քաղցերնիս անչափ: Չենք հեռանար, մինչեւ որ մեզ չվռնտեն:

— Աղքատ մարդոց հաց անգամ չեն ծախեր, — կ'ըսէ ընկերս դառնացած:

Ցանկարծ սուր ձայն մը դիս կը կանչէ: Սեւ վարշամակի մէջ փաթթուած երիտասարդ ու քիչ մը թանձր դէմերով կիներ են, որ կ'առաջարկէ ջուր կրել իրենց տունը: Կը հարցնեմ տեղը: Հեռու է: Սովորական դինին եռապատիկը կ'ուզեմ՝ կէսը ստանալու յոյսով. կը համաձայնի տալ ուզածս ամբողջ: Զարմանալի՛: Ինչպէ՛ս կարելի է ջրկիրին հետ չսակարկել:

Խոշոր ու արագ քայլերով կը վերադառնամ աղբիւր, կը լեցնեմ թի-

թեղներս ու կը հետեւիմ կնոջ: Կ'անցնինք պողոտան ու կը մտնենք կողմնակի փողոց մը: Ինչո՞ւ եւ ի՞նչ բանէ կը կասկածիմ, չեմ գիտեր, բայց անհանգիստ եմ բեռանս տակ: Մետաքսէ վարշամակին տակ փաթթուած կինը կը քալէ արագ, ես բեռան տակ կքած կը դժուարանամ հետեւիլ իրեն: Ինչո՞ւ կը տխրիմ ու լալու անորոշ ցանկութիւն մը կ'ունենամ, չեմ գիտեր:

Կը հասնինք: Փողոցը քաղաքի այս մասին մէջ դիշերուան պէս մութ է ու հողի պէս խոնաւ: Կարծես կը մսիմ: Յոգնած եմ ու քրտնած: Ծունկերս կը կթոտին բեռան տակ ու տխուր ու վախկոտ մտիկ կ'ընեմ սրտիս, որ նոր ղարնուած թռչնիկի մը սրտիկին պէս կը տրոփէ:

Կարծես ամբողջ փողոցը դինետուն մը ըլլար, այնպէս դինի կը բուրէ բակերէն: Արեւելեան մեղեդիներ կը լսուին խորերէն, ու ջութակ մը դինով ու տրտում եղանակ մը կու լայ: Ինչո՞ւ այսպէս ցաւառիթ ու մութ է ամէն բան այստեղ:

Այնպէս կը վախնամ աղմուկէն, ջութակի երգէն, արեւելեան մեղեդիներէն, որ կ'ուզեմ ետ դառնալ որբանոց՝ երեսս ի վար խշտիկիս վրայ իյնալու ու արտասուելու համար: Բայց կը քալեմ ու կը մտածեմ ու չեմ գիտեր, ինչո՞ւ միտքս կ'երթայ կորսուած անցեալին. կը յիշեմ մեր տունը, պարտէզն ու հորը, հորին վրայ չուք ընող սալսիինա'ն: Կ'ուզեմ լալ: Չեմ կրնար: Աչքունքը կու դայ մինչեւ կոկորդս ու հեռուներէն՝ աղօտ ու չար մշուշին մէջէն՝ մայրիկիս բարի ու դեղեցիկ դէմքը կ'երեւի, եւ անոր սիրելի անունը կը կախուի շրթունքներէս:

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

ԲԱՌԵՐ.— *Սալայատակել* — ողորկ քարերով գետինը ծածկել, սալարկել: *Բեկբեկիլ* — 1. կտոր-կտոր ըլլալ: 2. ծռիլ (ձայնի, շարժումներու): *Բոկեղ* — կլոր փափուկ հաց՝ իւղով կամ ռուպով պատրաստուած: *Շուշմայ* — մէկ մեքր բարձրութեամբ բոյս մը, որ կու տայ ձուաձեւ փոքրիկ հատիկներ, որոնցմէ ազնիւ ձէթ կը ստացուի: Թէ՛ բոյսը եւ թէ հատիկները շուշմայ կը կոչուին: *Վարշամակ* — 1. գլուխ կապելու թաշկինակ, կտոր: 2. սեւ այն հագուստը, որով իսլամ կիներ կը ծածկուին տունէն դուրս ելած պահուն: *Կթոտիլ* — տկարանալ, թուլնալ: *Խշտիկ* — պառկելու գէշ տեղ, խեղճուկ անկողին: *Սարսիինայ* — 1. մասնաւոր ձող, որուն վրայ կը մագլցի որբատունկը: 2. բակի կամ տանիքի վրայ տարածուած որբատունկ:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. *Հեղինակը ի՞նչ պարագաներու տակ Հալէպ կ'իյնայ:* 2. *Նկարագրեցէք քաղաքը, բնագրին հաւատարիմ մնալով:* 3. *Ինչ գործով կը զբաղէր Շուշանեան:* 4. *Ո՞ւր կ'երթայ ան:* 5. *Ամենէն աւելի ինչ բանի վրայ կը կեդրոնանայ ուշադրութիւնը.— Ինչո՞ւ:* 6. *Ո՞վ գործ կ'առաջարկէ իրեն:* 7. *Ինչպիսի՞ թաղերէ կ'անցնի ջրկիրը:* 8. *Ի՞նչ ընելու վախէն կ'ուննայ Շուշանեան:* 9. *Ի՞նչ կը յիշէ:*

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ (1902 — 1941)

Բանաստեղծ, արձակագիր եւ վիպագիր:

Ծնած է Ռոտոսթոյ: Հազիւ նախակրթարանը աւարտած՝ կը տեղահանուի իրեններուն հետ եւ մանուկ հասակէն կը ճաշակէ աքսորի բոլոր դառնութիւնները: Կ'ապաստանի Հալէպ, ուր կ'ապրի հազար զրկանքներով:

Զինադադարէն ետք կ'անցնի Պոլիս. ապա՝ կը մտնէ Արմաշի երկրագործական վարժարանը: 1920-ին, վարժարանին հետ կը փոխադրուի Հայաստան: Հ. Հանրապետութեան անկումէն ետք կը փախչի Պոլիս:

1922-ին կ'անցնի Ֆրանսա: Ատեն մը կ'աշխատի գործարաններու մէջ: Կը յաջողի ուսանիլ երկրագործական մասնագիտական ուսումնարաններու մէջ:

1930-էն ետք, իբրեւ ուսուցիչ եւ փոխ-տնօրէն կը պաշտօնավարէ Ֆրանսայի գաւառական կարգ մը վարժարաններուն մէջ:

Հիմնադիրներէն է «Մենք» եւ «Մարտկոց» հանդէսներուն:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Օրերը գեղեցիկ չեն», «Գարնանայիճ», «Ամրան գիշերներ», «Մթին պատանութիւն», «Դառն հացը» եւ «Ճերմակ վարսեհիկ»:

Վազգէն Շուշանեան կը մնայ արտասահմանի մեր գրականութեան ամենէն տիրական եւ ուժեղ դէմքերէն մին:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Տալ Շուշանեանի գրականութեան գլխաւոր երեսները: 2. Ծանրանալ կարօտի, թախիծի եւ ափսոսանքի երակներուն վրայ: 3. Անդրադառնալ հեղինակին կարգ մը սիրելի թեմաներուն — մայր, հոյր, հայր, կորսուած ծննդավայր եւ չապրուած մանկութիւն: 4. Այլ գրութիւններու ընթերցումով ցուցադրել հնարական ու տաք ոճը, ներդաշնակ եւ գեղեցիկ լեզուն: 5. Յուզականութիւն, բայց ո՛չ լալկանութիւն: 6. Առնական եւ արժանաւոր կեցուածք հասարակական հարցերու նկատմամբ: 7. Ածականներու եւ մակբայներու առատ գործածութիւն:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—

Ա. Ի՞նչ է *կամարածածկ* բառին ուղիղ ձեւը:

Բ. Կը ճանչնա՞ք հետեւեալ համեմները.— պղպեղ, տաճդեղ, կինամոն, մեխակ, գինձ, համեմ (պահար), սեւգնտիկ, անիսոն, անանուխ, սամիք եւ չաման:

27.— ԵՐԿԻՐ

Երկիր, դաշտային կարմիր ծաղիկ,
Քո արմատները քերրի հողում,
Երկի՛ր, դու շնչող, կապոյտ թախիծ,—
Քո բացուող օրն է իմ դէմ շողում...:

Դու բարձրանում ես որպէս միրաժ,
Բայց հոգի ունես, ունես մարմին,
Յառնում ես ահա որպէս հրաշք,
Եւ որպէս արե՛ւ հրակարմիր:

Յառնում ես մայթում, հանդում, արտում
Եւ խրճիթներում այս հողեղէն,
Ու տարածւում է ուժը մարդու
Հողերիդ վրայ՝ որպէս հեղեղ:

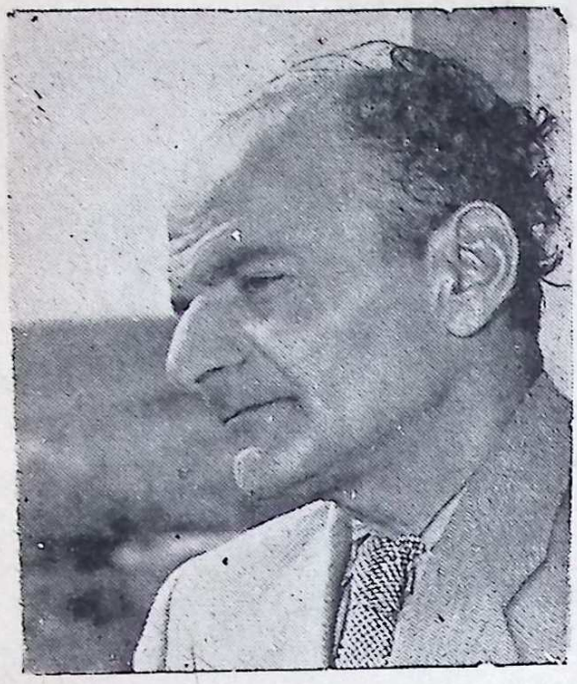
Ծլում է երգդ նոր ու բիւրեղ,
Ու կը բացուի նա որպէս վարդ,
Ջուարթ եռանդով պիտի բուրէ
Հողերի վրայ նոր, արգաւանդ...

Երկրային ներկայ, նո՛ր առաւօտ,
Նո՛ր ծիլեր՝ աճող քերրի հողում,
Իմ ելնո՛ղ երկիր, նո՛ր իմ կարօտ,
Քո բացուող օրն է իմ դէմ շողում:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

ԲԱՌԵՐ.— *Միրաժ* — անապատներու մէջ պատահող երեւոյթ, երբ հորիզոնէ դուրս գտնուող առարկաները կ'երեւին օդին մէջ՝ շրջուած ձեւով. կրկներեւոյթ: *Յառնել*— բարձրանալ, յարուքիւն առնել: *Արգաւանդ* — առատ բերք տուող. բերրի, պտղաբեր:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. *Ի՞նչ ըսել է կապոյտ թախիծ, միրաժ, հրակարմիր:* 2. *Ինչո՞ւ դաշտային կարմիր ծաղիկի կը նմանցնէ երկիրը:* 3. *Ըստ բանաստեղծին երկրին ո՞ր մասերը վերջէն կ'արձանագրեն:* 4. *Դ. համարին մէջ ի՞նչ վերադիրներ տրուած են երգին եւ հողին.— Ինչո՞ւ:*

ԳՈՒՐԳԻՆ ՄԱՀԱՐԻ (Ծն. 1903)

Բանաստեղծ, երգիծաբան, վիպագիր:

Բուն անունով՝ Գուրգէն Անեմեան: Ծնած է վան, ուր կը ստանայ նախակրթութիւնը:

1915-ին կոտորածի ատեն իրեններուն հետ կը գաղթէ Կովկաս, ուր կը մնայ զանազան որբանոցներու մէջ:

1919-ին կը մտնէ Երեւանի թեմական վարժարանը, ապա կը հետեւի համալսարանի պատմագիտական ճիւղին:

Սկսած է գրել որբանոց գտնուած միջոցին, առաջնորդ ունենալով Զարեհը:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — Բանաստեղծութիւններ են «Շիրակի ջրանցքը», «Բարտիներ», «Կէս գիշերից մինչեւ առաւօտ» եւ «Մրգահաս»:

Վէպ է «Մանկութիւն եւ պատանեկութիւն»:

Սովետական Հայաստանի սկզբնական 15 տարիներու ամենէն ճնարական բանաստեղծն էր Մահարի:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ· — 1· Ցիշել այն բանաստեղծները, որոնք կը ստեղծագործէին մեր հայրենիքին խորհրդայնացման առաջին շրջանին: 2· Ծանրանալ տաղանդաւորներուն վրայ: 3· Մահարիին տեղը այդ խումբին մէջ: 4· Մահարիին յաջողութիւնը արձակի մէջ: 5· Մահարի որպէս երգիծաբան: 6· Կրներ կարդալ «Մանկութիւն եւ Պատանեկութիւն» հատորէն: 7· Լեզուական առանձնայատկութիւններ· հիւմուրի առկայութիւն արձակին մէջ:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ· —

Ա· Արձակի վերածեցէք ճերքուածը:

Բ· Ընդգծեցէք ադճատ, միջակ եւ հարուստ յանգերը:

Գ· Տուէք հոմանիշները *կապոյտ, թախիծ, չողալ, խրճիթ, բիւրեղ, ղուարթ, արդաւանդ* բառերուն:

28.— ԱՆԼՈՒԵԼԻ ՋԱՆԳԱԿԸ

Անակնկալ կերպով, Բեմալ Աթաթիւրք խորհրդակցութեան կը հրաւիրէ իր նախարարները, առաւօտ մը մուքենուլուսուն, եւ անոնց առջեւ կ'արտասանէ հետեւեալ ճառը, զոր ես կ'ամփոփեմ.

— Ինչո՞ւ համար Հայերը այսքան հայրենասէր են: Ինչո՞ւ համար՝ կ'ըսեմ ձեզի: Խռոված էի պիշերը եւ մտահոգ: Հայոց հայրենասիրութիւնը արտակարգ կը թուի ինծի. ինծի կը թուի աննախընթաց եւ անմարդկային: Չէ՛, կարելի չէ՛ սովորական եւ ընթացիկ բացատրութիւն մը տալ իրենց այդ ղազացումին: Հայոց կրած վերջնական պարտութենէն ետք, պէտք է գտնուի ուրի՛շ պատճառ մը, որ դեռ զօրութիւնն ունի ղազացում մը այս համեմատութեամբ մեծցնելու: Ո՞րն է այդ պատճառը: Պէտք է գիտնանք զայն եւ գործենք ըստ այնմ:

Խորհրդակցութիւնը կը կատարուի, կը տրուին որոշումներ, կ'արձակուին հրամաններ — ծածկագիր եւ պաշտօնական: Թէեւ Թուրքերուն երկաթեայ պրպտումները ապարդիւն կը մնան, բայց հարցը կը յաջողի լուծել Տոքթ. Զիպերման, Անգարայի բժշկական համալսարանին մարդակազմութեան դասախօսը:

Գերման Պրոֆեսորը երբ կ'առաջնորդուի Զանքայա եւ դէմ առ դէմ կու գայ Բեմալի հետ, կ'ըսէ անոր.

— Հայոց հայրենասիրութեան պատճառը յաջողեցայ գտնել, ոչ թէ անոր համար որ ձեզմէ աւելի մտացի էի, այլ պարզապէս դիպուածը օգնեց ինծի:

Բեմալ փաչա գոհունակութեամբ կը հրամցնէ աթոռ մը, կը քթթէ իր կանանչ աչքերը եւ ականջ կու տայ:

— Ժողովուրդի մը հայրենասիրական ղազացումները ջնջելու համար,— կը շարունակէ Պրոֆեսորը,— անհրաժեշտ է ջնջել ժողովուրդն իսկ: Այդ նըպատակաւ է որ մենք ձեզի թելադրեցինք խմբական տեղահանութիւնը աւելցընել՝ տեղական ջարդերու ձեր հին մեթոտին վրայ: Բայց ժողովուրդ մը միայն ներկայ չէ, այլ նաեւ անցեալ: Միայն միս ու ոսկոր չէ, այլ նաեւ անշունչ իր: Այդ պատճառաւ է որ դուք քանդեցիք նաեւ անցեալը, որ կ'ապրէր անշունչ իրերու մէջ, բնաջնջեցիք ձեռագիրն ու տպագիրը, ուժանակ դրիք Անիի աւերակներուն տակ եւ խաչքարով փողոց սալարկեցիք: Բայց ախո՛ռ, մոռցաք անհետացնել ու բնաջնջել առաւելապէս հիմնական բան մը, բան մը՝ որ հայ ժողովուրդին ղազացումները իր մէջ կը խտացնէր առաւելագոյն չափով...:

— Մոռցաք Հայոց անթիւ ղանղակները:

Եւ մինչ Բեմալ բողոքի չարժում մը կ'ընէր, միւսը յարեց.

— Բարեբախտաբար մենք կայինք: Բարեբախտաբար գերման գինաբանները մետալի պէտք ունեցան եւ դիմեցին ձեզի՝ իրենց գինակցին: Այդ պատճառաւ է որ հաւաքեցինք Հայոց բոլոր ղանղակները եւ ղրկեցինք Քրու-

բին: Կը յիշէք թերեւս թէ, այն ժամանակ, դնդապետի աստիճան ունէի եւ կը հակէի փոխադրութեանց: Ինչքա՛ն զանգակ հաւաքուեցաւ, տէ՛ր իմ: Կային որ պապերու պէս մեծ էին, ուրիշներ թոռնիկներու պէս փոքրիկ՝ իրենց արդարի ձայնով: Կային որ իրենց փէշերուն վրայ ունէին արձանագրութիւններ եւ զարդեր, կային որ մերկ էին: Կը յիշեմ նաեւ իրենց խլուած լեզուները: Այո՛, փրցուցինք իրենց լեզուները, դիրենք լռեցուցինք վերջնապէս: Պիւեմեւիկէն մինչեւ Էսկիշեհիր ուղեկցեցայ իրենց վակոններուն, եւ չոգեկառքը դիծէ դուրս ելաւ երկու անգամ: Կարծէք չէին ուզեր երթալ զանգակները Հայոց աշխարհին, անոնք, որոնք եկած էին Վասպուրականէն եւ Մշոյ դաշտէն, Ակնայ զաւառէն եւ Տաւրոսէն, անոնք, որոնք եկած էին լեռնային գիւղակներէն կամ բերրի այգեստաններէն: Զանգակները կը մերժէին երթալ, քալ դիտնալով թէ իրենց մեկնումով պիտի լռէր վերջին ձայնը Հայուն: Բայց գացին եւ ձուլուեցան...

= Ձեզ մտիկ կ'ընեմ, — ըսաւ պարղապէս կազին:

— Բայց, մարդ էակին արարքներէն եւ ոչ մէկը կատարեալ է: Ինչ որ մարդկային է, անկատար է եւ թերի: Այդ իսկ պատճառաւ դուք չկրցիք բնաջնջել ամէն ինչ եւ հոս մնաց զանգակ մը, վերջինը:

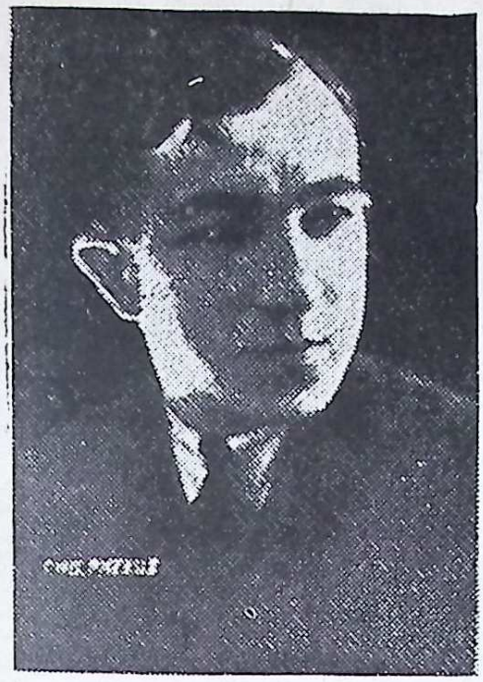
Հայոց այդ վերջին զանգակն է որ կը հնչէ անվերջ եւ ձայն կու տայ իրեններուն, անոնց, որոնք ցրուած են հորիզոնէ հորիզոն, աշխարհէ աշխարհ, ծովէ ծով: Կ'ըսեն թէ աւերակ եկեղեցիի մը նկուղին մէջ մնացած զանգակ մըն է ան, չատ հին եւ տեսքով անշահ: Բայց ան կը զօրանայէ անդադար: Իր ճի՛շդ մօտը պտնուող թուրքերը բա՛ն չեն լսեր, բայց երկրագունտիս ամենէն հեռաւոր անկիւնները լինած Հայոցմէ ոմանք՝ իրենց զանգակը կը լսեն արտակարգ յստակութեամբ: Սիբիւրքի մէջ կան նաեւ Հայեր որ անդիտակ են: Անոնք իրենց ձեռքը կը դնեն իրենց կուրծքին վրայ եւ կ'ըսեն. «Սիրտս խօսեցաւ...»: Անոնք չեն գիտեր թէ հեռաւոր հողին ընդերքէն եկող ձայնն է որ լեզու եւ լաւ է...:

Եւ այդ զանգակը միշտ կը հնչէ, ան ամէ՛ն օր, ան ամէ՛ն ժամ եւ անդադար կը հնչէ՛...:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԲԱՌԵՐ.— *Արտակարգ* — սովորականէն դուրս, անսովոր, տարօրինակ: *Պրպտել* — մանրամասնօրէն եւ ուշադրութեամբ փնտռել: *Ապարդիւն* — արդիւնք չունեցող, անօգուտ: *Պրոֆեսոր* — բարձրագոյն ուսումնարաններու դասախօս: *Մտացի* — ուշիմ, խելացի: *Քթթել* — աչքը բանալ-գոցել, թարթել: *Ուժանակ* — ուժեղ պայթուցիկ նիւթ, «տինամիտ»: *Նկուղ* — շինութիւններու ստորին յարկը, գետնի մակերեսէն վար, զոր կը գործածեն որպէս շտեմարան: *Ընդերք* — խորքը, ծոցը,

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. Ո՞վ է Քեմալ Աթաթիւրք: 2. Ինչո՞ւ մտահոգուած էր ան: 3. Ի՞նչ կ'ուզէ հասկնալ ժողովուրդէն: 4. Ո՞վ կու գայ պատասխանելու համար Աթաթիւրքի հարցումին: 5. Ըստ պրոֆեսորին, ի՞նչ ընելու է՝ ջնջելու համար ժողովուրդի մը հայրենասիրական զգացումները: 6. Թուրքերը ի՞նչ մոռցեր էին՝ մեր երկիրը քարուքանդ ընելու ժամանակ: 7. Ո՞ւր ղրկուեցան Հայոց զանգակները.— Ինչո՞ւ: 8. Ո՞ր զանգակին ձայնը կը լսեն աշխարհիս մէջ ցրուած Հայերը:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ (Ծն. 1903)

Բուն անունով՝ Շահնուր Ֆերեսքենեան: Ծնած է Պոլիս: Նախակրթութիւնն ստանալու համար կը յաճախէ թաղին (Սկիւտար) վարժարանը, ուրկէ կիսաւարտ կ'անցնի Պերպերեան վարժարան եւ շրջանաւարտ կ'ելլէ 1921-ին:

Պոլսոյ թերթերուն կ'աշխատակցի 1918-էն ընկերանալ, տալով ծաղրանկարներ եւ ծանօթ գրագէտներու դիմանկարներ: Թարգմանութիւններ կատարած է «Ոստան»ին եւ իր մօրեղբօր Թէոդիկի «Ամէնուն տարեցոյց»ներուն մէջ:

1923-ին կը գաղթէ Փարիզ: Ապրուստը կը շահի լուսանկարչութեամբ: Կ'աշխատակցի փարիզահայ մամուլին: Հիմնադիրներէն է «Մենք»ին:

1937-ին ծանրապէս կը հիւանդանայ եւ ցարդ կ'ապրի հիւանդանոցներու եւ բուժարաններու մէջ:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Նահանջը առանց երգի», «Ցարալէզներու դաւանանութիւնը» եւ «Թերթիս կիրակնօրեայ թիւը»:

Իր փրանսերէն գրութիւնները արժանացած են մրցանակի:

Յետպատերազմեան մեր գրականութեան ամենէն տիրական դէմքերէն է Շահան Շահնուր:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ· — 1· Խօսիլ Թուրքերու կազմակերպած ջարդերուն եւ մասնաւորաբար Մեծ-Եղեռնի մասին: 2· Հայաստանի անկախացումը: 3· Գաղութներուն հետզհետէ կազմակերպումը: 4· Սփիւռքի Հայութեան յատուկ ճիգը՝ ի խնդիր ազգապահպանումի եւ գոյատեւման: 5· Շահնուր՝ որպէս նախակարապետ արտասահմանի գրականութեան: 6· Ոճ, լեզու, արագութիւն:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ· —

Հատուածին մէջէն հաւաքեցէք այն բառերը, որոնք գործածուած են Սահմանական եղանակի անցեալ անկատար եւ անցեալ կատարեալ ձեւերով:

29.— ՍԵՒԱՆ

Է՛յ, բազմած ես դու վերը՝
Ասես երկնի ծոցում լուրթ,
Դու նման ես մի քասի
Գինով լեցուն ու բարձր,
Որ մեր երկրի լեռները
Բարձրացրել են՝ խմելու
Ճերմակափառ Մասիսի
Յաւերժական կենացը:

Է՛յ, բազմած ես դու վերը,
Անմահական ջրրի պէս,
Եւ առաջդ պինդ փակած,
Ինչպէս կ'ասէր հեթիաթը:
Մեր աշխարհի արտերը
Երազել են դարեր ճեզ,
Ու խամրել են պապակուած
Նրրանց հասկը ու վարդը:

Է՛յ, բազմած ես դու վերը,
Պահած ծոցում ճո անմար
Բախտը՝ լոյս ու խնդութիւն.
Եւ այդ բախտը անգութ էր...
Մեր աշխարհի ոտները
Անշարժ էին, որպէս քար,
Լոյս չկար մեր խրճիթում,
Գիւղը անզօր եւ մութ էր...

Է՛յ, բազմած ես դու վերը՝
Լեռների մէջ մեր մշուշ...
Այդպէս մնալ չի՛ լինի
Պիտի գաս ցած, Է՛յ բարձր,
Որ լոյս առնեն հիւղերը,
Որ անիւներն առնեն ոյժ,
Արտերն ըմպեն ճո գինին
Մեր նոր կեանքի կենացը:

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՑ

1934

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՑ (Ծն. 1903)

Ծնած է Սասունի Շենիկ գիւղին մէջ, ուր կը տանայ նախակրթութիւնը:

1915-ի եղեռնին կ'ապաստանի Կովկաս: Մինչեւ 1921 կ'ապրի որբանոցներու մէջ, ապա կը մտնէ Երսիսեան Վարժարան:

Տակաւին պատանի՝ իր ճերքուածները կը հրատարակուին Թիֆլիսի «Հայաստան» թերթին մէջ:

Վահրամ Ալազանի հետ կը խմբագրէ եւ կը հրատարակէ «Արեւմտահայ բանաստեղծներ» հատորը. Պ. Դուրեանի «Ընտիր տաղեր»ը եւ Մ. Մեծարենցի «Երկերի լիակատար ժողովածու»ն:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Օրօրի ճամբին», «Երկրորդ գիրք», «Լիրիկական փրոնտ», «Գիրք ճնարակաճ», «Իմ աշխարհը»:

Առաւելաբար հայրենաշունչ եւ ճնարաւորական բանաստեղծ մըն է Վաղարշակ Նորենց:

ԲԱՌԵՐ· — *Լուրթ* — քաց կապոյտ: *Թաս* (արաբ·) — լայն բերանով ամաճ եւ գաւաթ: *Ձերմակաւուռ* — ներմակ փառոյով· ճեփ-ճերմակ: *Խամրիլ* — թօշնիլ, թառամիլ: *Պապակիլ* — սաստիկ ծարաւճալ:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ· — 1· *Բանաստեղծը որո՞ճն կ'ուղղէ իր խօսքը:* 2· *Ի՞ճչ բանի կը նմանցճէ զայն:* 3· *Ինչո՞ւ մեր արտերը լաւ բերք չեն տուած:* 4· *Ի՞ճչ պիտի ուճենան դիւղերը, եթէ Սեւանը վար պայ:* 5· *Սեւանը ի՞ճչ ճեւով կրնայ օգտակար ըլլալ անիւներու դառնալուճն:* 6· *Ի՞ճչ բաներու օգտակար եղան Սեւանի ջուրերը:*

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ· — 1· Ջուրին բարիքները: 2· Բարձրէճ իջճող ջուրին ոյժը: 3· Ջուրը որպէս ճարտարարուեստի եւ լուսաւորութեան գործօճ: 4· Սեւանի բարիքները· հիդրոկայան· Սեւանգէս: 5· Սեւանի ջուրերուն ճուազումով վնաս կրնա՞յ ուճենալ մեր երկիրը: 6· Խօսիլ դարմանումի համար ճեռք առնուած միջոցներու մասին:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ· —
Արձակի վերածել ճերքուածը, արեւմտահայերէնով:

ԾԱՆՕԹ· — *Սեւան 1916 մեթր բարձր է ծովու մակերեսէն: Ամենախոր տեղը 99 մեթր է: Իր մէջ կը թաւիին 30 գետեր ու գետակներ: Պատմական է Սեւանայ կղզին, որուն վրայ կան Առաքելոց եւ Ս. Սարգիսի եկեղեցիները: Այժմ կառուցուած է նաեւ մատուռ-վանքերու հանդստեան տունը: Սեւանի ջուրը կենսական օգուտ ուճի Հայաստանի արտերուն եւ գործարաննեռուն համար: Բայց հետզհետէ անոր ջուրերուն նուազումով՝ 50 տարի ետք Սեւանայ լիճը կրնայ անհետանալ: Հայաստան այսպիսով պիտի զրկուի իր հրաշալի մէկ գեղեցկութենէն: Հայաստանի պետական եւ գիտնական մարդիկը կը խորհին օգտագործել Սեւանը առանց անոր ջուրերը իջեցնելու կամ սպառելու: — Ի՞նչպէս:*

30.— ԾԵՐ ԱՐԱԳԻԼԸ

Թխպոտ երկնով այսօր վերջին երամն անցաւ,
Ջուեց հեռուն՝ տրտմաթախիծ ու տարագիր:
Դու չե՛ս հասնի այդ երամին հոդմահալած ու ցիրուցան,
— Դու կը մեռնե՛ս, ծե՛ր արագիլ:

Երամն անցաւ, վերջին անգամ, կղկղալէն սրտակեղեք,
Ու լսւում էր վերջին երգը — անսփոփ ու անկարեկիր,
Ձո թեւերը կոտրուել են որպէս ցօղուն, որպէս եղէգ,
— Դու կը մեռնե՛ս, ծե՛ր արագիլ:

Ձո հին բոյնը բզկտում է անգութ քամին դաշտերի.
Ծանծաղուտի վրայ նա չէ՞ր, որ պարեց խօլ ու ցաւագին:
Ձո աչքերում նուաղում է կապոյտ երազը շամբերի,
— Դու կը մեռնե՛ս, ծե՛ր արագիլ:

Ա՛խ, տեսնում եմ, դրել ես դու մարգարիտէ կտուցը ձո
Կոտրուած, քոյլ թեւիդ տակ, սպասելով վերջին երգին:
Երազներիդ երամները լո՛ւռ՝ մարում են վերջին երգով,
— Դու կը մեռնե՛ս, ծե՛ր արագիլ:

Երամն անցաւ քխպոտ երկնով ու չնայեց երբեք ետեւ,
Ու քողեց, որ դու լո՛ւռ մեռնես մենակ, տրտում ու տարագիր,
Միայն քամին ծառերի հետ շշնջաց ձո սուգը թեթեւ,
— Ու դու մեռա՛ր, ծե՛ր արագիլ:

ՍՈՂՈՄՈՆ ՏԱՐՕՆՑԻ

ԲԱՌԵՐ· — *Թխպոտ* — մառախուղով ծածկուած· մուք երկինք: *Ջուել* — երթալ· թռչուններուն տեղափոխուիլը (աշնան դէպի տաք երկիրներ, իսկ գարնան՝ դէպի հիւսիս): *Տրտմաթախիծ* — շատ տխուր: *Հոդմահալած* — հովէն հալածուած: *Կղկղալ* — կռունկին «կըղ-կըղ» ձայն հանելը: *Սրտակեղեք* — սիրտը մաշող: *Անսփոփ* — սփոփանք՝ մխիթարութիւն չունեցող: *Անկարեկիր* — կարեկցութիւն՝ գութ չունեցող: *Ծանծաղուտ* — 1· խորութիւն չունեցող, ջուրին բիչ խորութիւն ունեցած տեղը: 2· հոն ուր ջուրը կը հաւաքուի, կ'ընդարձակուի եւ բիչ կը հոսի: *Շամբ* — նախնախուտ տեղ, որ ծածկուած է եղէգներով եւ սեգերով:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ· — 1· *Ի՞նչ ըսել է թխպոտ:* 2· *Ի՞նչ անցնիր է թխպոտ երկինքով:* 3· *Ո՞վ եւ մնացեր է·* — *Ինչո՞ւ:* 4· *Աչնան ո՞ւր կ'երթան արագիլները:* 5· *Ի՞նչ պիտի ըլլայ ծեր արագիլը:* 6· *Հիմա ի՞նչ կ'երազէ արագիլը, առանձինն:* 7· *Կարեկցող եղե՞ր է խեղճ մենաւորին:*

ՍՈՂՈՄՈՆ ՏԱՐՕՆՑԻ (Ծն. 1904)

Բանաստեղծ եւ թարգմանիչ:

Ծնած է Մուշի կոփ գիւղին մէջ, ուր կը ստանայ նախակրթութիւնը՝ իր ուսուցիչ հօրմէն:

1915-ի եղեռնին ծնողքին հետ կ'ապաստանի Երեւան, ուր կ'աւարտէ երկրորդական ուսումը: 1930-ին կ'աւարտէ նաեւ Երեւանի Պետական Համալսարանին պատմա-բանասիրական դասընթացքը: Կը զբաղի ուսուցչութեամբ եւ գրականութեամբ:

Կը ճերթէ 1920-էն ի վեր:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Առաւօտ», «Սերունդներ երգը», «Դարերի լեգենդը», «Կապոյտ հեռուներ»: Հատաճոյ մը՝ «Սողոմոն Տարօնցի»:

Իր սերունդին ամենէն օժտուած բանաստեղծներէն է:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Խորանալ ճերթուածին այլաբանական իմաստին: 2. Հասնիլ գաղափարներու ընդունելութեան: 3. Պատկերել պանդուխտին, մենաւորին տրտմագին ապրումները: 4. Սողոմոն Տարօնցին եւ իր գրական վաստակը:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ.—

Արձակի վերածել քերթուածը, արեւմտահայերէնով:

31.— ՄՈՒԹ ՕՐԵՐ

Հետզհետէ այնպէս եղաւ որ մեր տան օճախը ա՛լ չվառեցաւ: Մայրս ամէն առտու կը չալկէր իւրաքանչիւր օրուան կարը ու կ՝երթար զայն յանձնելու եւ նորեր բերելու:

Ես իմ կարդիս ի զուր կը վազէի դործարանէ դործարան: Ոտնամաներս կօշիկներէս դուրս կ՝իյնային, վրաս ու դլուխս կը թափթփէր: Կ՝ամբչնայի մարդոց երեսը նայելու: Տեսակ մը անպատում ծուլութիւն թափանցեր էր մեր ոսկորները ու մեր երեսները չարաթներով ջուր չէին տեսներ: Մարմիններս աղտէն թխացած, շրթներնիս հովէն ու ցուրտէն խորխոլած, իրկունները կանուխ անկողին կը մտնէինք, դառնալով չարունակ լինքզլինքնուս վրայ, անհանդիստ՝ լինչպէս ոջլոտ հաւերը, որոնք արեւուն տակ փոսի մը փոչիին մէջ կը թափահարեն թեւերնին՝ իրենց մարմինը ասղնտող միջատներէն ազատելու նպատակով:

Ձմեռը եկեր էր: Ծուխն կողմէն սանձարձակ ու լռնակալ քամին նետուեր էր քաղաքին փողոցներուն եւ պողոտաներուն մէջ: Ծառերը մերկացեր էին իրենց տերեւներէն, որոնք դետնի տղմուտ թացութեան մէջ կը խշխշային: Ցամառ ու կամակոր անձրեւ մը — արդոզած տղու մը պէս — դունչը կախած՝ կը տեղար անդադար: Իրիկունը աճապարանքով վրայ կը հասնէր, կը թափանցէր տուներէն ներս, կը դրաւէր փողոցները, թաղերը, քաղաքը: Անոր հետ մռայլութիւնն ու խոնաւութիւնը յամրընթաց կը սահէին օդին մէջէն: Ու ելեկտրական լապտերներու չողերը անդրադառնալով անձրեւի կաթիլներէն՝ լոյսի փնջիկներ կը կազմէին:

Մարդոց եւ կառքերու կարաւանը դժուարաւ կը յառաջանար խճողուած փողոցներէն, կրնայի քայլերով:

Մեր տան մէջ ժամերը կ՝անցնէին յօրանջելով ու ծանրօրէն կչռելով մեր հոդիներուն վրայ: Մայրիկս, անկիւն մը, իր մեքենային առջեւ՝ դէմ յանդիման իր ճակատագրին: Այսուհանդերձ անոր միտքը տակաւին կառչած կը մնար ապագայի անդոյն ու անստոյդ թառին: Թեւը ջղային ցնցումով մը մերթ ընդ մերթ կը դրդէր մեքենային կոթը: Երազին ստուերը կ՝անցնէր դէմքին վրայէն, լինչպէս ամրան անձրեւաբեռն ամպերու չուքը, որուն ես, դեռ մանուկ, մեր երկրի ամարանոցներու ընդարձակ դաշտերուն մէջ կը հետեւէի հեւ ի հեւ, առանց երբեք կարենալ ոտքս այդ սեւ վախչող տարածութեան վրայ դնելու:

Ֆոյրս դիրք մը ունի ձեռքը, ղոր ձղած է ծունկերուն վրայ. աչքերը տարտամ փայլով մը կը ժպտին հիւանդագին: Եղբայրս երդում ըրած էր ձմրան երկար դիշերներուն մինչեւ ուշ առեն նստիլ ու սորվիլ: Ապագային մեծ մեքենագործ պիտի ըլլար, երկաթուղային հսկայ չոգեմեքենաներ պիտի վարէր անսահման տարածութիւններու մէջէն ու մայրիկը անկէ քաղուած բարիքներով երջանիկ պիտի ըլլար: Ֆոյրիկը պիտի վերսկսէր ընդհատուած դաչնակը, ղոր օր մը, ի մեծ ապշութեան իրեն, բարձրահասակ ու հասուկեկ

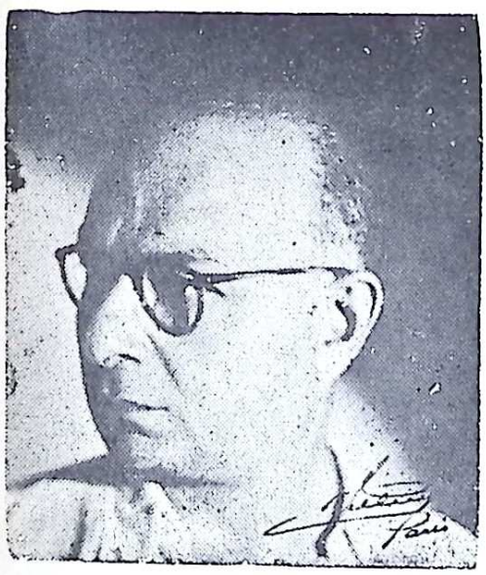
մարդը, մռայլ ու խոժոռ դէմքերով, եկան տարին չես դիտեր ինչո՞ւ: Եւ տարօրինակը հոն էր մանաւանդ, իրեն համար, որ մտաներու ամենէն աննշան հպումէն ղղացուող եւ յուղուող դաշնամուրը սանդուխներէն վար իջած պահուն՝ երբ պատերուն կը զարնուէր՝ բողոքի ոչ մէկ տրտունջ ունեցած էր: Ու երբ կառքին վրայ դրուած կը հեռանար՝ ան կը նմանէր դագաղի մը, որ մեր հոգիները կը պարունակէր:

Մայրս տեղէն ելաւ: Բացաւ դարակը ու ճերմակ հաց մը հանելով հաւասար մասերու բաժնեց ու ամէն մէկուն տուաւ իր իրաւունքը: Այս դրոծողութեան ամբողջ տեւողութեան ընթացքին դէմքը ցաւագինօրէն կը ծամածռէր սաստելու համար յուզումը, որ աչքերուն մէջ կը փայլատակէր:

— Գո՛րծ դաէք, գործ... աս ասպէս չ'երթար. հոդիս բերանս եկաւ ալ, — պոռթկաց յանկարծ մայրս՝ չկարենալով զսպել արցունքները, որ սկսան հոսիլ իր խորը ինկած աչքերէն:

Ահաւոր լռութիւն մը տիրեց: Մայրս կու լար: Վիզերնիս ծռած, ինչպէս յանցաւորները, չէինք համարձակիր ոչ խօսիլ եւ ոչ ալ անոր երեսը նայիլ, մինչ իր սանձարձակ հեծքը արհաւիրքի նման դառնացուցած եւ սգաւորած էր մթնոլորտը, որ անխնայօրէն կը ճզմէր մեր հոգիները:

ԶԱՐԵՀ ՈՐԲՈՒՆԻ

ԶԱՐԵՀ ՈՐԲՈՒՆԻ (Ծն. 1904)

Արձակագիր եւ վիպագիր:

Բուն անունով Զարեհ Խօսխուզեան: Ծնած է Օրտու (Սեւ Ծով): Կը յաճախէ տեղւոյն Մովսիսեան վարժարանը, մինչեւ ընդհ. պատերազմ:

Հայրը զոհ կ'երթայ եղեռնին: Մայրը իր չորս զաւակներով կը յաջողի առագաստանաւով Ռուսիա ապաստանիլ: Տարի մը կը մնայ Սեւաստափոլ: 1919-ին կ'անցնի Պոլիս եւ մինչեւ 1922 կը յաճախէ Պերպերեան վարժարան: Նոյն թուականին կը մեկնի Ֆրանսա:

Ֆրանսայի մէջ իր ապրուստը կ'աշխատի շահիլ բազմաթիւ խոնարհ գործերով: Ի վերջոյ կը յաջողի ճաշարան մը բանալ: Կ'աշխատակցի տեղական եւ արտասահմանեան մամուլին:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Փորձը», «Վարձու սենեակ», «Անձրեւոտ օրեր»:

«Փորձը» գաղութահայ մեր առաջին վէպն է, ուրկէ առնուած է վերը տրուած հատուածը, պարագայական խորագրով:

ԲԱՌԵՐ.— *Անպատում* — 1. անպատմելի, չքսուելիք: 2. անհաւատալի: *Խոբխոլած* — ճաճճած, ճեղքոտած: *Ասղնաել* — 1. ասեղով ծակծկել: 2. մարմնի վրայ ծակծկոց զգալ, որպէս եթէ ասեղով ծակծկէին: *Կամակոր* — 1. ծուռումուռ: 2. խիստ յամառ: *Սրդոդիլ* — 1. բարկանալ, նեղուիլ: 2. էն ըլլալ: *Դունչ* — 1. կենդանիներու բիւրն ու բերանը:

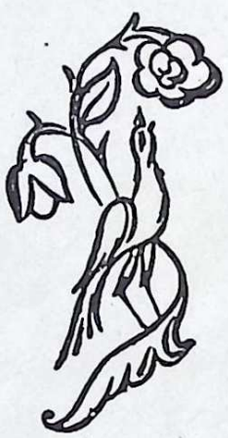
2· մարդոց երեսի վարի մասը, ֆիքէն վար: *Ցամբընթաց* — դանդաղաբայլ: *Անդրադառնալ* — լոյսի կամ ձայնի շառաւիղներուն որեւէ արգելքի հանդիպելով բեկուիլը եւ հակառակ ուղղութեամբ ետ դառնալը: *Կառչիլ* — ուժգին բռնել, կոթնիլ: *Տարտամ* — անորոշ, պղտոր: *Պոռթկալ* — 1· ուժգնութեամբ դուրս հոսիլ: 2· համբերութիւնը հատնելով՝ ըսել սրտին մէջ եղածը: *Հեծք* — երբեմն խոր շունչ առնելով լալ· հեկեկանք:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ·— 1· Ո՞վ կ՚ապրեցնէր տունը: 2· Ի՞նչ կ՚ընէր պատմողը: 3· Ի՞նչ նեղութիւններ կը կրէին տնեցիները: 4· Ի՞նչ տեղի կ՚ունենար ճմեռը: 5· Ինչո՞վ կը զբաղէր մայրը, քոյրը: 6· Ինչո՞ւ տարին դաչնակը: 7· Ի՞նչ կ՚ուտէին ընթրիքին. — Ինչո՞ւ:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ·— 1· Խօսիլ տարագրութեան ընթացքին եւ անկէ ետք հայ ժողովուրդին կրած չարչարանքներուն մասին: 2· Ցեղային ձեռներէցութիւնը եւ տոկունութիւնը: 3· Ցարմարելու կարողութիւնը՝ որպէս ազդակ ազգապահպանման: 4· Ներկայ բարօր կացութիւնը արտասահմանի մէջ: 5· Զարեհ Որբունիի կեանքը, առօրեայ զբաղումը եւ արուեստի նուիրումը: 6· Ցետ-պատերազմեան առաջին վէպը՝ Որբունիին «Փորձը»: 7· Դիւրահասկնալի ձեւով ներկայացնել վէպին նիւթը, տիպարները, գործողութեան միջավայրը:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ·—

Գրեցէք *ըլլալ, փարիլ, չալկել, երթալ, յանձնել* եւ *բերել* բայերուն Անորոշ եղանակի բոլոր ձեւերը:

32.— ԼԱԻԱՏԵՍ ՄԱՐԴԸ

Զարմանալիօրէն լաւատես ու հանդարտ մարդ էր քեռի Մուկուչը: Ինչ ծանր ձախորդութեան ալ հանդիպէր, հանդարտօրէն կ'ըսէր.

— Թերեւս լաւագոյնը ճի՛շդ այդ էր...

Առաջին համաշխարհային պատերազմի ժամանակ Մուկուչի միակ պաւակը ձերբակալեցին եւ աքսորեցին: Կինը կը վհատէր մաղերը, իսկ ամուսինը հանդիստ կը ծխէր ծխամորճն ու կ'ըսէր.

— Վայնասուն մի՛ բարձրացներ, կնի՛կ, թերեւս լաւագոյնս այդ էր...

= Տո՛ւնդ քանդուի, Սիպերիայէն ալ դէշ տեղ կա՞յ.. Զգացում չունիս, հոգի չունիս...: Ու կինը կ'անիծէր իր չար բախտը եւ ամուսինին լաւատեսութիւնը:

Շաբերուն զաւակները պատերազմի դացին ու տուն չեկան, իսկ Մուկուչի տղան Սիպերիայէն տուն վերադարձաւ, դատապարտութեան ժամանակը լրանալէ ետք:

— Հը՛, երբ թերեւս լաւագոյնը ճի՛շդ այդ է կ'ըսէի քեզի՝ կ'անիծէիր. հիմա համոզուեցար: Եթէ չբռնէին, ուրիչներուն պէս պիտի կորսուէր պատերազմի մէջ, — կ'ըսէր Մուկուչը, զաւկին տեսքէն ուրախացած:

Գիւղացիները կը պանդատէին թէ «չատ անձրեւ եկաւ, արտերը կը փճանան», իսկ Մուկուչ քեռին հանդարտօրէն կը ծխէր ու անվրդով կը պատասխանէր.

— Ոչի՛նչ, թող դայ, թերեւս լաւագոյնը ճի՛շդ այդ է. դետնախնձորի եւ խոտի բերքը առատ կ'ըլլայ...

Տարի մը Մուկուչ քեռին քանի մը մարդոց հետ Սեւան կ'երթայ՝ ձուկ բերելու: Ձիերով կ'երթան: Վերադարձին, Սեմեոնովկայի մօտ կը մթնէ: Մուկուչ քեռին կ'առաջարկէ այդտեղ դիշերել: Բեռները կ'իջեցնեն յոդնած ձիերու վրայէն, կրակ կը վառեն. բայց մառախուղ կը բարձրանայ, կը սկսի անձրեւ մաղել, եւ կ'իյնայ մեր ճամբորդներուն տրամադրութիւնը:

— Եթէ դուն չըլլայիր, մենք հոս չէինք մնար: «Մնանք ու մնանք» ըսիր: Հիմա լա՞ւ է... կծկուեր ենք անձրեւի տակ, — կը յանդիմանէ ընկերներէն մէկը:

= Հոգ չէ, թերեւս լաւագոյնն այդ է, — կը հանդստացնէ Մուկուչը:

Ընկերները կը նեղուին եւ կ'որոշեն խաղ խաղալ անոր դլխուն: Կէսդիշերին Մուկուչին կողովները կը բեռցնեն ձիուն վրայ եւ կը տանին ու կը կապեն հեռու, անտառին խորը, իսկ իրենք ետ կու դան եւ կը քնանան:

— Հիմա թող երթայ «թերեւս լաւագոյնը ճիշդ այդ է» ըսէ, — կը մտածեն անոնք:

Լուսադէմին՝ բեռները կը տեղաւորեն ձիերուն որ երթան, բայց Մուկուչի ձին ալ չկայ, ձուկով լեցուն կողովներն ալ:

— Հը՛, հիմա ի՞նչպէս ես, քեռի՛ Մուկուչ· Թերեւս լաւադոյնը ճիշդ ա՞յդ է, — չարախնդութեամբ կը հարցնէ ընկերներէն մէկը:

= Ի՞նչ պատահեր է, դողե՞րը տարեր են... է՛հ, կը պատահի· Թերեւս լաւադոյնը ճիշդ այդ է... դուք գացէք, ես մնամ ու կորուստս փնտռեմ:

Անընկերասէրը, չկամ մարդոց հանդիպեր էր Մուկուչ: Անոնք, սիրտերնին պաղած, կը չարունակեն իրենց ճամբան, իսկ խեղճ Մուկուչը, հողին վրայ ծունկի եկած, կը փնտռէ ձիուն ոտքին տեղերը: Վերջապէս կը գտնէ ու ձիուն թարմ հետքը բռնած, կը խորանայ անտառին մէջ:

Մինչ Մուկուչը իր ձին կը փնտռէր, անոր չար ընկերները իրենց ճամբան կը չարունակէին ուրախ–ղուարթ և հեղնանքի խօսքեր կը չպրտէին անոր հասցէին: — «Թերեւս լաւադոյնը ճիշդ ա՞յդ է... խելքին նայեցէք, ձին տարեր են, ձուկն ալ, դեռ չ'ընդունիր թէ դէշ բան է պատահեր»...

Ճիշդ այդ ժամանակ ծառերու եռեւէն երկարած հրացաններու փողեր կ'երեւին եւ աւազակապետը կը հրամայէ·

— Կեցէ՛ք, մերկացէք ու չուտով կորսուեցէք, այլապէս բոլորդ ալ կը սպաննեմ...

Ընկերները մես–մերկ դիւղ կը մտնեն, իսկ Մուկուչը՝ ձին առջեւ ձրպած, լեցո՛ւն կողովներով:

— Հը՛, ի՞նչպէս է քէֆերնիդ, — կը հարցնէ ան իր կողոպտուած ընկերներուն: Ձիուս կորսուելուն վրայ կը խնդայիք: Ես ձեզի չէի՞ ըսեր թէ՝ ի՛նչ գիտես, Թերեւս լաւադոյնը ճիշդ ա՛յդ է...

Այդ էր քեռի Մուկուչին հայեացքը աշխարհի մասին, կեանքի մասին: Այդ էր իր փիլիսոփայութիւնը: Եւ այդ դինք հոդեպէս կը պահէր չարիքով լեցուն այս աշխարհին մէջ:

Մեռնելու առեն, վերջին խօսքը դա՛րձեալ այդ եղաւ·

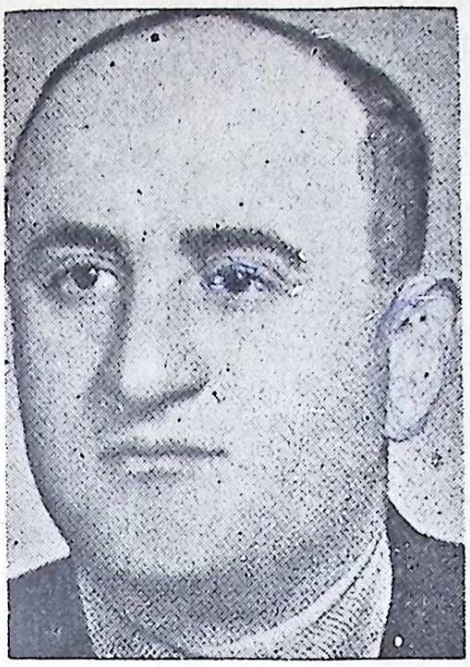
— Ի՛նչ գիտես, Թերեւս լաւադոյնը ճիշդ ա՛յս է...

Իր եռին կը ձղէր դառնութիւններով լեցուն աշխարհ մը· ի՞նչ կը կորսընցնէր որ ափսոսար...

ՎԱԽՏԱՆԳ ԱՆԱՆԵԱՆ

ԲԱՌԵՐ·— *Դատապարտուիլ* — ստիպուիլ, հարկադրուիլ: *Չարախնդութիւն* — ուրիշի մը դժբախտութեան վրայ ուրախանալը: *Չկամ* — ուրիշի բարութիւն չկամեցող: *Շպրտել* — մէկ կողմ նետել: *Քէֆ* (արաբ·)— 1· կերուխում: 2· տրամադրութիւն: *Ափսոսալ* — ցաւ արտայայտել բանի մը մասին:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ·— 1· Ինչպիսի՞ մարդ մըն էր քեռի Մուկուչ: 2· Ի՞նչ պատահեցաւ Համաշխարհային Ա· Պատերազմին: 3· Ի՞նչ ըրաւ կինը: 4· Ո՞վ աւելի բախտաւոր եղաւ, պատերազմի՞ թէ Սիպերիա գացողը: 5· Ձկնորսութենէ վերադարձին, ընկերները ի՞նչ խաղ խաղացին քեռի Մուկուչի գլուխին: 6· Ո՞վ չահաւոր եղաւ· — Ի՞նչպէս: 7· Ի՞նչ ըրաւ մեռնելէ առաջ:

ՎԱԽՏԱՆԳ ԱՆԱՆԵԱՆ (Ծն. 1905)

Արձակագիր, վիպագիր, խմբագիր:

Ծնած է Իջեւանի շրջանին Շամախեան գիւղին մէջ: Մանուկ հասակէն կը ծառայէ ուրիշներուն մօտ, օգնելու համար ծնողքին: Գրել-կարդալ կը սորվի իր աղային զաւակներուն գիրքերէն, իմիօգնութեամբ:

Դպրոց կը յաճախէ սովետական կարգեր հաստատուելէն ետք: Կը թղթակցի «*Մահակալ*» թերթին, ապա կը դառնայ անոր խմբագիրը:

Հայրենական պատերազմի տարիներուն կամաւոր կը մեկնի ճակատ, կ'աշխատի որպէս զինուորական թղթակից:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Բարայրի բնակիչները», «Մարտի դաշտերում», «Դժոխքի դրան գաղտնիքը», «Որսորդական պատմուածքներ», «Ցովազաձորի գերիները», «Սեւանի ափին» եւ «Լեռնային կածաններով»:

Մանկական աշխարհը հետաքրքրող իր գործերը թարգմանուած են բազմաթիւ լեզուներու: Վերածուած են շարժապատկերի:

Անանեան հայրենի բնութեան ամենէն տաղանդաւոր երգիչն է:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ· — 1· Վախտանգ Անանեանի կեանքը, որպէս օրինակ կամքի եւ աշխատանքի: 2· Մասնաւորաբար ծանրանալ այն գաղափարին վրայ, թէ երբե՛ք ուշ չէ գարգանալու համար: 3· Դասարանին մէջ կարդալ հեղինակին որսորդական կեանքին նուիրուած գրուքիւններէն: 4· Խօսիլ լատահոսութեան բերած բարիքներուն մասին:

33.— ԱՍԱՑՈՒԱԾՔ ԾԱՌ ՏՆԿԵԼՈՒ ԱՌԹԻՒ

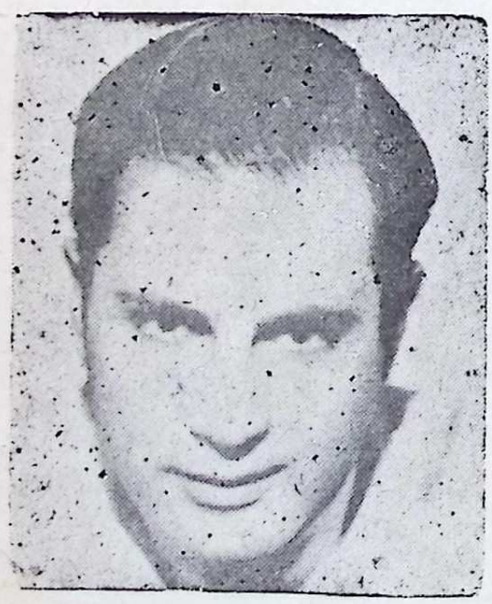
ՏԷ՛Ր, օրհնէ՛ ծառն այս մատղաշ: Ես կը տնկեմ զայն, ահա՛,
Փխրուն ու սեւ հողին մէջ, ուր պապերս կը պառկին.
Ես՝ անոնց թոռը հսկայ՝ այս հողին տէրն եմ կրկին
Ու արեւուն տակ կ'անիմ անունն իրենց շուրթիս վրայ···:

Պիտի բանայ ծառն այս մեծ իր բազուկներն ու հոգին,
Գրկած իր մէջ պապերուս արեւոտ շունչը անմահ.
ՏԷ՛Ր, միս մինակ, նազելի, այս ծառն աղօ՛թք մը ըլլայ,
Ու փաթթըւիլ իր մարմնոյն գան սիրողները գիւղին···:

Երկաթագիր պատմութիւնն այս մըտերիմ հողերուն
Աչքիս արցունք կը բերէ··· Փառք ու մեռել շատ ունի
Երկիրն իմ հին, ալեւոր՝ որուն ես թոռն եմ վայրի,
Խոկումներով բեղմնաւոր, երազներով օրօրուն···:

··· Մեռելներուս իրրեւ խաչ՝ ես այս ծառը տնկեցի···

ԶԱՒԷՆ ՍԻՒՐՄԵԼԵԱՆ

ԶԱՒԷՆ ՍԻՒՐՄԵԼԵԱՆ (Ծն. 1905)

Ծնած է Տրապիզոն, ուր կը ստանայ նախակրթութիւնը:

Աւսորի ընթացքին կը կորսնցնէ ծնողքը: Հրաշքով կ'ազատի մահէն եւ կը վերադառնայ ծննդավայրը, ուրկէ կ'անցնի Կովկաս եւ կ'աշակերտի Մխիթարեան որբանոցին:

1919-ի աշնան, խումբ մը ընկերներով կը հասնի Պոլիս: Կը դրկուի Արմաշի վարժարան: 1920-ին նոյն վարժարանին հետ կը փոխադրուի Հայաստան, ուրկէ կրկին կը վերադառնայ Պոլիս: Կը սկսի իր գրական փորձերուն՝ Վահան Թէքէեանի հաջալերանքով:

1922-ին կ'անցնի Ամերիկա, ուր կը հետեւի համալսարանական ուսման:

1924-ին լոյս կը տեսնէ բերթուածներու իր առաջին հատորը, «Լոյս Զուարթ»: Միայն անգլերէնով կը գրէ այժմ:

ԲԱՌԵՐ.— *Փխրուն* — դիւրաւ մասնիկներու վերածուող, փշրուող: *Նպաստ* — վայելուչ, շնորհալի: *Բեղմնաւոր* — պտղաբերելու ընդունակ, արգասաւոր:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. *Ո՞ւր կը կատարուի ծառ տնկելու այս արարողութիւնը:* 2. *Բանաստեղծը ի՞նչ կ'ըսէ Ա. տունին երբորդ եւ չորրորդ տողերուն մէջ:* 3. *Երբոր մեծնայ ծառը, ի՞նչ պիտի խորհրդանշէ ան:* 4. *Սիւրմելեան ի՞նչ կը փափաքի ծառին համար:* 5. *Ինչո՞ւ կը յուզուի ան, հողին մասին մտածելով:*

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Հայ ժողովուրդը որպէս հողի խաղաղ աշխատաւոր: 2. Անոր պաշտամունքը հողին եւ բոյսին հանդէպ: 3. Օտար լեզուով գրող հայ հեղինակներ.— Տիգրան Գույումճեան, Ուիլեըմ Սարոյեան, Զաւէն Սիւրմելեան, Անրի Թրուայա, վահէ Քաչա եւայլն: Ասոնցմէ ոմանց նպաստը հայ ժողովուրդին եւ մշակոյթին:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—

Ա. Արձակի վերածեցէք քերթուածը:
Բ. Գտէք հարուստ, միջակ եւ աղքատ յանդերը:
Գ. Ընդգծեցէք դրաբարի օրէնքով հոլովուած բառ:

34.— ԱՌԱՒՕՏ

Երբ վերջապէս մեղեդին սուզուեց լռութեան մէջ, — Զորի Բողազի առաւօտը զարձաւ աւելի խաղաղ, աւելի անձայն: Նայեց Գալուստը բարդիների համարեայ անշարժ գագաթներին եւ չլսեց նրանց սօսափը, նայեց ջրին եւ չլսեց նոյնիսկ նրա կարկաչը: Եւ չհամարձակուելով խախտել լուսաբացի այդ հրաշալի պահը, վախենալով անգամ իր ոտնաձայներից, նա զգոյշ քայլերով լճաւ ջրափ, անցաւ սակաւաջուր առուակը եւ բարձրացաւ դէպի իր հօր կառուցած առաջին աղբիւրը:

Նա հոսում էր զարմանալի վճիտ.— աւելի վճիտ, քան երբեւէ: Ջուրը, որ անշարժ կամարով ձգուել էր վայրկեան խողովակից մինչեւ դուռն անցքը, թւում էր, թէ ուստա Մկրտչի կեանքն է՝ անյայտութիւնից եկած եւ դէպի անյայտութիւն գացած...

Զորի Բողազում դեռ ոչ ոք չէր երեւում: Ներքեւում առանձին կանգնած տները եւ վերեւում երկար փողոցները՝ դեռ անշշուկ քնած էին:

Ինչ որ տեղում, լսուեցին ճնճղուկների խուռն, զօրծունեայ կանչերը, ապա լսուեցին նրանց թեւերի մանր, բայց բազմաթիւ փոռոցները.— նստեցի՞ն արդեօք նրանք դեռ դատարկ փողոցներից մէկում՝ դիշերով անցած սայլերից դեղին երիզով կաթած գարին հաւաքելու, թէ՞ թռան...

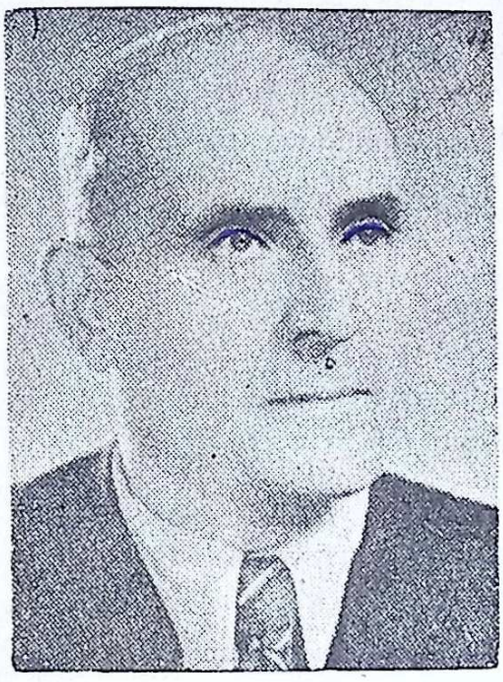
Ջրափի մի քիչ բարձր գտնուող տներից մէկի բակում զնգաց սպիտակ չան չղթան եւ ապա իր տախտակէ բնի մէջ չունը լայն յօրանջեց եւ ատամների ամուր չրխկոցով նորից փակեց բերանը: Այնտեղ, ծառերից մէկի տակ, երեկոյից ի վեր, ինչ որ երեխայ մոռացել էր իր խաղալիքը: Ջրհորի վրայ ամրացած ճախարակն անշարժ էր, բայց պարանի կախ ընկած ծայրը թեթեւ օրօրւում էր մարդու համար աննկատելի մի հովից: Տան դուռը բացուեց, իր մօր ոտնամանները ոտները դցած՝ դուրս եկաւ կիսահագնուած, արճակ մազերով մի հասած աղջիկ եւ լուսամուտների կարմիր փեղկերը ետ ծալեց: Երկաթավանդակների եւ ապակիների ետեւից ժպտացին ծաղկամանները՝ բացուած ծաղիկներով: Աղջիկը ներս գնաց:

Ցանկարծ, ամենաբարձր բարդիների գագաթները պայծառացան: Ըստ երեւոյթին, ձորից այն կողմ, քաղաքից էլ այն կողմ, մի ինչ որ տեղում ծագեց արեւը: Սաղարթների վրայ ընկած նրա լոյսի տակ, տերեւները, որ թաց էին, փայլեցին բաղում ոսկիների պէս: Իսկ երբ արեւածագի պահին արտաւօրէն փչող եւ խակոյն ընդհատուող քամու տակ չարժուեցին տերեւները, եւ արեւի լոյսը փոխնիփոխ ընկաւ նրանց այլեւայլ բազմութիւնների վրայ, թուաց, թէ բարդիներից ոսկի է թափւում աշխարհին, — ո՛չ սովորական ոսկի, այլ այնպիսի, որը եղել է բոլոր ձորի բողազցիների երազը: Զորի լռութիւնը այժմ լի էր ինչ որ անբմբռնելի խլրտումով.— զգացւում էր, որ բնակարաններում արդէն արթնացել էին կամ արթնանում էին մարդիկ:

Աննկատելի կերպով անցնում էր ժամանակը: Այժմ արեւը գագաթներով իջել էր աւելի վար, ոսկեզօծելով համարեայ բոլոր սաղարթները: Եւ

ահա նորից, յանկարծ, նա ընկաւ կտուրներից մէկի պռունկին կանդնած կարմիր ու դեղին վետուրներով աքաղաղի վրայ: Աքաղաղը վառուեց հրդեհի պէս: Տների դեռ ստուերոտ խորքի վրայ նա մխակ պայծառ կէտն էր: Երբ տաք ճառագայթներից աչխուժացած՝ նա հեռացաւ կուտ որոնելու, թուաց, թէ արեւն ինքն էր, որ մտաւ ամպերի տակ: Փողոցն իսկոյն կորաւ համատարած ստուերի մէջ: Բայց աքաղաղը երեւաց հարեւան կտուրի վրայ՝ աւելի պայծառ, յետոյ երրորդ կտուրի վրայ, չորրորդի... կարծես մի խուրձ բոց՝ նա չրջում էր արեւով հրդեհելու Ձորի Բողաղը:

Եւ ահա յանկարծ, անսպասելիօրէն մօտիկ եւ բոլորովին անակնկալ՝ որոտաց գործարանային չչակը: Նա չվալով անցաւ ձորն ի մէկ վերջնակատարէս արթնացնելով ու ղղաստացնելով զայն: Առաւօտը վերջացաւ:

ՄԿՐՏԻՉ ԱՐՄԷՆ

ՄԿՐՏԻՉ ԱՐՄԷՆ (Ծն. 1906)

Բանաստեղծ, արձակագիր, վիպագիր:

Ծնած է Լենինական, ուր կը ստանայ նախակրթութիւնն ու երկրորդական ուսումը, որքանոցներու մէջ: Հետագային կ'աւարտէ նաեւ Մոսկուայի Պետական Շարժապատկերի Բեմադրական բաժինը:

Մ. Արմէն իր գրական կեանքը սկսած է Լենինականի մէջ, բանաստեղծութեամբ: 1925-ին լոյս կը տեսնէ «Շիրկանալ» վերնագրով բանաստեղծութիւններու ժողովածուն, որմէ ետք ան իր ոյժերը կը տրամադրէ արձակի:

Ցարդ Մ. Արմէնէն լոյս տեսած են շուրջ 30 հատորներ:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — ա) Պատմուածքներու հաւաքածոյ մըն է «Պատմուածքներ»ը:

բ) Վիպակներ են «Սկաուտ — 89», «Պատանի կոմունարները», «Հեղնար աղբիւր»ը, ուրկէ առնուած է դասին հատուածը:

գ) Վէպ են «երեւան», «Եասուա» եւ «Գոյնզգոյն թագաւորութիւն»:

Սովետահայ արձակի տաղանդաւոր դէմքերէն է Մկրտիչ Արմէն:

ԲԱՌԵՐ.— *Համարեայ* — գրեթէ: *Սօսափ* — տերեւներու հաճած թեթեւ ձայնը: *Սակաւաջուր* — քիչ ջուր ունեցող: *Երբեւէ* — որեւէ ատեն: *Խուռն* — խիտ առ խիտ: *Փռռոց* — թեւերու շարժման ատեն լսուած փըռ ձայնը: *Պռունկ* — 1. շրթունք: 2. Ամանի եզերք: 3. Ափ, եզերք: *Շչակ* — շոգիի մեծ սուլիչ՝ գործարանի, նաւի, ինքնաշարժի: *Շվալ* — բամիին ուժեղ ձայն հանելը: *Ղաստացնել* — խելքը գլուխը բերել, ուշաբերել:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. *Ո՞վ է դասին մէջ գործող գլխաւոր անձը:* 2. *Որո՞ւն տղան է:* 3. *Ո՞ւր կ'երթայ ան:* 4. *Վերարտադրեցէք ճնճղուկներու մասին խօսող պարբերութիւնը:* 5. *Ներկայացուցէք արեւածագի պահը:* 6. *Նկարագրեցէք աքաղաղը:*

35.— ՏՈՒՆ ՄԸ ԵՐԱԶ

Հրազդանի զմրուխտ ափին, հարս ծաղիկնե՛ր իրեն ծիր,
Հայրենի սի՛րտ երեւանի բաբախումին ունկնդիր,
Ու սօսափին՝ գաղտնազրոյց սօսիներու հողմահար,
Շուշանի պէս բացուած ներմակ տո՛ւն մ'ըլլար:

Սեւանաբոյր հովն հոն բերէր, հեբիաթին հետ ցերեկուան,
կարօտի այցն անցելայուշ ոգիներո՛ւն նայիրեան...
Ու, սիրախանդ երգի նման, անոր վերեւ թրթռար՝
կենսաւուագ վինն արեւի՛ն ոսկեզար:

Խոհերու պէս աստեղածոր՝ իջնէր այնտեղ երեկոն,
Ու նորաստեղծ տեսիլքներու՝ ցայգը բանա՛ր հորիզոն...
Հոն տրոփող ամէն բոպէն հիւսէր ոստայն ոսկեսար
Մեծ *այօրին* ու *գալիքի՛ն* ալ համար:

Ամէն տունի հրաշքին դէմ իր տունն անդո՛ւլ երազող,
Ուղիներու վրայ մոլար, երկինքներու տակ անշող՝
Սեւ անէծքի բեռը ուսին թափառելէն յոգնասպառ
Բայց անվհա՛տ ճամբորդին ա՛ն կա՛յքն ըլլար:

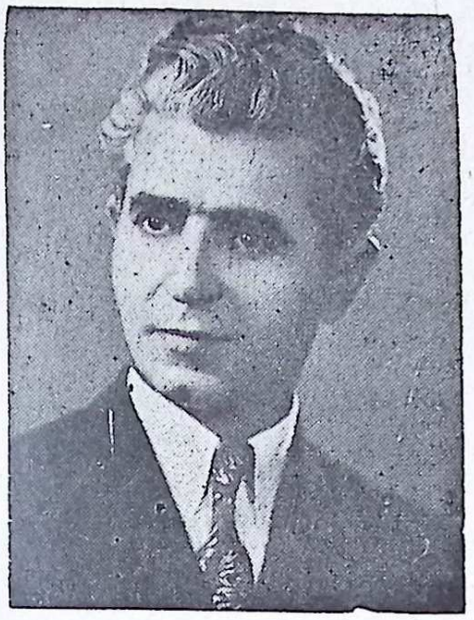
Որմերէն ներս իր մտերիմ, ձեղունին տակ ապահով,
Հօր մը շուխով հովանաւոր, երջանիկ՝ մօ՛ր մը սիրով,
Ծաղիկներո՛ւ պէս հոտեւան, լուսաբացի՛ պէս պայծառ
Մանուկներու լուսանանաչ բո՛յր մ'ըլլար:

Ժամանակին դէմ՝ անսասա՛ն, հովերուն դէմ՝ անաւե՛ր,
Հին գանձերու շտեմարա՛ն ու նորերու հրաւէ՛ր,
Միշտ յաղթ ու հաշտ սերունդներու ըլլար օրա՛նն անվթար,
Ու լոյսն անոր ճառագայթէ՛ր դարէ դար:

Որ անիւնին մէջ իմ սիրտիս՝ հայրէր կարօտս անդադար,
Իրրեւ երա՛զ՝ առած մարմին, ու վաստակիս վարձքն արդար,
Թող աշխարհի պարզ կամ փարթամ տուներու մէջ անհամար՝
Տունն այդ խոնարհ այլ շէն ու շող՝ ի՛մս ըլլար:

ՎԱՀԷ ՎԱՀԵԱՆ

ՎԱՀԷ ՎԱՀԵԱՆ (Ծն. 1908)

Բանաստեղծ, արձակագիր եւ խմբագիր:

Բուն անունով՝ Սարգիս Ապտալեան: Ծնած է Կիւրին: Հազիւ երկու տարի յաճախած տեղւոյն Ազգ. վարժարանը, ծնողքին հետ կը տարագրուի դէպի Հորան: Ախորի ճամբուն վրայ կը ճանչնայ սարսափը բրբական կոտորածներուն, կը կորսնցնէ հայրը եւ հարազատներէն շատեր:

Զինադադարէն ետք կ'ապաստանի Այնթապ: Կը մտնէ Ազգ. վարդանեան վարժարանը: 1920-ին կը փոխադրուի Հալէպ, ուր հետեւելով հանդերձ արհեստի՝ ինքնաշխատութեամբ կը շարունակէ ուսումը:

1925-ին կը յաջողի մտնել Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանը եւ կը վկայուի ճարտարագիտութեան ճիւղէն, 1930-ին:

Որպէս հայ լեզուի եւ գրականութեան հեղինակաւոր ուսուցիչ կը պաշտօնավարէ Անթիլիասի, Նիկոսիոյ եւ Պէյրութի մէջ:

Հիմնած եւ հրատարակած է «Անի» ամսագիրը, որ սատարած է գաղութին գրական ճաշակի ազնուացման եւ հայրենիքի արուեստագէտներուն ծանօթացման:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — Քերթուածներու հաւաքածոներ են «Արեւ-Անձրեւ» եւ «Ոսկի կամուրջ» հատորները:

Յուշագրութիւն է «Ցարալէզներու հաշտութիւնը»:

Վահէ-Վահեան արտասահմանի ամենէն մշակուած քերթողներէն է եւ մեր լեզուին վարպետներէն մին:

ԲԱՌԵՐ.— *Ծիր* — շրջագիծ, շրջան, սահման: *Գաղտնաշրոյց* — գաղտնի լեզու մը խօսող, գաղտնի խօսակցութիւն: *Հողմահար* — հովէն շարժող: *Անցեալայուչ* — անցեալը յիշեցնող: *Սիրախանդ* — սիրով ու խանդագին: *Կենսանուագ* — կեանքին նուագը, կեանքին երգը հնչեցնող: *Վին* — լարաւոր նուագարան մը. քնար: *Աստեղածոր* — աստղերէն ծորած, գիշերէն թելադրուած: *Ոսկեսար* — ոսկեղէն կազմուածք ունեցող, ոսկեհիւս: *Կայք* — կեանքի տեղ, կայան: *Բոյլ* — խումբ: *Անաւեր* — չհանդուսած:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. *Բանաստեղծը ո՞ւր կ'ապրի ներկայիս: 2. Ո՞ւր կ'ուզէ տուն մը ունենալ: 3. Ի՞նչ ըսել է.— Հրազդանի գմբուխտ ափին. հարս ծաղիկնե՛ր իրեն ծիր. հայրենի սի՛րտ երեւան. հողմահար, գաղտնաշրոյց սօսիներ. չուշանի պէս բացուած տուն. սեւանաբոյր հով. նայիրեան անցեալայուչ ոգիներ. սեւ անէծքի բեռը ուսին թաւիառելէն յոգնասպառ. հօր մը չուքով հովանաւոր. հին դանձերու չտեմարան ու նորերու հրաւէր տուն. մարմին առած երազ: 4. Բացատրեցէք քերթուածին վերջին տունը:*

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Ծանրանալ քերթուածին նմանութեանց եւ պատկերներուն վրայ: 2. Քերթուածը գրել գրատախտակին վրայ, կարգ մը միջանկեալները գծել կամեռով՝ աւելի մատչելի դարձնելու համար իմաստին կապակցութիւնը: 3. Դասարանին մատչելի քերթուածներ կարդալ Հայաստան հրատարակուած «Ոսկի կամուրջ»էն: 4. Անդրադառնալ վահէ-վահեանի խմբագրական աշխատանքներուն, «Անի» ամսագրի դերին, հայրենասիրական ուղղութեան: 5. Ծանրանալ հայ լեզուի եւ գրականութեան հեղինակաւոր ուսուցչին վրայ: 6. Ի՞նչ կը նշանակէ դիմագիծ ունեցող գրող:

36.— ՃԵՐՄԱԿ ԳՏԱԿԸ

Տնօրէնը անցաւ ամբողջ չարքի երկայնքին։ Հինգ–վեց հարիւր պլուխներու չղթայ մըն էր այդ չարքը։ Վերադարձին, պահ մը յամեցաւ Տիգրանի առջեւ, բան մը փսփսաց ժպիտով եւ յետոյ հրամայեց հնչեցնել հանդիսաւոր փողը։

Տղաք խուժեցին Տիգրանի վրայ։

— Զարկի՛ր նորէն. չնորհի արժանացար նորէն... ի՞նչ ըրիր... ի՞նչ ըսաւ...։

= Գրասենեակ կանչեց երկու ժամէն։ Բայց չսիրեցի իր խնդուքը։ Ամպոտ կ'երեւէր։ Եւ Տիգրան փորձեց ծիծաղի մը ուրուագիծը բերել դէմքին։

— Ի՞նչ ամպ, ի՛նչ բան, եղբա՛յր... երեք օր է ճգնաւորի կեանք կ'ապրիս. եւ եթէ հոս յանցանքիդ օրը չպատժուիս՝ ա՛լ վախ չկայ։ Հիմա վազենք «պերի» մը խաղանք։

⁂

Տասը վայրկեանէ ի վեր Տիգրան կը պտնուի տնօրէնին դրասենեակը։

Մենք կը քրթմնջենք, կը կատակենք, կը բամբասենք դուրսը եւ անհամբեր կը սպասենք տեսակցութեան արդիւնքին։

— Ինտո՞ր ալ ամենուն աչքը կը մտնէ, բախտաւոր է լակոտը...

= Սո՛ւս...

Մենք ճանչցանք յստակ բզզիւնն ու չառաչիւնը որ պայթեցաւ ներսէն։ Գիտէինք թէ այդպէս կը զալարուէին կաշիէ մտրակները ծառերու կանաչ կեղեւին։ Ճանչցանք նաեւ «բախտաւոր լակոտին» զսպուած հծծիւնը, որ յաջորդեց անոր։ Ցետոյ կրկնուեցաւ, յետոյ նորէն, յետոյ նորէն, յետոյ նորէն կրկնուեցաւ...։

— Ի՞նչ է ասիկա։

— Ինչո՞ւ ասիկա։

— Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ... ի՞նչ ըրաւ ան...

Եւ դէպի դուռը խոյացաւ Գուրգէն։ Հաղիւ կրցանք հասնիլ ու գրկել զինք։ Հանեցինք միջանցք։ Ի՞նչպէս կը յորդորէինք, ի՞նչպէս կրնայինք մխիթարել...

— Ինչո՞ւ կը ծեծէ, եղբա՛յր, ինչո՞ւ, ի՞նչ իրաւունքով... անիրա՛ւներ, անտէ՛ր գտեր են... պատառ մը հաց կու տան տէյի իրաւո՞ւնք ունին սատկեցնելու...

Խորունկէն, խորունկէն յուզուած, յորճանք առած հեկեկանք մը իր թաւալումին տակ փշրեց Գուրգէնի ձայնը։ Արցունքը կ'ինչէր անոր չրթներու անկիւններուն, ուրկէ ան կը լիզէր անոր տաք ու աղի կաթիլները։

Յետոյ, մկկէն դառնալով մեղի.

— Խե՞նթ էք, ի՛նչ էք... բոլորդ ալ կեցեր չոճուխներու պէս կու լաք..., — ըսաւ եւ մտաւ ննջարան:

***

... Իրիկունը ի՞նչպէս սպրդեցաւ մեր պատուհաններէն ներս: Ե՞րբ հրաժեշտ տուաւ արեւը: Չպիտցանք նոյնիսկ թէ ի՛նչ կերանք ընթրիքին: Յաւէն ու տրամուէննէն հաշմուեր էր մեր պիտակցութիւնը եւ մեր լեզուները թանձրացեր, ծանրացեր էին ա՛յնքան, ա՛յնքան:

Տիլրանի մարմինը կը նմանէր մանուկի մը ձեռքէն առնուած թուղթի կտորի մը, որուն վրայ ան մատիտ է խաղցուցեր քմահաճ անզգուշութեամբ: Բայց աննշան տարբերութիւն մը կար թերեւս խաղիզուած, ճմռթկուած թուղթի կտորին եւ Տիլրանի մարմնին միջեւ: Բոսոր էին ասոր դիծերը եւ տեղ-տեղ ճեղքուտած մորթէն քանի մը կաթիլ արիւն սահած էր դուրս: Բայց ան կը փորձէր խնդալ մեղի համար: Կը խնդար, որպէսի չլանք մենք: Կը խնդար... եւ իւրաքանչիւր շարժումին մեղմ, անլսելի հծծիւն մը կը խածնէր դաղտնի:

Պատուիրեց Յակոբին որ երթայ այրէ ճերմակ դտակը: Գուրգէն յափշտակեց զայն անսանձ զայրոյթով.

— Ե՛ս կը վառեմ, ես մոխիր կը դարձնեմ. կտոր-կտոր կ՛ընեմ այս մատնիչ դտակը, աս խարդախ դտակը... աս... աս... աս.., հեծկլտուքէն խեղդուեցաւ ճիչը եւ ինք նետուեցաւ դուրս:

Անդա՛մ դտակ:

Յոյն պիւղացին զայն տեսեր էր Գուրգէնի գլուխը, ծառին վրայ: Ու վազեր էր տնօրէնին: Եւ միակ ճերմակ դտակը, որբանոցին մէջ, կը պատկանէր Տիլրանի:

Փունի չեփորը այդ իրիկուն լացաւ կարծես:

Գուրգէն դրպանէն հանեց ընթրիքի իր բաժինը եւ երկարեց Տիլրանի:

— Կե՛ր ասիկա:

Ան մերժեց:

— Մինչեւ առտու անօթի՞ պիտի կենաս: Կե՛ր...

Յամառեցաւ միւսը:

— Բեղի՞ ինչ, կե՛ր կ՛ըսեմ ես:

Սակայն Տիլրան չլսելու զարկաւ եւ ասիկա պատճառ եղաւ որ Գուրգէն այլեւս անզուսպ իր բողոքը պոռայ.

— Իսկ ինչո՞ւ չըսիր տնօրէնին թէ դլխարկդ ես դործածեր էի. այո՛, բոլորս ալ կ՛ուդէինք դիտնալ թէ ինչո՛ւ չըսիր...

Տիլրան ծիծաղեցաւ. յետոյ աղուոր աչքերուն լարի ու խաղաղ նայուածքը վերդոյց Գուրգէնին եւ ըսաւ անտարբեր.

— Երկուքէս մէկը պիտի ուտէր ծեծը, չէ՞. ուրեմն ի՞նչ տարբերութիւն կ՛ընէ թէ ո՛վ նէրաւ:

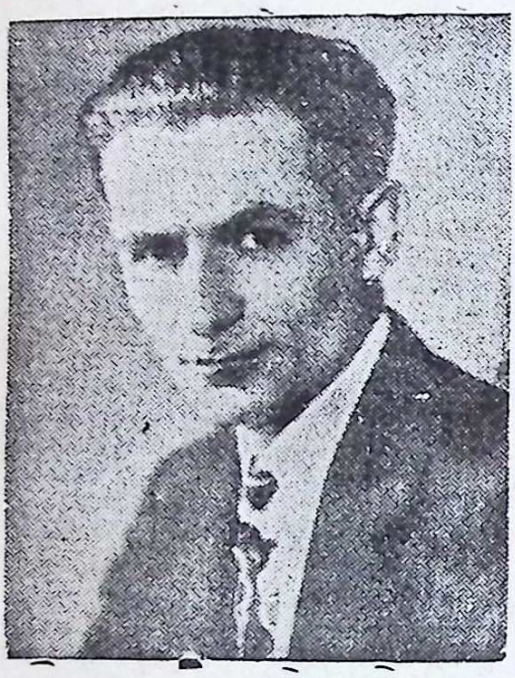
Մխւսը խածաւ իր ընթրիքին հացը, անկողինն ու վերմակը նետեց ա-նորինին վրայ եւ յարդարեց: Թող կակուղ ըլլայ որ չցաւին անոր վէրքերը: Եւ թող լաւ ծածկուի որ չմսին մարմնին բոսոր-մանիշակագոյն օղակները:

Գուրգէն պառկեցաւ մեզմէ մէկուն քով:

Ժդժօրէն երկար եղաւ դիշերը: Կարծես մութ, անթափանց խաւարը վրէժ կը լուծէր մեզմէ:

Մեր ընկերներէն մին՝ մէկ կողմէն մխւսը դառնալով միչտ՝ հծծելով ու հառաչելով վիրաւորեց դիշերը: Մեր ընկերներէն մխւսը իր հեծեծանքով, իր խղճահար լացով խռովեց դիշերին վեհափառ անդորրը: Եւ դիշերը բար-կացած, եւ դիշերը զայրացած՝ եղաւ դաժանօրէն երկար եւ կոխկռտեց, եւ չաչկռտեց, եւ ոտնահարեց մեզ անդադար, անդադար...:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ (Ծն. 1909)

Արձակագիր եւ խմբագիր:

Ծնած է Զմշկածագ քաղաքի Հազարի գիւղին մէջ: Դեռ մանուկ, Մեծ-Եղեռնի օրերուն, խումբ մը հայ-րենակիցներու հետ, կը փախչի լեռները, հազար տան-ջանքներով կը հասնի Կարին: Չի կրնար երկար մը-նալ, կ'ապաստանի Լենինական եւ կը մտնէ որբանոց:

Երկու տարի ետք, դարձեալ խուսափելով սր-շաւող քրտական բանակի վայրագութիւններէն կը փախչի Թիֆլիս: 1919-ին կ'անցնի Պոլիս, կը մտնէ դարձեալ որբանոց: Հոս է որ, տասը տարեկանին կը սկսի իր նախակրթութեան:

1923-ին կը փոխադրուի Յունաստան: Երկու տա-րի եւս որբանոցներու կեանքը ճաշակելէ ետք՝ կը մեկնի Ֆրանսա, ուր կ'աշխատի որպէս բանուոր:

1928-ին կը մեկնի Ամերիկա եւ վերջնականապէս կը հաստատուի հոն:

1937-57 կը վարէ Ֆրեզնոյի «Նոր Օր» թերթին խմբագրութիւնը, ապա կ'անցնի Պոս-տոն, «Պայքար» օրաթերթի խմբագրութեան:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — Պատմուածքներու ժողովածուներ են երեք հատորներն ալ — «Սպիտակ արդարութիւն», «Կարմիր ասպատակի օրագրէն» եւ «Վերջին կայան»:

Անդր. Անդրէասեանի բոլոր գրութիւնները յագեցած են ճշմարիտ հայրենասիրու-թեամբ եւ մարդկային վիշտի պատկերաւորումով:

ԲԱՌԵՐ.— *Ծամենալ* — ուշաձալ, յապաղիլ: *Ուրուագիծ* — ձկարի՝ պատկերի առա-ջին եւ հարեւանցի գծագրութիւն, ստուերագիծ: *Քրթմնջել* — բիբիին տակէն կամ ցած ձայ-նով տրտնջալ, տոտռալ: *Ինտոր* — ինչպէս: *Գալարուիլ* — ճմլուիլ, ինքն իր վրայ կծկուիլ ցաւի ազդեցութեան տակ: *Խազխզուած* — անկարգ՝ խառնիխուռն գիծեր բաշուած: *Բոսոր* — մուք կարմիր, արեւի գոյն: *Ժդժօրէն* — անգութ՝ անողորմ կերպով:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. *Մօտաւորապէս քանի՞ որբեր չարուած էին տնօրէնին անցած առեն։ 2. Որո՞ւ հետ խօսեցաւ։ 3. Տիգրան սիրե՞ց ամերիկացիին խնդուքը.— Ինչո՞ւ։ 4. Ի՞նչ պատահեցաւ, երբ Տիգրան մտաւ տեսչարան։ 5. Տնօրէնը ինչո՞ւ ծեծեց Տիգրանը։ 6. Ո՞վ էր յանցաւորը։ 7. Տղոց վրայ ի՞նչ ազդեցութիւն ունեցաւ այս անարդարութիւնը։ 8. Գուրգէն ի՞նչպէս վարուեցաւ Տիգրանին հետ։ 9. Տիգրան ինչո՞ւ չէր ըսած բուն յանցաւորին անունը։ 10. Ինչպիսի՞ դիչեր մը անցուցին Տիգրանին մտերիմները։*

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Խօսիլ որբահաւաք միսիոնարներու գործին, լոյս եւ ըստուեր գործունէութեան մասին։ 2. Որբեր, որբանոցներ, տիրող մթնոլորտը եւ տրուած խրճամբը։ 3. Դժգոհութեանց բուն պատճառները։ 4. Հայկական հաստատութիւններ — այրիանոց, որբանոց, ձրիավարժ դպրոց։ 5. Անդրէասեանի եւ Ծառուկեանի սեւեռումները որբանոցային կեանքէն։ 6. Անդրէասեանի գրականութեան երեսները։ 7. Անցեալապաշտութեան տուրք չտուող ներկայի երգիչը։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—

Ա. Ստուգաբանեցէք *վերադարձ, խնդուք, ճղնաւոր, յանցանք, գրասենեակ, բզզիւն, չառաչիւն, դրկել, թանձրանալ, ձեռք, որբանոց* բառերը։

Բ. Իմաստի ի՞նչ տարբերութիւն կայ նոյն բային յարակատար երկու ձեւերուն միջեւ.— տեսեր է, զրեր է, եղծեր է, տեսած է, գրած է, կեղծած է։

37.— ԳԵՆԵՐԱԼԻ ՔՈՅՐԸ

Երբ գեներալի համեստ անունը լայն ժողովրդականութիւն ստացաւ պատերազմի տարիներին, բախտի դաժան խաղով աշխարհովը մէկ ցրուած պանդուխտ հայերից նամակների հեղեղ էր հոսում դէպի նա:

Մի անգամ էլ, սովորականի պէս, թիւնապարհը բերեց օրուայ փոստը: Հանդարտ ու անշտապ, գեներալը բացում էր ծրարները, կարդում ու մի կողմ էր դնում: Դուստրը յանկարծ նկատեց նրա դուսպ յուզմունքը, երբ կարդում էր կանացի մանր ձեռագրով գրուած երկար մի նամակ:

Աւարտելով ընթերցումը, գեներալը լուռ քայլում էր սենեակում, ապա մօտեցաւ աղջկան. — Դու էլ կարդա այս նամակը, Մարգարիտ...

«Ցարդելի հայրենակից, բարեկա՞մ, թէ եղբայր: Չգիտեմ ինչպէս դիմեմ ձեզ... Դուք ինձ չէք ճանաչում, իսկ ես, երբ լսել եմ ձեր անունը, ապրում եմ երանելի երազների ու պատրանքների մէջ: Մի տարուց աւելի է, որ ես փորձում եմ գրել ձեզ այս նամակը եւ չեմ կարողանում: Ինչ էլ որ լինի, ես չգիտեմ մնամ ձեզ համար անլսուած ու անծանօթ մի կին:

«Ծնուել եմ ես Վանայ ծովի ափին ընկած գեղջուկ մի գիւղում: Երեսուն տարի է անցել այն օրերից: Ես այն ժամանակ եօթ տարեկան էի:

«Լսում եմ ես հիմա կրակոցները մեր գիւղի փողոցներում, տեսնում եմ իմ վիթխարահասակ հօրս, որ բռունցքները սեղմած, ընկաւ թշնամու ոտքերից: Տեսնում եմ ուրեմն լճի մէջ փռուած իմ մօր մազերը: Այս լուսերը սարսափելի են: Թուրքերի սրից ընկաւ ամողջ գիւղը: Փրկուեցինք ես եւ եօթ եղբայրներիցս էլիր միայն: Թաղնուեցինք մենք յարայրներում:

«Եւ ահա մի օր, յանկարծ յայտնուեց ռուսական զանգուր: Գիտացի մենք ուրախ լիմոես: Ջեմ գիտէր միայն, թէ ո՛րոշան տեսեց մեզ եղբայրներս: Ասացին նահանջը. վաղուցից գիտէին ռուսերի մասին: Կարծում էին թշնամիները նորից առան Հայոց աշխարհը, ուստի մենք հարկաւ պիտի ապաստանէինք. եւ հարուստ Հարոյան Աբգարը, որին հարեւան էինք մենք, ասաց ինձ ու քրոջս Հռիփսիմէին՝ հետը գնալ: Թախանձում էր ինձ ու քրոջս Հռիփսիմէին՝ հետը գնալ եւ ասում էր, որ մեզ կանչում են մեր հարազատները... ուրիշ ոչ ոք չկար:

... «Մեր հարեւանները ինձ մեծարում էին, ասում էին՝ ես գեղեցիկ եմ, ունեմ հեռու տեսիլ աչքեր, ունեմ հեռու տեսիլ:

«Ամերիկայում ես գտայ հայրենակիցների: Ամուսնացայ Հայի հետ, իմ որդուս տրայ դրի իմ եղբօր անունը, յոյս ունենալով, որ երբեւէ կը գրանեմ նրան: Ինչե՛ր ասես չեն լինում կեանքում...

«Եւ ահա սկսուեց այս նոր, սարսափելի պատերազմը: Ինձ թւում էր, թէ իմ հայրենիքի երեխաների համար կրկնւում են իմ սեւ մանկութեան սարսափները:

«Առաջին անգամ ռադիոյով լսեցի քո անունը, իմ հեռաւոր եղբայր... Ջե՞ս յիշում դու ինձ, քո փոքրիկ, դժբախտ քրոջդ, Անահիտին:

«Օ՛հ, ներեցէք, թերեւս ես չտասում եմ, թերեւս կեանքում իրօք լինում են այդպիսի դուդադիպութիւններ... Մեր ազգանունները նոյնն են եւ իմ եղբօր անունն էլ Յովհաննէս էր... Միթէ՞ դուք իմ եղբայրը չէք: Անհնարին է որ այդպէս չլինի, որ չհրաշանանան իմ երազները:

«Իմ դլխաւերեւում կախուած է ձեր պատկերը, ամէն օր ես նայում եմ ձեզ եւ թուում է որ դուք ժպտում էք, եւ այնպէ՛ս հարազատ է ձեր ժպիտը: Այդպէս ժպտում են միայն քրոջը...

«Օրերս ինձ մօտ եկաւ իմ ընկերուհին, ամերիկեան մի նկարչուհի: Նա նայեց ձեր նկարին ու բացականչեց.

«— Օ՛հ, Աստուած իմ, այս մարդը որքա՛ն նման է ձեր որդուն, Յովհաննէսին: Ձեր ազգակա՞նն է:

«Դրանից յետոյ ես հաստատ որոշեցի դրել ձեղ այս նամակը: Պատասխանեցէք ինձ, թէկուզ երկու բառով: Ես երջանիկ եմ, որ դուք դոյութիւն ունէք աշխարհում, որ կայ մեր նահապետական տոհմի ազգանունը կրող զօրաւոր Յովհաննէս: Եթէ նոյնիսկ դուք իմ եղբայրը չէք, եթէ մեծնոյն մայրը չի ծնել մեզ, դուք այնուամենայնիւ, իմ եղբայրն էք: Իմ եղբայրն իր ժողովուրդի ճակատագրի համար չէր կարող աւելին անել, քան դուք էք արել: Թող բնութիւնը ձեզ երկար կեանք պարգեւի, եւ թող ապրի մեր ժողովուրդը, մեր սիրելի Հայաստանը՝ բոլոր պանդուխտ Հայերիս յոյսի անմար փարոսը...

«Թոյլ տուէք ստորագրել այսպէս. Ձեր քոյրը՝ Անահիտ»:

Երբ ղեներալի աղջիկը կարդաց հեռաւոր Ամերիկայից նրա հօրն ուղարկուած անծանօթ կնոջ նամակը, հայրը մտածկոտ, պատուհանից դուրս էր նայում Պալթիկ ծովի սպիտակ ափերին: Մայրամուտի ճառագայթները լուսաւորում էին նրա թուխ, եռանդուն դէմքը: Նա կանգնած էր լուռ եւ անշարժ: Դուստրը բոլոր մանրամասնութիւններով գիտէր հօր կեանքի ուղին եւ ոչ մի հանելուկ չկար նրա համար: Նա ակնածանքով մօտեցաւ հօրը, գլուխը դրեց նրա կրծքին:

— Հայրի՛կ, դրիր, որ դու նրա եղբայրն ես:

Գեներալը չոյեց աղջկայ մազերը եւ կարճատեւ լռութիւնից յետոյ ասաց.

= Ոչ, Մարգարիտ, այդպիսի կնոջ չի կարելի խաբել. դրենք նրան ճըշմարտութիւնը: Բայց դուդադիպութիւններն աւելի են, քան նա ենթադրում է: Ես յիշում եմ այդ բոլոր իրադարձութիւնները. ես նոյնպէս եղել եմ Ղարսի եւ Սարդարաբադի կռիւներին: Թուրքերն այն ժամանակ մօտեցան համարեայ էջմիածնի վանքին: Ժողովուրդը նրանց ետ չպրտեց Սարդարաբադի ճակատամարտում... Պէտք է պատասխանել. դրե՛նք նրան միասին:

Աղջկան իր կողքին նատեցնելով, ղեներալը սկսեց դրել.

«Թանկագի՛ն քոյրս, Ձեր նամակը չատ յուզեց մեզ: Ես ծնուել եմ ոչ թէ Թբլահայաստանում, այլ Կովկասում եւ մինչեւ այսօր Անահիտ անունով քոյր չունէի: Դուք կարող էք ինձ ձեր հարազատ եղբայրը համարել: Մեզ մի

մայր չի ծնել, բայց ծնել է մեզ մի ժողովուրդ եւ օժտել ընդհանուր զգացմունքներով: Այսօրուանից ես ուրեմն քոյր ունեմ հեռաւոր ովկիանոսից այն կողմ... եւ պարտք ունիմ նրա առաջ...

Ձեր եղբայրը Յովհաննէս...»

ՀՐԱՉԵԱՑ ՔՈՉԱՐ

ՀՐԱՉԵԱՑ ՔՈՉԱՐ (1910—1965)

Արձակագիր եւ վիպագիր:

Բուն անունով՝ Հրաչեայ Գաբրիէլեան: Ծնած է Ալաշկերտ գաւառի Ղումլիպուճախ գիւղին մէջ: Դեռ պատանի՝ կը կորսնցնէ ծնողները: Կը դառնայ գառնարած: Կը գաղթէ Էջմիածին:

14 տարեկանին կը սկսի դպրոց յաճախել: Երկրորդական ուսումը կ'աւարտէ 1931-ին, ապա՝ համալսարանը:

Կը սկսի գրել ուսանողութեան շրջանին: Հայրենական Մեծ Պատերազմին կը մեկնի ճակատ, որպէս թղթակից: Իր ամենէն բեղմնաւոր շրջանը կը սկսի այդ թուականէն:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — ա) Վիպակներ են «Վահան Վարդեան», «Օգսէն Վասպուրի», «Նահապետը», «Կարօտ», բ) Պատմուածքներու հատընտիրներ են «Թամամեանները», «Հերոսների ծնունդը», «Նախօրեակին» եւ «Սղոցազան ուխտ»:

գ) Նշանաւոր է իր «Մեծ տան գաւակները» վէպը, որ թարգմանուած է բազմաթիւ լեզուներու:

ԲԱՌԵՐ.— *Գեներալ* — բարձրաստիճան զինուորական: *Կածան* — 1. Նեղ ճամբայ: 2. անտառներու մէջ ոտքի նեղ ճամբայ. արահետ: *Թէկուզ* — եթէ, նոյնիսկ, չնայելով որ: *Իրազարձութիւն* — դէպքերու ընթացք, որ տեղի կ'ունենայ գործի մը ատեն: *Օժտել* — պարգեւ տալ, ընծայել:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. Ո՞ր զօրավարին մասին կը խօսուի հատուածին մէջ: 2. Այժմ ո՞ւր կ'ապրի ան: 3. Ո՞վ էր նամակագիրը: 4. Պատմեցէք նամակագիրին «դլուխէն անցածները»: 5. Ե՞րբ լսած էր զօրավարին անունը: 6. Ինչո՞ւ նամակ կը գրէր անոր: 7. Զօրավարը որո՞ւ տուաւ նամակը, գալն կարդալէ ետք: 8. Ի՞նչ թելադրեց զօրավարին դուստրը: 9. Բագրատեան ի՞նչ պատասխան տուաւ ամերիկաբնակ Անահիտին:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Խօսիլ Համաշխարհային Բ. Պատերազմի մասին — սկիզբ, տեւողութիւն, զինակիցներ, ժողովներ, ցամաքահանում, Պերլին մտնող առաջին զօրաբաժինները: 2. Ս. Հայաստանի մասնակցութիւնը: 3. Ներգաղթ, գաղութներու խանդավառ վիճակը: 4. Այդ օրերու գրականութիւնը՝ հայրենիքի եւ արտասահմանի մէջ: 5. Հ. Քոչարի պատերազմի ճակատէն ղրկած թղթակցութիւնները եւ «Մեծ տան գաւակները» վէպը: 6. «Գեներալին ֆոյերը» պատմուածքը:

38.— ԴԱՒԹԻ ՋՐԱՂԱՑԸ

Կէսօր էր, երբ Սասունցի Մարութայ լերան թաւչեայ լանջերին եւ վերջապէս անտառների մէջ մտնելով սկսեց ընթանալ դէպի Ծովասար:

Առաջին դիւղը, ուր նա ոտք դրեց՝ Ճախրկանքն էր: Դա գտնւում էր Ծովասարի հարաւային ստորոտում:

Աւանդութիւնը պատմում է, որ այդ դիւղը չինել է Սասունցի Դաւիթը: Երբ նա Մսրայ Մելիքի հարկահաւանների ձեռքից աղատում է սասունցի կանանց եւ աղջիկներին, քաղաքի արուարձանում նրանց համար մի տուն է չինում, պատրաստել է տալիս մի քանի տասնեակ ճախարակներ եւ գործի է դնում աղատագրուած աղջիկներին ու կանանց:

Դաւիթը չքաւորների համար չինում է նաեւ մի ջրաղաց: Տարիների ընթացքում այդ չինուածեան մօտ աւելանում են նոր տներ: Կազմւում է մի նոր դիւղ, որը գառնում է քաղաքի մի թաղը եւ կոչւում է Ճախրկանք՝ Դաւթի պատրաստած ճախարակների անունով:

Դաւթի ջրաղացը գտնւում էր դիւղից դուրս՝ կապաս գետի վրայ: Ջրաղացի ջուրը ապառաժների վրայ բախելով եւ լուսափրփուր ջրվէժներ գոյացնելով, ուժգին սահանքով մտնում էր ջրաղացի տակ եւ այնտեղից դուրս ժայթքելով, նոյնպիսի համայիչ տեսարաններ էր ստեղծում իր ճանապարհին:

Ասատուրը գետակի մօտ մի մոխրագոյն այծ նկատեց, որ սովորական այծերից երկու անգամ մեծ էր:

Նրա մի ոտքը հաղիւ էր դիպչում գետնին: Այդ կենդանու խոշոր, խելացի աչքերը, կեռ, փայլուն եղջիւրները եւ դեղանի սրունքները վեհութիւն էին տալիս նրա կեցուածքին: Հովիւը հանեց կաթնամանը եւ եռեւից գնալով, բռնեց նրա պտուկներից ու կթեց: Ապա, սառեցնելով այն, ախորժակով խմեց փրփրալի, անուշահամ կաթը:

Մոտկանում եղած մի ջոգին նա չատ էր լսել Ճախրկան դիւղի ջրաղացի մասին: Ասատուրը գիտէր, որ այնտեղ աշխատում էր Թամոն, մի ինքնամփոփ ու աւանդապահ մարդ, որ կարճ ժամանակով մշակ էր եղել Հալէպում:

Լսել էր, թէ այդ ջրաղացպանը պանդխտութեան գնալիս՝ Հալէպի ճանապարհին, իբրեւ թէ, տեսել էր այն ահագին քարը, որ Դաւիթը Մարութայ սարի գագաթից պարսատիկով չպրտել էր Մսրայ զօրքի եռեւից:

Թամոյի ջրաղացն էին գալիս Սասունի գրեթէ բոլոր կողմերից: Ամէն ոք փափաքում էր ուտել այն հացը, որի ալիւրը աղացել էր Թամոն: Մօտիկ ապրող հայ չինականները եւ քրտերը իրենց բնաղունն այնտեղ էին բերում: Նրա մօտ չատ էին գալիս մանաւանդ չքաւոր գասի մարդիկ, որոնց օգնելու համար Դաւիթը չինել էր այդ ջրաղացը:

Բացի նրանց հատիկը աղալուց, Թամոն եկուորներին պատմում էր Սասնայ Ծռերի պատմութիւնը՝ ճիւղ առ ճիւղ: Պատմում էր Սասնայ բար-

բառով: Նա այդ ամբողջ վէպը անգիր գիտէր: Նրա չնորհիւ ժողովրդական այդ հրաշալի վէպը իր հասարակ ալրաղացից դուրս գալով եւ բերնէ բերան անցնելով՝ ապրում էր Սասնայ լեռներում:

Ջրաղացի դուռը բաց էր:

Դրանը մի կանաչ ուռենի կար. ուռենու տակ, ցորենի պարկերին թիկնած, ծխում էր մի ղվախաչոց ծերունի՝ հայեացքը Ծուլասարին յառած:

Այդ Թամոն էր:

Նա բարձրահասակ էր, արտայայտիչ խոշոր աչքերով, ոտքից մինչեւ գլուխը ալիւրի հաստ շերտով ծածկուած: Նոյնիսկ իր թուխ երկայն թարթիչները սպիտակին էին տալիս ալիւրից:

Հաստ գօտու մէջտեղը խրուած էր ծխախոտի տուփը, իսկ ափով գըրկել էր լայնաբերան ծխամորճը, որ նոր էր վառել:

— Բարի օր, քեռի Թամոյ, — ողջունեց Ասատուրը մօտենալով:

= Բարով, հազար բարի, — պատասխանեց Ջրաղացպանը, պարկերու վրայէն վեր կենալով:

— Ուսկի՞ց կու գաս, — հարցրեց նա:

= Մոտկանից:

— Ո՞ւր կ'երթաս:

= Բռնաչէն: Էդպէս անցայ, որ Դաւթի ջաղացը տեսնեմ:

— Անո՞ւնդ բարի:

= Անունս Ասատուր է:

— Տղայ, լաւ, չլինի՞ թէ դու Մոդեդանն ես, — զարմացած հարցրեց ջաղացպանը, ուշադրութեամբ դիտելով եկուորին:

= Ճիշդ կռահեցիր, քեռի Թամոյ: Իմ անունը Ասատուր է, բայց քըրտերն ինձ Մոդեդան են ասում:

— Մենա՞կ ես:

= Մենա՛կ եմ, քեռի Թամոյ: Ես եմ ու էս ձեռքիս փէչը: Աչխարհում էլ բան չունեմ: Բռնաչէն եմ գնում: Ասացի անցնեմ Ծուլասարի տակով ու Դաւթի ջաղացը տեսնեմ:

— Վա՛յ դու բարով եկար, իմ աչքի ու գլխի վրայ եկար, լաւ: Ո՞վ չի գալիս Դաւթի ջաղացը տեսնելու: Աչխարհի ամէն կողմից Ծուլասար մարդ է գալիս ու գնում: Նախ ես քեզի Դաւթի ջաղացի ջոջ քարը ցոյց տամ:

Այս ասելով, Թամոն Ասատուրին առաջնորդեց իր ջրաղացը: Դա մի սարդ ու անշուք տնակ էր, որի մէջտեղը թաւալւում էր մի փիթխարի երկանաքար: Հաւրիկը կըլճակից հոսքով լցւում էր քարի բերանը եւ ալիւր դառնալով թափւում էր փոքրիկ ալրատան մէջ: Թամոն ձեռքը մեկնելով դէպի դուռացող վերնաքարը, ասաց.

— Դրա տակի քարը Դաւիթն է բերել, լաւ: Նա է էդ ահագահաչ սալաքարը մէջքով ձորից հանել, ղցել էս ջրի վրայ ու դնացել: Հաղար տարի է անցել, էդ վերնաքարը հա՛ կը դառնայ: Հիմքի քարը երկնային է: Նրան ոչ մաշուել կայ, ոչ կռանուել: Էդ էն քարն է, որով Սանասարը վիշապին սպա-

նեց: Ին օրուանից որ Դաւիթ էդ տալը դցել է էս ջրի վրայ ու գնացել, մարդու կռան չի դիպել նրան:

— Խտեղ նայիր, — ասաց Թամոն, ձեռքը մեկնելով դէպի աղօրիքի պատերի վրայ սպիտակին տուող դեղնաւուն փոշու չերտը: — Էս Դաւթի աւլիւրն է նստած ջաղցի պատերին: Նրա աղունից էս է մնացել: Էդ փոշին նըշխարք է, լաօ: Հաղար տարի է անցել, բայց նա դեռ կեցած է ջաղցի պատերին, ու հա՛ կայ, հա՛ կայ:

= Ուրեմն առաջին աղունը նա՞ է աղացել:

— Առաջ նա աղաց, յետոյ Զէնոլ Օհանը, յետոյ Քեռի Թորոսը, յետոյ միւսները:

Ասատուրը, որ առաջին անգամն էր մտել Դաւթի ջրաղացը, այդ խօսքերի վրայ դադակը հանեց ու սկսեց խորին ջերմեռանդութեամբ նայել չուրջը: Ե՛ւ այդ հսկայ երկանաքարը, Ե՛ւ այդ դեղնաւուն պատաւիւրը նրան այնպիսի սրբութիւններ երեւացին, որ նա ակամայ բռնեց Թամոյի թեւից՝ ասելով.

= Թող պագե՛մ քու ձեռքը, քեռի Թամոյ: Դու սուրբ մարդ ես, որ մեր Դաւթի անտէր ջաղացին պահպանութիւն ես անում:

— Էս օճախն էլ Դաւթին է չինել: Առաջին հացը նա է եփել, — ասաց ծերունին՝ պատի մէջ մի սեւացած հին կրակարան ցոյց տալով: Կրակարանի մօտ դրուած էին իր մաշած դադակը եւ աբան: Թամոն հիւրին նստեցրեց ներսի պարկերի վրայ եւ նրա հետ կիսեց իր նոր թխած հացերից մէկը:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ (Ծն. 1910)

Բանաստեղծ, վիպագիր, թատերագիր եւ թարգմանիչ:

Բուն անունով՝ Խաչիկ Տօնոյեան: Ծնած է Սասունի Դաշտադէմ գիւղը:

Համաշխարհային Ա. պատերազմի արհաւիրքի օրերուն, իր հայրենակիցներուն հետ կը գաղթէ Եգիպտոս: Հոն կը ստանայ իր նախնական, երկրորդական եւ համալսարանական ուսումները:

Գրական ասպարէզ կը մտնէ բանաստեղծութեամբ: Անգլերէնէ կը թարգմանէ Շէյքսփիրի թատրերգութիւնները, որոնք լոյս կը տեսնեն երեք հատորներով:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — Բանաստեղծութիւններ են «Երգերի գիրք», «Գարնանային երգեր», «Բոցը»:

Թատրերգութիւն է «Տիգրան մեծ»:

Երկու անգամ մշակած է «Խողեդան» հրաշալի վէպը, որուկէ առնուած է վերի հատուածը:

Դաշտենց «Խոդեդան» վէպով կրցած է փրկել սասունցիներուն ինքնատիպ բարքերը, կենցաղը, ապրումները։

ԲԱՌԵՐ.— *Ախուաբձան* — խաղաքի մօտակայ բնակութիւն. խաղաքին ծայրամասի թաղերը։ *կեռ* — ծայրը ծռած, կոր ծայրով։ *Բնաղուն* — տունին մէջ մախրուած եւ աղալու պատրաստուած ցորեն. աղօն։ *Ջոջ* — մեծ։ *Կրիճակ* — ջրաղացքին ամբարին տակ դրուած ամանը, որուն մէջ կը հոսի ցորենը եւ այդ տեղէն անցնելով կը հոսի երկանաքարի ծակին մէջ։ *Հոսք* — հոսիլը։ *Կռան* — միջակ մեծութեամբ մուրճ. ջրաղացքին քարը տաշելու համար գործածուող մուրճ։

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. *Ո՞ւր կ'երթար Ասատուր։* 2. *Ո՞ր դիւղը հանդիպեցաւ առաջին անդամ։* 3. *Ինչո՞ւ այդ դիւղը ձախրկանք կը կոչուէր։* 4. *Ո՞ւր կը դտնուէր Դաւիթի ջրաղացքը։* 5. *Խօսեցէք ջաղացպանի մասին։* 6. *Ի՞նչ բանի տարածման պատճառ կ'ըլլար ան։* 7. *Նկարագրեցէք Դաւիթին ջրաղացքը։*

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Պատմել Սասունցի Դաւիթ դիւցազնավէպին գլխաւոր մասերը։ 2. Անդրադառնալ ուրիշ ազգերու դիւցազներգութեանց։ 3. Սեռին պահանջները, յատկանիշները։ 4. Ամփոփ կերպով պատմել «Խոդեդան» վէպին նիւթը, ծանրանալ մատուցուած բարքերուն, սասունցի յեռնականներու կամքին եւ շինարարական աշխատանքներուն վրայ։ 5. Ցիշել թէ ջաղացպանութիւնն ու փռապանութիւնը ընդհանրացած զբաղումներ եղած են Սասունցիներու մօտ (չմոռնալ Թամոյի խօսքը, թէ Դաւիթ, Ջէնով Օհան եւ Քեռի Թորոս ջաղացպան եղած են)։ 6. Ճշդել մօտաւոր տեղերը Սասունի, Մարութայ սարի, Անտոխի, Ծովասարի։ 7. Տաքօնի տէր Մամիկոնեաններու հայրենասիրութիւնը եւ զինուորական տաղանդը։ 8. Սասունցիներու մասնակցութիւնը ազատագրական պայքարներուն։ 9. Սասունցի եւ այլ փետաջիներ եւ հերոսներ։ 10. Խաչիկ Դաշտենցի գրականութիւնը։

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ.—

Ուղղագրական այլազան ձեւերով կը դրուին ջաղաց, ջաղացք, ջրաղաց, ջրաղացք, ջաղացպան, ջրաղացպան, ջաղացպանութիւն, ջրաղացպանութիւն.— *Բացատրել թ դիրի անկումի պարագան. օրինակ՝ մրսիլ — մսիլ, մեղր — մեղուական, չարժիլ — ժաժք (երկրաշարժ)։*

39.— ՀԷՅ ՋԱ՛Ն ԵՐԵՒԱՆ

Հէյ ջա՛ն երեւան,
Արեւը պայծա՛ռ երկնքիդ վրայ,
Արարատը քեզ լինի պահապան,
Այգիներիդ մէջ որթը մեղրանայ,
Երդիքներիդ տակ ծիծաղն անպակաս,
Դէզերը հունձիդ հսկայ լեռ դառնան
Ու յաւերժի դէմ յաւէտ շէն մնաս՝
Հէյ ջա՛ն երեւան:

Հէյ ջա՛ն երեւան,
Ձմեռներդի դէմ միշտ դալա՛ր մնաս,
Ու պայքարներում մնաս յաղթակա՛ն,
Բռունցքդ չարին լինի պատուհաս,
Եւ զաւակներիդ համար հեռաւոր
Դու լայնաբաց գի՛րկ դառնաս մայրական
Եւ հեռուներից երգես մեզ օրօր՝
Հէյ ջա՛ն երեւան...

Հէյ ջա՛ն երեւան,
Օրօրոցներիդ վերեւ ապագան,
Լինի գարնային մեղմ ու անուշ հով.
Օրերդ անցնին ծափով ու երգով,
Ջրտիներդ հողիդ օրհնութիւն դառնայ,
Հողդ ոսոխիդ դառնայ գերեզման,
Ու վիշտը սրտէդ ընդմիշտ բացակայ՝
Հէյ ջա՛ն երեւան...

Հէյ ջա՛ն երեւան,
Դրօշդ ձեռքիդ միշտ ամուր բռնես,
Մեծ երազը մեր անվըրդով պահես,
Գալիքն անցեալին զօդող կապ լինես,
Լոյսի ակերից անյագուրդ ըմպես,
Նայուածքիդ հուրով չարքերը վանես
Եւ հողմերի դէմ անխորտակ կանգնես՝
Հէյ ջա՛ն երեւան:

Հէյ ջա՛ն երեւան,
Հող բանես ձեռիդ ու դառնայ ոսկի՛,
Ծիլ տնկես արտիդ ու դառնայ կաղնի՛,
Շրթունքիդ արեւի ակունքին հասնի,
Արմատդ հողի ընդերքից անցնի,
Աչքերիդ շողից լուսինը խամրի,
Հրճուանքը մընայ, թախիծդ մեռնի՝
Հէյ ջա՛ն երեւան...

Հէյ ջա՛ն երեւան,
Դարերի դիմաց միշտ կանգուն կենաս,
Ու բախտի կոչին յար արթուն մընաս,
Լուսաւոր ճամբէդ անվարան գընաս,
Նախանձ աչքի դէմ ծակող փո՛ւշ դառնաս,
Սիրտդ աշխարհին որպէս վարդ բանաս,
Մէկով ցաւիմ անես, հազարով բառնաս՝
Հէյ ջա՛ն երեւան...

Հէյ ջա՛ն երեւան,
Մի վայրկեանի մէջ օրով կանաչես,
Տիեզերքի դէմ փառքով ճաճանչես,
Մեր արցունքի մէջ հոգիդ ճանաչես,
Հոգուդ ժըպիտով մեր վիշտը ջնջես,
Մի օր էլ դարձի շեփորը հնչես,
Ու պանդուխտներիդ Հայրենիք կանչես՝
Հէյ ջա՛ն երեւան...

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

ԲԱՌԵՐ.— *Պատուհաս* — պատիժ, չար գործերու հատուցում, աստուածային սաստ: *Անվթար* — անվնաս, ապահով: *Անյագուրդ* — չկշտացող: *Բառնալ* — վերցնել, բեռցնել:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. Ո՞ւր կը բնակի բանաստեղծը: 2. Ե՞րբ գրած է այս պոեման: 3. Ի՞նչ կը նշանակեն հետեւեալ խօսքերը.— Արարատը էզ լինի պահապան. ժմեռների դէմ միշտ դալար մնաս. բռունցքիդ չարին լինի պատուհաս. հեռաւոր զաւակներիդ համար մայրական գիրկ դառնաս. հողդ ոսոխիդ դառնայ գերեզման. լոյսի ակերից անյագուրդ ըմպես. թախտի կոչին յար արթուն մընաս. մեր արցունքի մէջ հոգիդ ճանաչես: 4. *Երեւան ըսելով միայն մեր հայրենիքին մայրաքաղաքի՞ն կ'ակնարկէ.— Բացատրեցէ՛ք:*

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ (Ծն. 1913)

Բանաստեղծ, վիպագիր, հրապարակագիր եւ խմբագիր:

Ծնած է Կիւրին: Դեռ հազիւ երեք տարեկան, կը տարագրուի եւ կը կորսնցնէ ընտանիքին բոլոր անդամները. բացի մօրմէն:

Տարագրութենէն ետք երեք տարի կը մնայ որբանոց, ուր կարդալ-գրել կը սորվի: Նախակրթութիւնը կը ստանայ Հալէպի Հայկազեան վարժարանին մէջ: Երկրորդական ուսման համար կը փոխադրուի Պէյրութի Հայ Ճեմարանը, ուրկէ կ'ելլէ բեբրաւարտ:

Ուսուցչական եւ տեսչական պաշտօններ կը վարէ Հալէպի եւ Պէյրութի մէջ:

1941-էն սկսեալ կը հրատարակէ «Նայիրի» գրական ամսագիրը (հիմա շաբաթաթերթ), որ սատարած է գաղութին գրական ճաշակին ազնուացման եւ որակին բարձրացման:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — Բանաստեղծութիւններ են «Առագաստներ» եւ «Թուղթ առ Ընթուան»:

Վիպակ է «Մոխրամանը»: Արձակ էջեր են «Մանկութիւն չունեցող մարդիկ» եւ «Նոր երազներ, հին ճամբաներ»:

Անդրանիկ Ծառուկեան մեր գրական կեանքին վրայ ազդեցութիւն ունեցողներէն է եւ հայ լեզուի արթուն պահակներէն մին:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ· — 1· Խօսիլ ցարդ կատարուած ճանի մը հայրենադարձներու մասին: 2· «*Հէյ Ջան Երեւան*» կամ «*Թուղթ առ Երեւան*» պոեմային տուն տուող առիթը: 3· Անդրադառնալ բանաստեղծին հասարակական գործունէութեան: 4· «ՆԱՅԻՐԻ»ն եւ կատարած դերը: 5· Բանաստեղծ եւ գրագէտ Ծառուկեանին տաղանդին երեսները: 6· Մասեր կարդալ «Հին երազներ, նոր ճամբաներ» հատորէն: 7· Խօսիլ ոճին եւ լեզուին մասին:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ·—

Ա· Արձակի վերածել քերթուածը, արեւմտահայերէնով:

Բ· Ընդդծել չաղկապները եւ ձայնարկութիւնները:

Գ· Ճշդեցէք եղանակը, ժամանակը, թիւը եւ դէմքը Ա· եւ Բ· համարներուն մէջ գործածուած ρήματոր բայերուն:

40.— ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԿԻՆ ԱՂՕԹՔԸ

Ալ կը բաւէ՛, Տէ՛ր Աստուած, մեր տունն ու տեղ դարձուր մեզ,
Թշնամի՛ս իսկ, մեզ ընման, ուրիշի դուռ չձրգե՛ս:

Անասունին կու տաս որջ, եւ թռչունին՝ տաճուկ բոյն,
Իսկ մարդոց ալ մեղաւոր՝ տո՛ւր ապաւէն, մէկ անկիւն:

Թող պալատներ վայելեն մեծահարուստն ու արքան,
Մեզ արժանի ըրէ, Տէ՛ր, մեր խրճիթին աննըման:

Ոչ հանգիստ կայ, ո՛չ ալ ճուն՝ ցուրտ յարկին տակ օտարին,
Ա՛խ, եօթն օրէն աւելի հիւր չպահես ո՛չ ոքին:

Քու օրհնութիւնդ իջնէ, Տէ՛ր, ամբարներուն մեր ցորէն,
Եւ օտարներ կշտանան մեր լիառատ սեղանէն:

Մեր սրտերուն հետ կարօտ՝ հին աղօթքնե՛րն ալ չորցան,
Առանց տոհմիկ այն խունկին, որ կը ծըխար քու անուանդ:

Ծիծաղն է լաց, երբ մարդուն չի տար իր տունն արձագանգ,
Եւ արցունքն ալ՝ դառն հեգնանք, երբ չըկան երդ ու փականք:

Տո՛ւր որ, Աստուա՛ծ, ամէն սիրտ վառի իր սուրբ օճախէն,
Ու չըմարի մոմի պէս՝ կեանքի դաժան հովին դէմ:

Տո՛ւր որ ամէն ուրուացող մատղաշ հասակ, իր կարգին,
Ըզգայ յանկարծ ուսերուն՝ բեռն իր անոյշ երդիքին:

Ծընող մանուկն առջի հեղ տեսնէ՛ տընական հայրական,
Եւ ծերունին՝ իր տան մէջ փակէ աչքերն յաւիտեան:

Մ· ԻՇԽԱՆ

ԲԱՌԵՐ· — *Որջ* — փոս կամ խոռոչ, որուն մէջ կը ննանան գազանները: *Լիառատ* — շատ առատ: *Տոհմիկ* — տոհմային, ազգային: *Երդ* — տանիք: *Ուրացող* — շատցող, զօրացող:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ· — 1· *Ո՞ւր կը բնակի Մ· Իշխան:* 2· *Ի՞նչ ըսել է «մեր տունն ու տեղը դարձուր մեզ»:* 3· *Բացատրեցէք հինգերորդ երկտողեակը:* 4· *Ի՞նչ կը հասկնաք տասներեքերորդ տողէն· խորացէք իմաստին մէջ:* 5· *Ո՞ւր է բանաստեղծին ակնարկած տունը:* 6· *Ի՞նչպէս պէտք է որ ըլլայ այդ տունը, ըստ բանաստեղծին (այս հարցումին հետ առընչուելիք ունեցող տողերը գրել գրատախտակին վրայ):*

ՄՈՒՇԵՂ ԻՇԽԱՆ (Ծն. 1913)

Բանաստեղծ, խմբագիր եւ վիպագիր:

Բուն անունով Մուշեղ Ճենտերեեան: Ծնած է Սիվրիհիսար, ուրկէ կը տարագրուի Դամասկոս:

Նախակրթութիւնը կը ստանայ Դամասկոսի Ազգային վարժարանին մէջ: Երկրորդական ուսումը՝ կիպրոսի Մելգոնեան կրթական Հաստատութեան եւ Պէյրութի Հայ ճեմարանին մէջ: Բարձրագոյն ուսման համար կ'երթայ Պրիւքսէլի համալսարանը:

Պէյրութ վերադառնալով կը վարէ ուսուցչական, խմբագրական եւ տեսչական պաշտօններ:

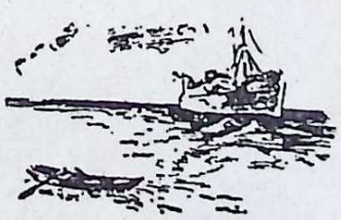
ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — Քերթուածներու հատորներ են «Տուներու երգը», «Կրակը», «Հայաստան», «Կեանք եւ երազ»:

Վէպ են «Հացի եւ լոյսի համար» եւ «Հացի եւ սիրոյ համար»:
Մ. Իշխան արտասահմանի ամենէն օժտեալ բանաստեղծներէն է:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Ընդարձակել եւ խորացնել բանաստեղծին արտայայտած միտքերը: 2. Անդրադառնալ գաղթական բազմահազար անապաստան ժողովուրդի կացութեան, որ ստեղծուեցաւ տարագրութենէն ետք: 3. Հիւղաւանները: 4. Հայրենաբաղձութիւն: 5. Տեղական լեզուի ոժուարութիւններ: 6. Օտար բարբեր, բշնամական կամ արհամարհական վերաբերում: 7. Քերթուածը «բանալ» այս տուեալներով: 8. Մտածման հանգիստութիւններ վահէ-վահեանի, Ծառուկեանի եւ Մ. Իշխանի քերթուածներուն մէջ: 9. Մ. Իշխանի գրական վաստակը:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—

Ա. Ընդգծել կոչականները:
Բ. Ընդգծել չափի կանոնաւորման համար ղրուած ը-երը:
Գ. Արձակի վերածել քերթուածը, խուսափելով բուքերու գործածութենէն:

41.— ԿՏԱԿ

Որդիս, ես ի՞նչ կտակեմ, ի՞նչ կտակեմ, իմ բալիկ,
Որ ինձ յիշես վշտի մէջ, թէ խինդի մէջ ես գալիք.
Գանձեր չունեմ, բայց գանձն ի՞նչ, գանձը լոյսն է աչքերիս,
Դու ես միակ իմ գանձը, դու ես գանձը գանձերիս:

Քեզ այնպիսի գանձ կ'ուզեմ ես կտակել հայրաբար,
Որ չի կարող կտանել ուրիշ երկրում ո՛չ մի հայր, —
Ես քեզ այն եմ կտակում, որին այս մեծ մեր դարում
Փոքրիկ մարդիկ են բանտել ու շղթայել ամպերում:

Քեզ մէր սարն եմ կտակում, որ դուրս բերես սեւ ամպից,
Ու տուն բերես շալակած արդարութեամբ մեր անբիծ,
Ու նը բերես, իմ բալիկ, թէնուզ ես խեղճ թաթիկով,
Մեր սարն այս կողմ շուռ նը տաս. արդարութեանդ ուժն է ծով:

Ու երբ բերես, իմ բալիկ, սիրտս էլ շիրմից կը հանես,
Կը բարձրանաս ու սիրտս ազատն ի վեր նը տանես
Ու նո թաոես իմ սիրտը ձիւների տակ Մասիսի,
Որ շիրմում էլ՝ դարաւոր հուր կարօտից չմրսի:

. . . . . .

Քեզ Մասիսն եմ կտակում, որ դու պահես յաւիտեան,
Որպէս լեզուն մեր հայոց, որպէս սի՛ւնը ես հօր տան:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ

ԲԱՌԵՐ.— *կտակ* — նուիրական պարտականութիւն, զոր ծնողք իրեն վերջին կամք կ'աւանդեն զաւակներուն՝ իրագործելու համար: *Բալիկ* — զաւակ, որդի: *Մրսել* — պաղ առնել, մսիլ:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. Ո՞ւր կ'ապրի բանաստեղծը: 2. Ցիշեցէք երկերը: 3. Որո՞ւ ուղղուած են խօսքերը: 4. Ի՞նչ կ'ուզէ կտակել իր զաւկին: 5. Որո՞նց կ'ակնարկուի ութերորդ տողին մէջ: 6. Այժմ ո՞ր երկրին սահմաններուն մէջն է Արարատը: 7. Բանաստեղծը ի՞նչ բանի ոյժով վերստանալ կը յուսայ Հայոց նուիրական լեռը: 8. Ո՞ւր կ'ուզէ թաղուիլ Շիրազ: 9. Բացատրեցէք վերջին երկտողնակը:

ՅՈՎՀԱՆՆԻՍ ՇԻՐԱԶ (Ծն. 1914)

Բուն անունով՝ Յովհաննէս կարապետեան: Ծնած է Լենինական: Վեց տարեկանին կը կորսնցնէ հայրը: 1923-ին մայրը գինի կը դնէ մանկատուն, ուրկէ կը փախչի և որոշ ատեն մը կը մնայ անապաստան: Սակայն մայրը կը գտնէ գինի եւ կը դնէ արհեստի:

Փոքրիկն Յովհաննէս իրրեւ աշկերտ կ'աշխատի դաբրիկի, հիւսնի, թիթեղագործի եւ վերջապէս կօշկակարի մօվ: Կը դառնայ կօշիկ նորոգող:

Այս արհեստն ալ ձգելով կը մտնէ հիւսուածեղէնի գործարան, ուր ջուլհակութիւն կը սորվի: Այստեղէն է որ կ'անցնի միջնակարգ դպրոց, իսկ 1936-41 կը յաճախէ Երեւանի համալսարանը:

Գործարանին մէջ աշխատած ատեն արդէն շքեղ ճանչցուած դաճատեղծ է:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Գարնանամուտ», «Երգ Հայաստանի», «Երգերի գիրք», «Բանաստեղծի ձայները», «Գիրք սիրոյ եւ խաղաղութեան», «Հատընտիր» եւ «Քնար Հայաստանի»:

Գրած է միայն էերքուած: Խորհրդահայ ապրող ամենէն օժտեալ բանաստեղծն է: Իր գործերը թարգմանուած են բազմաթիւ լեզուներու:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Խօսիլ Յովհ. Շիրազի ստեղծագործութեանց մասին: 2. Արարատը հայ գրականութեան մէջ: 3. Աշակերտներուն կարդացէք Արարատի նուիրուած ուրիշ բանաստեղծներու էերքուածները: 4. կարդացէ՛ք Յովհաննէս Շիրազին Արարատին ուղղուած էերքուածները: 5. Շիրազին հմայքը արտասահմանին մէջ: 6. Գուրգէն Մահարի եւ Յովհաննէս Շիրազ, որպէս էնքնական դաճատեղծներ: 7. Շիրազ որպէս հայրենիքի երգիչ:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—

Ա. Ընդգծել կոչականները:
Բ. Ընդգծել Ստորադասական եղանակով գործածուած բայերը:
Գ. Արձակի վերածել էերքուածը:
Դ. Ցիշողութեամբ գրաւոր վերարտադրել էերքուածը:

42.— ՊԱՆԴՈՒԽՏՆԵՐ

Ա.

Ամատերդամ տանող ճանապարհով մի հայ պանդուխտ էր քայլում, յողնութիւնից հաղիւ փոխելով ոտքերը: Ճանապարհը ձղւում, եզկարում էր դարաւոր փոսերի վրայով, գիւղերի եւ պարիսպներ ունեցող փոքրիկ աւանների միջով. ոչ ծայրն էր երեւում, ոչ վերջը: Իսկ նա քայլո՛ւմ ու քայլում էր. գլխավերեւում տեղ-տեղ ամպամած, դորչ մի երկինք, ոտքի տակ մոլորուած մի սայլուղի, որի վրայ քամին փոշի էր բարձրացնում ու պղտորում զարնանային օդի լոյսը:

Պատահում էր, այդ օդի մէջ նա, որտեղի՛ց-որտե՛ղ, ղղում էր հայրենի երկրի զարնան խնկակորոյս չունչը, կանգ էր առնում, չուար հայեացքն աչ ու ձախ չրջելով՝ որոնում հարազատ, ծանօ՛թ թուացող պատկեր:

Օ՛, եթէ կարողանար ամպի ճեղքից տեսնել երկնքի լաղուրը, աչքի առջեւ կանգնէր ժայռի նմանուող մի բլրակ, կամ հանդիպէր ծղօտն իր բունը տանող մի մրջիւն, որ լինէր սեւ եւ նոյնքան կամակոր, որքան սեւ ու կամակոր էին նրանք հայրենի հողում...

Սակայն խունացած կապոյտին էր տալիս երկրից զարմանալիօրէն հեռացած հիւսիսի այս երկինքը, բլուրներ չէին նմանուում ժայռերի, իսկ ծոյլ ու չիկաւուն մրջիւնները թուում էին շատ դանդաղ:

Բ.

Երիտասարդ պանդուխտը ներս մտաւ Ամատերդամ քաղաքի Արեւելեան դարպասից եւ, մարդկային հոսանքի բերանն ընկած, անցնելով ջրանցքների ափերն իրար կապող քարէ կոր կամրջակներով, հասաւ նաւահանգիստ:

Ափում վխտում էր խայտաճամուկ, բազմազգեստ ու բազմալեզու մի ամբոխ:

Նա արդէն կորցրել էր յոյսը, թէ կը տեսնի այստեղ ծանօթ դիմագծեր, կը լսի հայրենի մի խօսք: Եւ յանկարծ նրա թափառող հայեացքը դամուեց պարսկական դորգերի ու մետաքսեղէնի հակերի մօտ նստած, հայակերպ արտաքինով մի տղամարդու: Սա լուռ, խոժոռ հայեացքով նայում էր չուրջը երթեւեկող մարդկանց, եւ դժուար էր որոշել նրա ազգութիւնը:

Սակայն պանդուխտը նրանից աչքը չէր կարողանում կտրել: Եւ նայեց այնքան, մինչեւ վաճառականն իր դառն հայեացքով ոտքից գլուխ չափեց նրան ու ձեռքով արեց, թէ՝ դնա, հեռացիր...

Թողնելով վաճառականին, նա տարտամ քայլերով մօտեցաւ նաւից ափ նետուած կամրջակներին եւ երկար կանգնելով այնտեղ՝ դիտեց մշակների դէմքերը:

Թողնելով վաճառականին, նա տարտամ քայլերով մօտեցաւ նաւից ափ նետուած կամրջակներին եւ կանգնելով այնտեղ՝ դիտեց մշակների դէմքերը:

Նրանք միակերպ մռայլ էին եւ չէին խօսում, թեւքով սրբելով ճակատից պլորուող քրտինքը, անցնում, դնում էին նրա կողքով: Դժուար էր որոշել եւ սրանց ազգութիւնը: Նրանց չուրթերից ելնող հեւքն էր միայն, որ յիշեցնում էր Հայաստան աշխարհի մարդկանց, որոնք նոյնպէս ծանր տանջում էին, երբ ճնշող բեռ էր իջնում նրանց ուսերին...

Պանդուխտն անցաւ նաւահանգիստի մի ծայրից միւսը եւ ոտքերը, ակամայ, նորից նրան բերեցին իր ապրանքների առաջ նստած վաճառականի մօտ: Եւ այստեղ, այս անգամ կատարուեց հրաշքը. վաճառականը խօսում էր: Թէպէտ այլ հայերէնով, թէպէտ հազիւ շարժելով չուրթերը, ինչ-որ խօսք էր ասում իր դիմաց կանգնած սպասատուր մի երիտասարդի.

— Ասա, թէ ուզեց, կը հաշուենք, արծաթս իրեն: Ասա, թէ ուզեց, պղինձ էլ կը տամ:

Պանդուխտն անակնկալից քարացաւ մի պահ, իսկ երբ ուշքի եկաւ, վազեց դէպի վաճառականը, ասես նա հենց հարազատ, մտերիմ այն մարդն էր, որին որոնում էր առաւօտից: Սակայն վաճառականը չհասկացաւ, թէ ինչ է կրենից խնդրում այս տարօրինակ թափառականը, եւ վախենալով իր ապրանքի համար, վռնտեց պանդուխտին.

— Էլի՛ դու... Կորի՛ր:

Այդ ժամանակ պանդուխտը վազեց հեռացող կուղի ետեւից, երկար ժամանակ չհամարձակուելով աւելի մօտենալ, լուռ քայլեց նրա հետքով:

Ետ շրջուելով, կուղը զարմանքով նայեց անծանօթին:

— Հա՞յ ես, — վերջապէս մի խօսք ելաւ պանդուխտի չուրթերից, այն խօսքը, որ ե՛ւ հարց էր, ե՛ւ խնդասո, ե՛ւ քանալի սրտի ու լեզուի համար:

— Եղբայրի՛կ... Դեհ, ասէիր ձէ... Կը քալէիր անխօս, չէիր համարձակի մօտենալ... — Եւ կուղը գրկեց նրան...

Քիչ յետոյ, արդէն մտերմացած, նրանք նստած էին մարդկանց մէջ, հանգստացող մշակների մէջ: Նրանք բոլորն էլ շրջապատել էին նորեկ պանդուխտին: Ե՛ւ ծիծաղում էին, ե՛ւ լալիս, ե՛ւ հարցեր էին տեղում զարմանալի, բազմատեսակ հայերէնով, միայն հայերէնով... Պանդուխտը պատասխանում էր, իսկ մշակները, որսալով նրա ամէն մի բառը, միաբերան չնորհակալական մի խօսք էին կրկնում.

— Տան բուրմունք բերիր, տա՛ղ...

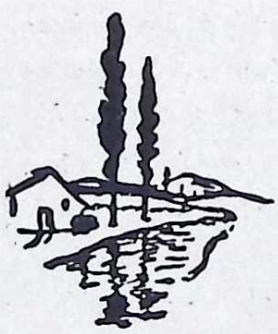
Նրանք ուրախանում էին եւ ոչ ոք չէր մտածում այն մասին, որ հայրենի չունչը չորս տարի չարունակ շրջել է նրա հետ օտար աշխարհներով, թափառել մաշուած ճանապարհներով, անցել օտար քաղաքների անհիւրընկալ շուկաների միջով, ապրել աղքատաց հիւրատներում, որտեղ մեռնում են բոլոր հայրենի բոյրերը, խամրում են բոլոր հայրենի դոյները, եւ մնում է միայն մի մշտական, հին, չմաշուող ու չխամրող ղպայում, մի հիւանդութիւն — հայրենիքի կարօտը:

ՎԻԳԷՆ ՏԵՋՈՒՄԵԱՆ

ԲԱՌԵՐ· — *Ամստերդամ* — Հոլանտայի մայրաքաղաքը, ուր ԺԲ—ԺԷ· դարերուն կար հայկական գաղութ եւ ուր առաջին անգամ տպուեցաւ Աստուածաշունչը: *Դարուխոս* — բարձր ու ցած տեղ, խորտուբորտ: *Աւան* — մեծ գիւղ, գիւղաքաղաք: *Գորչ* — ներմակի եւ սեւի խառնուրդ գոյն: *Սայլուղի* — սայլերու հողոտ ճամբայ: *Շուար* — շփոթած: *Խուճացած* — գոյնը աւրուած, աղօտացած: *Շիկաւուն* — կարմիրի զարնող: *Դարպաս* — ապարանքի՝ պարիսպի մեծ դուռ: *Խայտաճամուկ* — աչքի զարնող վառ գոյնով: *Հակ* — մեծ կապոց: *Մշակ* — (արեւելահայ առումով) ըեռնակիր: *Տնքալ* — ցաւէն կամ ուժասպառութենէն ընդհատ-ընդհատ հառաչելը: *Սապատաւոր* — կուզ: *Հիւրատուն* — մասնաւոր բնակարան, ուր կ'իջեւանին ճամբորդները կամ ուխտաւորները:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ· — 1· *Ո՞ր երկրին մէջ կը գտնուի Ամստերդամ:* 2· *Ո՞վ Ամստերդամ կ'երթար·— Ե՞րբ եւ ինչո՞ւ:* 3· *Այս հողամասը եւ երկինքը կը յիշեցնէի՞ն իր հայրենիքը:* 4· *Քաղաքին ո՞ր կողմէն ներս մտաւ պանդուխտը:* 5· *Ի՞նչ կը նշանակեն խայտաճամուկ, բազմազգեստ եւ բազմալեզու:* 6· *Ամենէն առաջ ո՞վ դրաւեց պանդուխտին ուշադրութիւնը:* 7· *Հայերու հանդիպեցա՞ւ պանդուխտը:* 8· *Կուզը որո՞նց ջով տարաւ զինք:* 9· *Գաղմեցէք մնացեալը:*

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ· — 1· Ամփոփ կերպով յիշել, հին դարերէն սկսեալ, հայկական կարեւոր գաղթերը: 2· Քարտէսի վրայ ցոյց տալ ուղղութիւնները: 3· Ամստերդամը միջին դարերու մեր մշակոյթին մէջ: 4· Պանդուխտներու կարօտախտը, հայրենաբաղձութիւնը, ձուլումը: 5· Ոմանց բերած նպաստը հայ պատմութեան եւ հայրենիքին: 6· Վ· Խեչումեան եւ իր մշակած գրականութիւնը:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. Ուրիշ խօսքով ըսէք «չէկ զարթօնքէդ մինչեւ քուն»: 2. Որո՞նց հետ պարտիք հայերէն խօսիլ: 3. Ի՞նչ ըսել է «կանաչ բակէն դպրոցին մինչեւ մահիճն յետնագոյն»: 4. Ի՞նչ վերաբերում ունենալու ենք մեր նախնիքներուն հանդէպ: 5. Ինչպիսի՞ լեզումըն է հայերէնը, ըստ բանաստեղծի:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Մեր լեզուին հանդէպ պարտինք բծախնդիր եւ զուրգուրոտ ըլլալ: 2. Որպէս մարդ յարգելու ենք մշակութային մեր արժէքները: 3. Կրթուած եւ զարգացած մարդուն պարտականութիւնն է տէր կանգնիլ իր մայրենի լեզուին, զայն խօսիլ սահուն կերպով, առանց օտար բառեր խառնելու: 4. Մայրենի լեզուն ամենէն զօրաւոր զէնքն է ձուլումի դէմ:

43.— ԽՕՍԷ՛ ՀԱՅԵՐԷՆ

Ո՛վ Հայ, խօսէ՛ Հայերէն, շէկ զարթօնքէդ մինչեւ էուն,
Բազմութեան մէջ թէ մինակ, տան թէ ճամբան շուկայի·
Օտարին հետ ու եղբօրդ, իրրեւ յաղթերգ պանծալի,
Հպարտութեամբ, բարձրաձայն, լոկ Հայերէ՛ն խօսէ դուն···

Կանուչ բակէն դպրոցին մինչեւ մահիճն յետնագոյն
Խօսէդ ըլլայ մի՛շտ Հայերէն, զի մէն մի բառն հայրենի,
Օղակ մ'է նոր ու հզօր՝ որով տակաւ կ'երկարի
Հայ լեզուին հնաւանդ շղթան ոսկի եւ անհուն···

Բերանացի, գրաւոր ու մտովին, հոգեւին,
Միշտ Հայերէն դուն խօսէ, ի սէր մեր մեծ Անցեալին,
Որ իր հողին տակ ննջող մեր նախնիքները ցնծա՛ն···

Թէ հարկ ըլլայ Աստուծոյ հետ ալ խօսիլ անպայման,
Հպարտօրէն, ոսկրերովդ ու շրթներովդ հողածոյ,
Խօսէ՛, դարձեալ, Հայերէն, այդ սուրբ լեզուն Աստուծոյ:

ԹԱԳ Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԹԱԳ Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ (Ծն. 1917)

Ծնած է Երուսաղէմ: Տակաւին մանուկ՝ կը փոխադրուի Գահիրէ, ուր կը ստանայ նախակրթութիւնն ու երկրորդական ուսումը:

Համալսարանական ուսումը կը ստանայ Պէյրութի եւ Գահիրէի մէջ եւ 1942-ին կը ստանայ դեղագործի վկայական:

Գրական փորձերը կը կատարէ երկրորդական վարժարան յաճախած ատեն: Կ'աշխատակցի գաղութահայ մամուլին:

Այժմ ուսուցիչ է:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Գաղտնի ճամբան», «Մեղրալուսին», «Մեխրոպաշունչ», «Մարդ մը մեռաւ», «Վերածնունդ» եւայլն:

Թագ Ս. Յակոբեան շատ զգայուն եւ միստիկ բանաստեղծ մըն է:

ԲԱՌԵՐ·— *Յաղթերգ* — յաղթանակի երգ, յաղթութեան երգ: *Յետնագոյն* — վերջին: *Հնաւանդ* — հինէն աւանդուած, վաղեմի: *Հողածոյ* — հողէ շինուած:

44.— ԵՐԳ ԿՈՒՆԿԻ ՄԱՍԻՆ

Կռո՛ւնկ, Հայոց մոխի՛րը կար ֆո թեւերին՝
Երբ չուեցիր,
Թրջո՛ւած էր ֆո աչֆը Հայոց արցունֆներից՝
Երբ չուեցիր,
Ասիր «Ձե՛մ գայ էլ Հայաստան, մա՛հ է այնտեղ,
Աւե՛ր, աւա՛ր»։
Մեր երկրի պէս աւեր բոյնդ անտէր թողիր
Ու չուեցիր։

Ո՛ւր չուեցիր, Հայոց վշտի անծայր բանտից
Դու դուրս չեկար,
Ամէ՛ն ջրում, ամէ՛ն հողում վտարանդի
Հայի՛ տեսար,
Ականջ դրիր մէկի հարցին, մէկին թողիր
Անպատասխան,
Եւ աշխարհում ինչպէս նրանի՝ ֆո բնի պէս
Բոյն չտեսար։

Ո՛ւր գնացիր՝ մոխի՛ր եղաւ բոյնդ կռուից,
Թոռար եկար,
Հազար հրի միջով անցար, հազար սրից,
Փրկուած եկար,
Ասիր՝ «Թէ մահ կայ աշխարհում, լաւ է մեռնիմ
Իմ հի՛ն բնում».
Աչֆդ յառած Արարատի սեգ կատարին,
Թոռար եկար։

Եկար տեսար անապատում ջրանցֆի խոր
Հո՛ւն է բացուել,
Վա՛րդ է բացուել ֆարի վրայ, իսկ ֆարը՝ նոր
Տո՛ւն է դարձել։
Եւ նախանձից Մասիսն անգամ թեֆուել է, որ
Արագն անցնէ.
Ծո՛ւխ է ելնում ամէն տնից ու ամէն հաւ
Բո՛յնն է դարձել։

Եկար մեր մօտ, ֆո թ-եւերին պանդուխտների
Վի՛շտը բերիր,
Նրանց կարօտն հայրենիքի ու դարերի
Ի՛ղձը բերիր,
Եկար, նորոգ բոյնդ գտա՛ր, ու չտ՛ւմ ես
Ափերն օտար,
Որ ժա՛մ առաջ փրկես մահից, բերե՛ս հեռուից
Ֆո ձագերին:

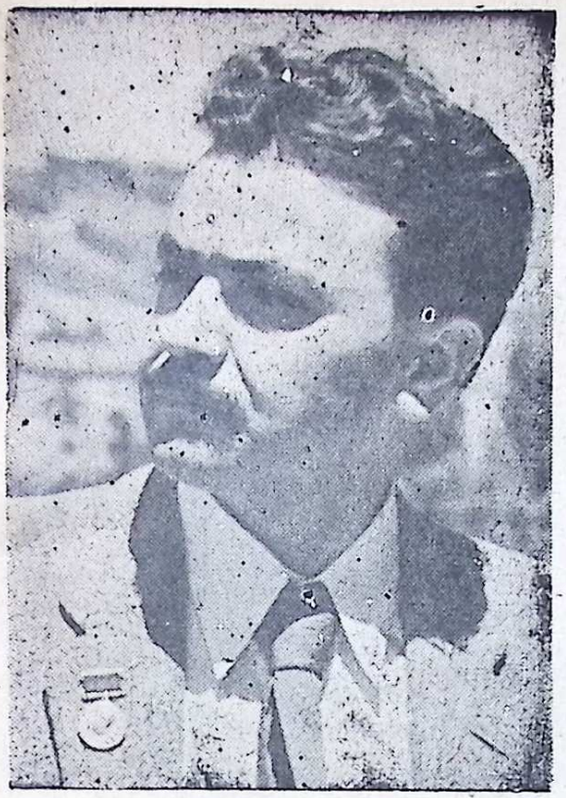
Գնա՛, կռունկ, Հայոց դաշտից ծի՛լ տար կանաչ՝
Պանդուխտներին,
Արարատի ձի՛ւն տար թ-եւիդ, ջուր Սեւանայ՝
Պանդուխտներին,
Ականջիդ մէջ մեր ե՛րգն ուրախ, աչքերիդ մէջ
Մեր լո՛յսը նոր,
Մի բուռ հո՛ղ տար ոտիդ կպած մեր տարագիր
Պանդուխտներին:

Գնա՛, շրջի՛ր երկրէ-երկիր ու ե՛տ դարձիր,
Բարո՛վ դառնաս,
Բե՛ր մեր Հայոց պանդուխտներին ու ե՛տ դարձիր,
Բարո՛վ դառնաս,
Դարձիր ա՛յնպէս, որ ո՛չ մի տեղ, ո՛չ մի պանդուխտ
Քեզ չսպասի,
Էլ քեզ «զարիր կռունկ» չասի ու չլացի,
Բարո՛վ դառնաս:

ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆ

ԲԱՌԵՐ· — *Վտարանդի* — հայրենիքէն քշուած, օտար աշխարհի մէջ ապրող· պանդուխտ: *Ցաւիլ* — աչքը սեւեռել բանի մը վրայ: *Նորոգ* — նոր· նոր եղած· նորոգուած:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ· — 1· *Կռունկը ինչո՞ւ չուզեց ետ դառնալ Հայաստան:* 2· *Կրցա՞ւ հայոց վիշտէն հեռանալ:* 3· *Որո՞նք հարցապնդեցին ղինք:* 4· *Վերադարձա՞ւ Հայաստան:* 5· *Ինչո՞ւ տեսաւ փոխուած:* 6· *Կռունկին միջոցաւ բանաստեղծը ի՞նչ լուրեր կը ղրկէ արտասահմանի տարագիր հայերուն:* 7· *Կռունկին հետ որո՞նց դարձին կը սպասէ բանաստեղծը:*

ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆ (Ծն. 1918)

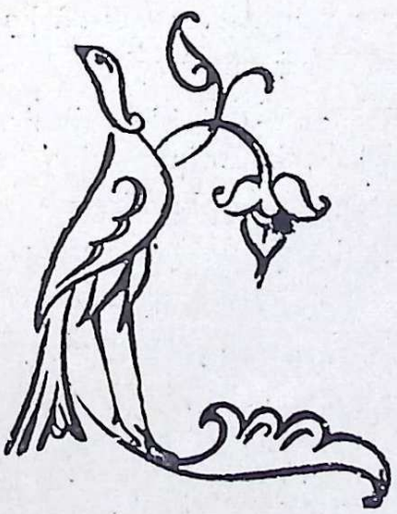
Բուն անունով՝ կարլէն Մուրատեան: Ծնած է Աշտարակ, ուր կը ստանայ նախնական եւ երկրորդական ուսումը: Երեւանի Բազմարուեստից վարժարանէն կը վկայուի որպէս երկրաչափ, բայց կը զբաղի գրականութեամբ:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — Բանաստեղծութեանց հատորներ են «Նախաշաւիղ», «Խաղաղութեան ծխամորճը», «Նօրէ», «Նոր ճանապարհ» եւ «Մինչեւ այսօր»:

Կը մշակէ նաեւ մանկական գրականութիւն:

Խորհրդային Հայաստանի շինարարական աշխատանքներուն երգիչն է Գէորգ Էմին: Ունի նաեւ ճարտական էջեր:

ԹԵՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Կուռնկը ժողովրդական երգերուն մէջ: 2. Կուռնկը հայ գրականութեան մէջ: 3. Կուռնկին կապուած աւանդութիւններ: 4. Հայրենադարձ, ազգահաւաք: 5. Բանաստեղծին ինքնավստահ շեշտը: 6. Ցուզական տարրերը էջերուն: 7. Յաջողութեան գաղտնիքը: 8. Գէորգ Էմինին կեանքը:

45.— ԽՕՍՔ ԻՄ ՈՐԴԱԻՆ

Այս գարնան հետ, այս ծաղկունքի,
Այս թռչնակի, այս առուակի,
Հետն այս երգի ու զարթօնքի,
Բացուեց լեզո՛ւն իմ մանկիկի:

Ու թոթովեց բառ մի անգին՝
Հայկեան լեզուից մեր սրբազան,
Ասես՝ մասունք հաղորդութեան,
Դիպաւ մանկանս շրթունքին...

— Լսի՛ր, որդիս, պատգամ որպէս՝
Սիրող ես մօր խօ՛սքը սրտանց·
Այսօրուանից յանձնում եմ ես
Հայոց լեզո՛ւն հազարագանձ:

Կտրել է նա, հանց աստղալոյս,
Երկինքները ժամանակի,
Շառաչել է խոռվայոյզ
Սլացքի հետ հայկեան նետի,
Եւ Մեսրոպի սուրբ հանճարով
Դարձել է գի՛ր ու մագաղաթ
Դարձել է յո՛յս, դարձել՝ դրօ՛շ,
Պահել ե՛րբք մեր անաղարտ...

Նրանով է մրմնջացել
Հայ պանդուխտը վէրքն իր սրտի,
Նրանո՛վ է որոտացել
Կռուի երգն իմ ժողովրդի,
Նրանո՛վ է մայրս ջահել
Ինձ օրօրոց դրել մի օր·
Հիմի եկել, ես՛ է հասել
Նրա կարկաչը դարաւոր...

Բա՛ց շուրթերդ, խօսի՛ր, անգի՛ն,
Ժիր դայլայլի՛ր, ի՛մ սիրասուն·
Թող մանկանա՛յ ես շուրթերին՝
Մեր ալեհե՛ր, Հայոց լեզուն...

Պահի՛ր նրան բարձր ու վեհ,
Արարատի սուրբ ձիւնի պէս,
Պահիր նրան սրտիդ մօտիկ,
Ես պապերի անիւնի պէս:

Ու ոսոխի գարկիցը սեւ
Դու պաշտպանի՛ր կրծքով ընաւ,
Ինչպէս մօ՛րդ կը պաշտպանես,
Թէ սո՛ւր բաշեն մօրդ վրայ:
Ու տե՛ս, որդիս, ո՛ւր էլ լինես,
Այս լուսնի տակ ո՛ւր էլ գնաս,
Թէ մօ՛րդ անգամ մտիցդ հանես,
Քո մա՛յր լեզուն չմոռանա՛ս...

ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ

ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ (Ծն. 1919)

Ծնած է Երեւան, վանեցի ծնողէ:

Կանուխէն կը զրկուի հօրմէն, կը մեծնայ մօր խնամքին տակ:

Նախակրթութիւնը, երկրորդական եւ համալսարանական ուսումները կը ստանայ Երեւանի մէջ: Տարի մը ուսման կը հետեւի նաեւ Մոսկուայի մէջ:

Առաջին բանաստեղծութիւնը տպագրուած է 1934-ին: Բեղուն գրիչ ունի: Կը գրէ նաեւ մանուկներու համար:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՐԿԵՐ — «Օրերի հետ», «Զանգուի ափին», «Այս իմ երկիրն է», «Իմ հարազատները»:

Առանձին հատորով լոյս տեսած են իր ընտիր բերքուածները:

Հայրենասիրութեան եւ բնաբական յուզումներու յաջող երգիչն է Կապուտիկեան:

ԲԱՌԵՐ.— *Զարթօնք* — արթննալը, կեանքի գալը: *Պատգամ* — արտայայտուած կամք, հեղինակաւոր անձի մը կողմէ տրուած պատուէր: *Հանց* — նման, պէս: *Խռովայոյզ* — խռոված եւ յուզուած: *Սլացք* — արագ ընթացքը. թռիչ, սլացում: *Մաղաղաթ* — հորքի, գառնուկի մորթ, զոր մասնաւոր կերպով կը պատրաստէին վրան գրելու համար: *Երթ* — երթալը, ընթացք: *Անաղարտ* — ինչ որ կարելի չէ աղտոտել, մաքուր:

ՀԱՐՑԱՐԱՆ.— 1. Ե՞րբ սկսաւ խօսիլ մանուկը: 2. Ի՞նչ լեզուով խօսեցաւ առաջին անգամ: 3. Ա՛լ ո՞վ պիտի ըլլայ Հայոց լեզուին տէրը: 4. Ո՞վ լեզուն վերածեր է դիրք: 5. Հայ ժողովուրդը ինչե՞ր ըրած է մայրենի լեզուով: 6. Ինչո՞ւ «ալեհեր» վերադիրը կը տրուի հայերէնին: 7. Կապուտիկեանի խօսքով ընէք թէ մանուկը ի՞նչպէս վարուելու է հայ լեզուին հետ:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— 1. Հայրենիքի երիտասարդ բանաստեղծները: 2. Սիլվա Կապուտիկեան եւ անոր հմայքը արտասահմանի մէջ: 3. Բանաստեղծուհիին անմահացումը այս բերքուածով: 4. Այս իրողութեան պատճառները փնտռել նաեւ գրական յաջողութեան հետ աղերս չունեցող ազդակներու մէջ: 5. Դասարանին մէջ կարդալ հայ լեզուին նուիրուած այլ բերքուածներ: 6. Սիլվա Կապուտիկեան եւ Յովհ. Շիրազ: 7. Ժողովուրդներու եղբայրութեան երգիչը: 8. Բնաբական տարրերը կապուտիկեանի բերքողութեան մէջ: 9. Հայրենիքի եւ շինարարութեան գովքը Կապուտիկեանի երգերուն մէջ: 10. Բանաստեղծուհիին գրական վաստակը:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԿԵՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐԸ

Հայերէնի կետադրութեան նշանները կը բաժնուին երեք խումբերու.

Ա— Բաժանման կամ դադարի նշաններ

Բ—Առոգանութեան նշաններ

Գ— Բացատրութեան նշաններ:

Ա—Բաժանման կամ դադարի նշանները են. ստորակէտ (,), բութ (՝), միջակէտ (.) *եւ* վերջակէտ (։) :

Բ— Առոգանութեան նշանները են. շեշտ (՛), պարոյկ *կամ* հարցման նշան (՞) *եւ* երկար *կամ* բացականչութեան նշան (՛):

Գ— Բացատրութեան նշանները են. չակերտ (« »), գիծ (—), միացման գծիկ (–), փակագիծ (( )), կախման կէտեր (...), ենթամնայ *կամ* տողադարձի նշան (–) *եւ* ապաթարց (՚):

Ա.

ԲԱԺԱՆՄԱՆ ԿԱՄ ԴԱԴԱՐԻ ՆՇԱՆՆԵՐ

ՍՏՈՐԱԿԷՏ, ԲՈՒԹ, ՄԻՋԱԿԷՏ ԵՒ ՎԵՐՋԱԿԷՏ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԿԱՆՈՆ.— Հայերէնի մէջ վերնագիրէն ետք ոչ մէկ կէտ կը դրուի, ո՛չ ստորակէտ, ո՛չ բութ, ո՛չ միջակէտ եւ ոչ վերջակէտ:

1— Ստորակէտը (,) *կը գործածուի փոքր դադար տալու համար խօսքին մէջ:*

Ստորակէտ կը դնենք հետեւեալ պարագաներու մէջ.

ա) Կոչականներէն ետք, երբ նախադասութիւնները սկսին կոչականներով: Օրինակ(*)՝

Երկի՛ր, դու շնչող, կապոյտ թախիծ (73):

բ) Կոչականներուն երկու կողմերը, երբ կոչականները գտնուին նախադասութեան մէջ: Օրինակ՝

Լեզո՛ւն բաց, Տի՛րուկ, տղաս. ճեզի ըլայ (16):

գ) Կոչականներէն առաջ, երբ կոչականները գտնուին նախադասութեանց վերջաւորութեան: Օրինակ՝

— Դու էլ կարդա այս նամակը, Մարգարիտ (98):

դ) Միջանկեալ բառերը բաժնելու համար: Օրինակներ՝

(*) Բոլոր օրինակները վերցուած են ներկայ դասագիրքէն եւ փակագիծի մէջ դրուած թուանշանները ցոյց կու տան ԱՐԱԳԱԾ Զ.ի էջերը:

Տժգոյն ու դողահար, անարիւնցած իրենց ստացած վէրբերէն ու անկէ ի վեր կրած չարչարանքներէն, անոնք աւելի տխուր եւ յուսաթեք բացատրութեան (13):

Դրանը մի կանաչ ուռենի կար, ուռենու տակ, ցորենի պարկերին թիկնած, ծխում էր մի գլխաբաց ծերունի (102):

ե) Զայնարկութիւնները բաժնելու համար: Օրինակներ՝

Օ՛հ, այն տենչալի հառաչանքը (13):

Է՛յ, բամած ես դու վերը (78):

Ա՛խ, տեսնում եմ (80):

զ) Համադաս բառերը բաժնելու համար: Օրինակներ՝

Մարգարը կանգնել էր գլխակոր, անշարժ, խարացած դէմքով (9):

Սիրում եմ մեր երկինքը մուգ, ջրերը ջինջ, լինը լուսէ, (49):

Եփրատ, Տիգրիս, Արաքս ու Արածանի գետերու միջեւ (54):

Այնպէս կը վախնամ ադմուկէն, ջուրակի երգէն, արեւելեան մեղեդիներէն, (71):

է) Նախադասութիւնները իրարմէ բաժնելու համար: Օրինակներ՝

Երբ մենք մտանք եկեղեցի, պատարագը սկսած էր արդէն (13):

Գեղի այն տղոցմէն էր, որոնք տաւարի հետ կը մեծնան, կը խեղդեանան ուլերուն ու մաքիներուն վրայ, տակաւին շատ պզտիկ հասակէն իսկ կ'ուսնեանան սեպհական գառնուկ ու այծեր (16):

Երբ աչքերս կը բանամ, կը տեսնեմ (47):

Յանկարծ պղտորեցաւ երազս, մարդ դարձաւ կատուն, վարդապետ եղան ծառերը, տուները սկսան ծփալ (51):

ը) Բացայայտիչը բացայայտեալէն բաժնելու համար: Օրինակներ՝

Նրա հայրենիքը եղել է խարոտ Սասունը, այդ խուլ երկրի ամենախուլ անկիւնը (57):

Տոքթ· Զիպերման, Անգարայի բժշկական համալսարանին մարդակազմութեան դասախօսը (75):

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ·— *Յարաբերական դերանուններէն առաջ նախընտրելի է ստորակէտ դնել:*

ՍՏՈՐԱԿԷՏ ԳԾԻԿ (,—)·— Ստորակէտ գծիկը (,—) *կը դրուի դրութեան մը անձերուն խօսքը բաժնելու համար հեղինակի խօսքէն (բացատրութիւն կամ նկարագրութիւն): Օրինակներ՝*

— Օգնականներս գնացին, — հանգիստ բացատրեց շինականը (5):

— Պատահում է,— հանգիստ ասաց շինականը (6):

— Բանը նրանումն է, — նրան մօտենալով ասաց մէկը (19):

— Կրնաս նը հասկցիր, — խօսեցաւ ինքնիրեն (24):

— Հայ տղեկ մըն է գրեր զայն, — ըսի (51):

2— Բութը (՝) *կը գործածուի գլխաւորաբար չորս պարագաներու մէջ· ա) Ջնջուած կամ ղեղչուած բառի մը տեղ, բ) Բացայայտեալի եւ բացայայտիչի միջեւ, այսինքն երբ բառ մը կը բացատրէ ուրիշ բառ մը, գ) Ճշդութիւն առաջ բերելու եւ դ) Թեթեւ դադար մը ստեղծելու համար:*

ա) Ջնջուած կամ ղեղչուած բառի տեղ: Օրինակներ՝

Հազիւ թէ լուսցած՝ արկածեալներու բազմութիւնը խոնուած էր եկեղեցիին բակին մէջ (13):

Այսինքն՝ հազիւ թէ լուսցած [էր]:

Մէկը՝ Քրիստոս, իսկ միւսը՝ մայրս (31):

Այսինքն մէկը [եղել է] Քրիստոս, իսկ միւսը [եղել է] մայրս:

Ճանապարհի կէսը բարաւանով է կտրում, կէսը՝ նաւով (34):

Այսինքն՝ կէսը [կտրում է] նաւով:

բ) Բացայայտեալին եւ բացայայտիչին միջեւ: Օրինակ՝

Ձեր հոյրը՝ Աճահիտ (99):

դ) եւ դ) Ճշդութիւն առաջ բերելու չրջուած նախադասութեանց մէջ եւ թեթեւ դադար մը ստեղծելու համար: Օրինակներ՝

Առանց փոխելու իր դէմքի լրջութիւնը՝ արժանապատիւ շարժումով վեր կացաւ (5):

Ըստ սովորութեան՝ երեխաներս հաւաքուել էինք Մարգարի տանը (8):

Եկեղեցին Հայկական՝ ծովուն դիմաց ալեկոծ.

Նաւահանգիստ մ'է խաղաղ (11):

Հօրը պէս՝ ամէն գործը *սըռ* է (24):

Կը սպասէի որ վաղուց արդէն զոհուած ըլլար Հայաստանի հեռաւոր մէկ ճակատին վրայ՝ անշիրիմ ու մենաւոր (28):

3— Միջակէտը(·) *կը դործածուի աւելի երկար դադար տալու համար: Միջակէտ կը դնենք հետեւեալ պարագաներու մէջ:*

ա) Զատելու համար երկու նախադասութիւններ, որոնք իրարմէ անկախ են: Օրինակներ՝

— Գնա ֆո պարտատէրին խնդրիր· օրէնքը չի համբերում (9):

Հովիւ էր ան պզտիկուց· կ'արածէր հօրը գառները (16):

Կը հասնինք հրապարակը աղբիւրին առջեւ· անօթի ենք (70):

բ) Զակերտով սկսող նախադասութենէն առաջ: Օրինակներ՝

Պատարագիչին ձայնը սլացաւ· «խոնարհեալ երկիւղիւ երկիրպագանեմ···» (14):

Դիւանապետը պաղ կերպարանքով մը ինծի դարձաւ ու ըսաւ· «Գնա՛ զաւակս, տունդ նստէ, մենք ֆեզ չենք կանչած···» (28):

ԿԱՐԵՒՈՐ ՊԱՐԱԳԱՅ·— *Կրճատուած բառերուն քով կը դրուի միջակէտ: Օրինակ՝* Ս· Սարգիսը զարկեր էր խեղճ տղան (16): Ս·=Սուրբ: — Այս պարագային՝ միջակէտը բաժանման կամ դադարի նշան չէ:

4— Վերջակէտը (:) *կը դրուի աւելի երկար դադար տալու համար խօսքին (այսինքն՝ երբոր խօսքը վերջանայ): Օրինակներ՝*

Ժամկոչ է ան շատ տարիներէ ի վեր: (16)

Հերեան յետ նայեց: (19)

Երջը լռեց: Մարկոս ոտքի ելաւ, չորցուց երեսներն ու մօրուքը: (24)

ԿԱՐԵՒՈՐ ՊԱՐԱԳԱՅ·— *Վերջակէտի ճիշդ դործածութիւնը չափազանց կարեւոր է: Վերջակէտը խօսքին լրանալուն վկայ է: Վերջակէտը ճիշդ դործածելով ուսանողները պիտի վարժուին խօսքը լրացնել դիտնալ: Նախընտրելի է որ ուսանողները կարճ եւ պարզ նախադասութիւններ կազմեն եւ առատօրէն դործածեն վերջակէտը:*

Բ.

ԱՌՈԳԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

ՇԵՇՏ, ՊԱՐՈՅԿ ԵՒ ԵՐԿԱՐ

Առոգանութեան նշանները կը դրուին բառերու ձայնաւոր դիրերուն վրայ: Երբ բառ մը մէկէ աւելի վանկ ունի, առոգանութեան նշանը պէտք է որ դրուի ճի՛շդ այն վանկին վրայ, որ զայն կը պահանջէ:

Հետեւեալ բառերը իրենց առոգանութեան նշանները ընդունելու են այսպէս.

Ի՛նչպէս, ի՞նչպէս, ի՛նչպէս
Ինչո՛ւ, ինչո՞ւ, ինչո՛ւ
Ինչպիսի՛, ինչպիսի՞, ինչպիսի՛
Ուրկէ՛, ուրկէ՞, ուրկէ՛:

Առոգանութեան նշանները, արդի արեւմտահայերէնին մէջ, ընդհանրապէս կը դրուին բառերուն վերջին վանկին վրայ:

Հայերէնի մէջ ձայնարկութիւնները կ'ընդունին չեշտ եւ երկար: Իսկ անորոշ ածականներն ու դերանունները եւ հարցական մակբայները՝ հարցման նշան կամ պարոյկ:

Շեշտը *կը դրուի բառի մը այն վանկին վրայ, զոր կ'ուզենք աւելի ուժգին հնչել, այսինքն՝* շեշտել: *Միւալանկ բառերը, բնական է, իրենց ամբողջութեամբ կը չեշտուին: Բայերուն հրամայականները ընդհանրապէս չեշտ կ'առնեն: Օրինակներ՝*

— Ո՛չ մի պատիւ հարկ չէ, շինակա՛ն (5):
— Ջո՛ւր, ջո՛ւր, — ասաց մէկը ետքից:
= Պա՛րզ ապերախտութիւն, այո՛ (29):
Սի՛րտ իմ, սի՛րտ իմ, շառաչի՛ր աւեզր ու մով ծովի պէս (37):
Ը յօդը առոգանութեան նշան չ'ընդունիր:
ԿԱՐԵՒՈՐ ԿԱՆՈՆ.— *Կամ բառը կը չեշտուի, երբ կրկնուի: Այսպէս՝*
Կա՛մ մեզի հետ պիտի աշխատիս, կա՛մ իրենց հետ:
Կոչականները եւ ո՛չ ու այո՛ բառերը միշտ կը պահանջեն չեշտ:

Պարոյկը *կամ հարցման նշանը կը գործածուի հարցական նախադասութիւններու մէջ եւ կը դրուի այն բառի վրայ, որ ամենէն աւելի ենթակայ է հարցուելու: Օրինակներ՝*

— Դուք հասկացո՞ւմ էք... (20):
— Ձե՞ս խմեր... ինչո՞ւ... (24):
Ծանծաղուտի վրայ նա չէ՞ր, որ պարեց խօլ ու ցաւագին (80):
= Ի՞նչ պատահեր է, գողե՞րը տարեր են... (86):

Երկարը *կամ բացականչութեան նշանը կը դրուի դիպցում արտայայտելու համար, եւ զայն ընդունող վանկը կ'արտասանուի աւելի երկար: Օրինակներ՝*

— Խաղաղութի՛ւն ամենեցուն... (13):
— Ալլա՛հ, Ալլա՛հ... (34):
— Երկա՛ր պատմութիւն (51):
Աճեցա՛ւ, աճեցա՛ւ ցաւս (52):

Գ.

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

ՁԱԿԵՐՏ, ԳԻԾ, ՄԻԱՑՄԱՆ ԳԾԻԿ, ՓԱԿԱԳԻԾ, ԿԱԽՄԱՆ ԿԷՏԵՐ, ԵՆԹԱՄՆԱՅ (ՏՈՂԱԴԱՐՁ) ԵՒ ԱՊԱՓԱՐՁ

1 — Ձակերտը (« ») *կը դործածուի երկու պարագաներու մէջ.*

ա) *Անձի մը — յաճախ մեծ մարդոց — խօսքը նոյնութեամբ մէջբերելու առեն: Օրինակներ՝*

«Նիջեա՛, վարդան, աւուշ ճնով» (8):

«Հանգի՛ստ ոսկորներուն կիլիկիոյ նահատակաց, արանց եւ կանանց, ծերոց եւ տղայոց, երիտասարդաց եւ կուսանաց» (14):

բ) *Գիրքերու, թերթերու, երգերու եւ նկարներու անուններուն դրելու առեն: Օրինակներ՝*

Դերենիկ Դեմիրճեանի «Վարդանանք»ը, «Ազգարար» *առաջին լրագիրը, Կոմիտասի* «Սիփանայ Քաջեր»ը, *Մարտիրոս Սարեանի* «Արարատը»:

2 — Գիծը (—) *կը դործածուի խօսակցութեան մէջ՝ հարցումները եւ պատասխանները իրարմէ զատելու համար: Նախընտրելի է հարցումները մէկ գիծով (—), իսկ պատասխանները երկու գիծով (=) իրարմէ զատել, ինչպէս «ԱՐԱԳԱԾ» դասագիրքերու չարքին մէջ կիրարկուած է: Օրինակներ՝*

— Բարի իրիկո՛ւն, շինակա՛ն,— ասաց վարդանը հեզ ու բարի ձայնով:

= Աստուծոյ բարի՛ն,— քաւ ձայնով ասաց մարդը եւ հազիւ նայելով վարդանին՝ աւելացուց հանդարտ ու դանդաղ (5):

— Զո՛ւր, ջո՛ւր, — ասաց մէկը ներսից:

= Զո՛ւր, ջո՛ւր, — կրկնեցին ուրիշներ (19):

— Ո՞նց քէ փրքաւ:

= Փրքաւ, փրքաւ կարճ ագին քաւ (41):

— Մա՞յրդ է ըսիր ծերունին, — կը հարցնեմ նպարավաճառին:

= Այո՛, — կը պատասխանէ մարդը ցուրտ ու կտրուկ (44):

3 — Միացման գծիկը (–) *կը դործածուի երկու համարժէք (համադաս), նոյնիմաստ կամ նոյն եւ կրկնուող բառերը, երբեմն նաեւ իրարու հականիշ բառերը միասնաբար դործածելու առեն: Օրինակներ՝*

Ոլոր–մոլոր, ձիւն–ձմեռ, (8), գիշեր–ցերեկ (8), կամաց–կամաց (17), մէկ–մէկ (25), կծու–կծու (25), ուրախ–ուրախ (34), ծանր–ծանր (35), ընկեր–ծանօթ (37), մաս–մաս (39), ափալ–թափալ (40):

4 — Փակագիծերու ( )) *մէջ կ'առնենք նախադասութեան այն բառերը կամ մասերը, որոնք իրենց ծանօթութիւն կամ բացատրութիւն աւելցուած են եւ որոնք էական մասը չեն կազմեր նախադասութեան: Օրինակներ՝*

Դերենիկ Դեմիրճեան (1877—1956) (7):

(չօ···) (25):

Հայաստանի ծիրանը առաջինն է (ծիրանը հայկական պտուղ է· մեր երկրէն բերին Եւրոպա) (55):

5 — Կախման կէտերը (···) *կը գործածուին, երբ չ'ամբողջացուիր խօսքը եւ կը մնայ պակասաւոր բան մը, որ կրնայ ամէն հասկցուիլ կամ ենթադրուիլ: Օրինակներ՝*

Այդ նոյն տաճարին մէջ էր··· հրացանները կ'որոտային աւելի մերձաւոր, աւելի յաճախ ··· ոգեւարներուն հոնդիւնները խառն էին աղէբճիներով ··· (14):

Քաղաքները բարուբանդ են, գիւղերը կէս աւերուած ··· (19):

= ··· (25–6):

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ· — *Կախման կէտերը երբեմն կը դրուին* զարմացում *եւ հեգնանք արտայայտելու համար:*

6 — Ենթամնայ *կամ* տողադարձի նշան (–).— *Երբ տողի վերջաւորութեան կարելի չ'ըլլար բառ մը դրել իր ամբողջութեամբ եւ հարկադրուած կ'ըլլանք անոր մէկ մասը փոխադրել յաջորդ տողի սկիզբը, բառին վերը մնացած մասին քով կը դնենք նման մը, որ կը կոչուի* ենթամնայ *կամ* տողադարձի նշան· — *Տողադարձի առեն՝ բառը վանկերու բաժնելով անոր վանկերէն մէկը կամ երկուքը դնելու է վերը, իսկ մնացեալը՝ յաջորդ տողին սկիզբը: Օրինակներ՝* ղէ–գեր, արձա–նացել, լա–ցաւ:

ԿԱՐԵՒՈՐ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ·— ա) Տողադարձի առեն սուղ վանկին մէջ դնելու է *ը* գիրը: Օրինակ՝ *կըր–թական, մարմնակըր–թական*: բ) Նախընտրելի է սուղ վանկերով չվերջացնել տողը, եւ եթէ հարկադրուած ենք՝ կարելի է խուսափիլ *ը* գիրը աւելցնելէ յաճախ, ինչպէս ուրախ կ'ընենք: Օրինակներ՝ *մարմնակրթա–կան, սրբա–ցում, նրբու–թիւն*: գ) Նախընտրելի է մէկ գիրով (ձայնաւորով) տողադարձ չընել, ինչպէս՝ *ա–առն, ա–րարական, է–րական, ըղ–դեաս, ըս–կըսիլ, ըս–տեղծել եւայլն*: դ) Նախընտրելի է յաջորդ տողին չտանիլ ձայնաւորով սկսող վանկ: Այսպէս՝ նախընտրելի ձեւ է *ցա–նուած*, փոխանակ գրելու *ցան–ուած, մա–առան*՝ փոխանակ *մատ–եանի*, ինչպէս նիշդ կերպով կը տողադարձենք *ութիւն* վերջաւորող բառերը (բարու–*թիւն*, բարու–*թեան*, բարու–*թեամբ*: ե) Հրաժարիլ հետեւեալ տողադարձներէ·— *նը–ւաղ, նետ–ւեցան, ցած–ւած*:

7 — Ապաթարցը (՝) *կը դրուի դեղչուած ձայնաւորներուն փոխարէն, որ ընդհանրապէս ը եւ ի դիրերն են: Բայերու կը մասնիկի եւ չի ժխտական բայի ը եւ ի տառերը ենթակայ են դեղչումի: Օրինակներ՝* կ'երգէ, կ'ուզէ, կ'ուտէ, չ'երգեր, չ'ուզեր, չ'ուտեր:

Հինները կը դեղչէին նաեւ մը անորոշ ածականն ալ: Այսպէս Պետրոս Դուրեանի քերթուածներուն մէջ դեղչուած են՝

Աստղ մ'ալ ես կ'երթամ յաւելուլ երկնից···
կեանք մ'անհուն շողի, բոյրի, աղօթքի···
Թող անէծք մ'ըլլամ ու կողըդ խրիմ···

ՎԵՐՋ

Archbishop
Vicken Aykazian

ՍԵՒԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՏԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԱՐԱԳԱԾ

ԴԱՍԱԳԻՐՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ

ՊԱՏՐԱՍՏԵՑԻՆ

ՍԻՄՈՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ ՆԻ ՕՆՆԻԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

1.— Ա. Տարի Է. Տիպ Գին՝ 200 լ. դ.
2.— Բ. Տարի Է. Տիպ Գին՝ 200 լ. դ.
3.— Գ. Տարի Ե. Տիպ Գին՝ 250 լ. դ.
4.— Դ. Տարի Ե. Տիպ Գին՝ 300 լ. դ.
5.— Ե. Տարի Գ. Տիպ Գին՝ 350 լ. դ.
6.— Զ. Տարի Ա. Տիպ Գին՝ 400 լ. դ.

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏՐԱՍՏԵՑ

ՍԻՄՈՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

1.— Տարրական Ա. Տարի Ը. Տիպ Գին՝ 200 լ. դ.
2.— Տարրական Բ. Տարի Է. Տիպ Գին՝ 200 լ. դ.
3.— Տարրական Գ. Տարի Զ. Տիպ Գին՝ 225 լ. դ.
4.— Հին Շրջան Ա. Տարի Զ. Տիպ Գին՝ 250 լ. դ.
5.— Միջին Շրջան Բ. Տարի Զ. Տիպ Գին՝ 300 լ. դ.
6.— Նոր Շրջան Գ. Տարի Գ. Տիպ Գին՝ 400 լ. դ.

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(ՊԱՊԱԾԱՆ, ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, ՍԻՄՈՆԵԱՆ)

1.— Ա. Տարի Բ. Տիպ Գին՝ 150 լ. դ.
2.— Բ. Տարի Բ. Տիպ Գին՝ 175 լ. դ.
3.— Գ. Տարի Ա. Տիպ Գին՝ 230 լ. դ.
4.— Լիբանան եւ դրացի երկիրներ Ա. Տիպ Գին՝ 250 լ. դ.
5.— Արդի Հայաստան (Ճ. Ծ. վրդ. Մուշեան) Գին՝ 300 լ. դ.

ԿԵԴՐՈՆԱՑԵՂ ՍԵՒԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Պալդուլ Փողոց, Ֆրանց. Սուրբ-Փէօր Հիւանդանոցի անկիւնադարձին,

ՀԱՑԱՔ ՔԵՐԹԻ շէնքին կից կամ՝ B. P. 2669, BEYROUTH - LIBAN

ԳԻՆ՝ 400 լ. դ.
450 սիւր. դրկ.

PRINTED IN LEBANON

ՀՍՏԱՆՔ Հրատ. Տան բոլոր գիրքերը Սիւրիոյ համար ունին տարբեր գին: